

Madách Imre

Az ember tragédiája

I. F. szöveg

A sorozat eddig megjelent kötetei:

1. I. Madách Szimpózium (1995)
2. II. Madách Szimpózium (1996)
3. Fráter Erzsébet emlékezete I. (1996)
4. Imre Madách: Le manusheski tragedija (1996)
5. III. Madách Szimpózium (1996)
6. Balogh Károly: Gyermekkorom emlékei (1996)
7. Nagyné Nemes Györgyi–Andor Csaba: Madách Imre rajzai és festményei (1997)
8. IV. Madách Szimpózium (1997)
9. Andor Csaba: Ismeretlen epizódok Madách életéb 1 (1998)
10. Andor Csaba: Madách Imre és Veres Pálné (1998)
11. V. Madách Szimpózium (1998)
12. Fejér László: Az ember tragédiája bemutatói (1999)

Madách Imre
Az ember tragédiája
I. F szöveg

Madách Irodalmi Társaság
Szeged–Budapest
1999

Ez a szöveg *Az ember tragédiája* kézirata, első kiadása (1861, 1863), Tolnai Vilmos kritikai kiadása (1924) és Kerényi Ferenc kritikai igény kiadása (1989) felhasználásával jött létre, s – néhány kisebb korrekciótól eltekintve – megegyezik *Az ember tragédiája CD-ROM 1.0* változat c. kiadvány dokumentumaival. A CD f szövegét gondozta, a szövegváltozatokat és a jegyzeteket összeállította

Bene Kálmán,

az életrajzot és a bibliográfiát összeállította, az utószót írta

Andor Csaba.

Készült Budapesten, 1999-ben. Felelős kiadó,
műszaki szerkesztő: Andor Csaba. A borító a
szerző önarcképének felhasználásával készült

ISBN 963 85734 6 5 (összkiadás)
ISBN 963 85734 7 3 (I. kötet)
ISSN 1219–4042

MADÁCH IMRE

Az ember tragédiája

DRÁMAI KÖLTEMÉNY

ELS SZÍN

(A mennyekben. Az Úr dicső környezetben trónján. Angyalok serege térden. A négy f angyal a trón mellett áll. Nagy fényesség.)

ANGYALOK KARA

Dicsőség a magasban Istenünknek,
Dicsérje t a föld és a nagy ég,
Ki egy szavával híva létre mindent,
S pillantásától függ ismét a vég.
5 az er , tudás, gyönyör egésze,
Részünk csak az árny, mellyet ránk vetett,
Imádjuk t a végtelen kegyért, hogy
Fényében illy osztályrészt engedett.
Megtestesült az örökös nagy eszme,
10 Im, a teremtés béfejezve már,
S az Úr mindent l, mit lehelni enged,
Méltó adót szent számolyára vár.

AZ ÚR

Be van fejezve a nagy m , igen.
A gép forog, az alkotó pihen.
15 Évmilliókig eljár tengelyén,
Míg egy kerékfogát ujítani kell.
Fel hát, világim véd-nemt i, fel,
Kezdjétek végtelen pályátokat.
Gyönyörködjem még egyszer bennetek,
20 Amint elzúgtok lábaim alatt.

(A csillagok védszellemei különböző nagyságú, szín , egyes, kettes csillaggömböket, üstökösöket és ködcsillagokat görgetve rohannak el a trón el tt. Szférák zenéje halkán.)

ANGYALOK KARA

Milyen büszke láng-golyó j
Önfényében elbizottan,

7

S egy szerény csillagcsoportnak
Épp szolgál öntudatlan. –
25 Pislog e parányi csillag,
Azt hinnéd, egy gyöngé lámpa,
S mégis millió teremtés
Mérhetetlen nagy világa. –
Két golyó küzd egymás ellen
Összehullni, szétsietni:
30 S e küzdés a nagyszer fék,
Pályáján továbbvezetni. –
Mennydörögve zúg amaz le,
Távulnan rettegve nézed:
S kebelében milljó lény lel
Boldogságot, enyhe béket. –
Mily szerény ott – egykor majdan
Csillaga a szerelemnek,
Óvja t meg ápoló kéz,
Vígaszúl a földi nemnek. –
40 Ott születend világok,
Itt enyész k koporsója:
Int szózat a hiúnak,
Csügged nek biztatója. –
45 Rendzavarva j amott az
Üstökös rettent képe:
S ím, az Úr szavát meghallva,
Rend lesz útja ferdesége. –
Jössz te, kedves ifju szellem,
Változó világgömböddel,
Aki gyászt és fénypalástot,
Zöld s fehér mezt váltogatsz fel.
A nagy ég áldása rajtad!
Csak el re csüggedetlen;
55 Kis határodon nagy eszmék
Fognak lenni küzdelemben.
S bár a szép s rút, a mosoly s könny,

8

Mint tavasz s tél, kört vesz rajta,
Fénye, árnya léssen együtt:
60 Az Úr kedve és haragja.

(A csillagok védszellemei elvonultak.)

GÁBOR F ANGYAL

Ki a végtelen rt kimérted,
Anyagot alkotván beléje,
Mely a nagyságot s messzeséget
Egyetlen szódra hozta létre:
65 Hozsána néked, Eszme! *(Leborul.)*

MIHÁLY F ANGYAL

Ki az örökké változandót,
S a változatlant egyesíted,
Végtelent és id t alkotva,
Egyéneket és nemzedéket:
70 Hozsána néked, Er ! *(Leborul.)*

RÁFAEL F ANGYAL

Ki boldogságot árjadoztatsz,
A testet öntudatra hozva,
És bölcseséged részesévé
Egész világot felavatva:
75 Hozsána néked, Jóság! *(Leborul.)*

(Szünet)

AZ ÚR

S te, Lúci fer, hallgatsz, önhitten állsz,
Dicséretemre nem talál sz-e szót,
Vagy nem tetszik tán, amit alkoték?

LUCIFER

S mi tessék rajta? Hogy néhány anyag
80 Más-más tulajdonokkal felruházva,
Miket el bb, hogysem nyilatkoznak,
Nem is sejtettél bennök, úgy lehet,
Vagy, ha igen, másítani nincs er d,

Néhány golyóba összevissza gyúrva,
85 Most vonzza, zi és taszítja egymást,
Néhány féregben öntudatra kél,
Míg minden megtelt, míg minden kih lt,
És megmarad a semleges salak. –
Az ember ezt, ha egykor ellesi,
90 Vegykonyhájában szintén megteszi. –
Te nagy konyhádba helyzéd embered,
S elnézed néki, hogy kontárkodik,
Kotyvaszt, s magát Istennek képzeli.
De hogyha elfecsérli s rontja majd
95 A f ztet, akkor gyúlsz kés haragra.
Pedig mit vársz mást egy m kedvel t l? –
Aztán mivégre az egész teremtés?
Dics ségedre írtál költeményt,
Beléhelyezted egy rossz gépezetbe,
100 És meg nem únod véges végtelen,
Hogy az a nóta mindig úgy megyen.
Méltó-e ilyen aggastyánhoz e
Játék, melyen csak gyermekszív hevülhet?
Hol sárba gyúrt kis szikra mímeli
105 Urát, de torzalak csak, képe nem;
Végzet, szabadság egymást üldözi,
S hiányzik az összhangzó értelem. –

AZ ÚR

Csak hódolat illet meg, nem bírál at.

LUCIFER

Nem adhatok mást, csak mi lényegem.

(Az angyalokra mutatva)

Dicsér eléggé e hitvány sereg,
110 És illik is, hogy k dicsérjenek.
Te szülted ket, mint árnyát a fény,
De mindörökt l fogva élek én.

AZ ÚR

Hah, szemtelen! nem szült-e az anyag,

115 Hol volt köröd, hol volt erőd elbűb?
LUCIFER
Ezt t'led én is szintúgy kérdehetem.
AZ ÚR
Én végtelen időt tervezem,
S már bennem élt, mi mostan létesült.
LUCIFER
S nem érzéd-é eszméid közt az ert,
120 Mely minden létnek gátjaul vala
S teremni kényszerültél általa?
Lucifer volt e gátnak a neve,
Ki a tagadás sí szelleme. –
Gyötrel felettem, mert az végzetem,
125 Hogy harcaimban bukjam szüntelen,
De új erővel felkeljek megint.
Te anyagot szültél, én tért nyerek,
Az élet mellett ott van a halál,
A boldogságnál a lehangolás,
130 A fénynél árnyék, kétség és remény. –
Ott állok, látod, hol te, mindenütt,
S ki így ösmérlek, még hódoljak-e?
AZ ÚR
Hah, pártos szellem! el ellem, el,
Megsemmíthetnélek, de nem teszem,
135 Számzve minden szellemkapcsolatból
Küzdj a salak közt, gyölts, ídegen.
S rideg magányod fájó érzetében
Gyötörjön a végetlen gondolat:
Hogy hasztalan rázod porláncodat,
140 Csatád hiú, az Úrnak ellenében.
LUCIFER
Nem úgy, ily könnyen nem löksz el magadtól,
Mint hitvány eszközt, mely felesleges lett. –
Együtt teremténk: osztályrészemet
Követelem.

AZ ÚR *(gúnyjal)*
Legyen, amint kívánod.
145 Tekints a földre, Éden fái közt
E két sudar fát a kella közepén
Megátkozom, aztán tiéd legyen.
LUCIFER
Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy,
S egy talpalatnyi föld elég nekem,
150 Hol a tagadás lábát megveti,
Világodat meg fogja dönteni. *(Indul.)*
ANGYALOK KARA
153 El Isten színét l, megátkozott,
Hozsán' az Úrnak, ki törvényt hozott. –

MÁSODIK SZÍN

(A paradicsomban. Középen a tudás és az örökélet fája. Ádám és Éva j nek, különféle állatok szelíd bizalommal környezik ket. Az ég nyílt kapuján dics [glória] sugárzik el, s angyali karok halk harmóniája hallik. Ver fényes nap.)

ÉVA

Ah, élni, élni: melly édes, mi szép!

ÁDÁM

155 És úrnak lenni mindenek felett.

ÉVA

Érezni, hogy gondoskodnak fel lünk,
És mindezért csupán hálát rebegnünk
Ahhoz, ki nyújtja mind e kéjeket.

ÁDÁM

160 A függés, látom, életelv neked. –
Szomjúzom, Éva, nézd, mi csábosan
Néz e gyümölcs ránk.

ÉVA

Majd szakítok egyet.

AZ ÚR SZAVA

165 Megállj, megállj, egész földet neked
Adám, csak e két fát kerüld, kerüld,
Más szellem óvja csábgyümölcseit,
S halállal hal meg, aki élvezi. –
Amott piroslik a szőlő gerezd,
Ott enyhe árnyék kínál nyugalommal,
Ragyogó délnek tikkasztó hevében.

ÁDÁM

Csodás parancs, de úgy látszik, komoly.

ÉVA

170 Mért szebb e két fa, mint más; vagy miért
Épp ez tilalmas?

ÁDÁM

Hát mért kék az ég,

Miért zöld a liget – elég, hogy úgy van. –

Kövessük a szót, j j utánam, Éva.

(Letelepednek egy lugosban.)

ÉVA

Hajolj keblemre, én meg majd legyezek.

(Nagy szélroham, Lucifer a lombok között megjelenik.)

ÁDÁM

175 Hah, n ! mi ez, nem hallék még hasonlót.

Miként ha ellenséges idegen

Erő tört volna rajtunk.

ÉVA

Reszketek.

Az égi zengzet is elhallgatott.

ÁDÁM

Itt kebleden, úgy tetszik, hallom azt még.

ÉVA

180 Én meg, ha ott fenn a dics elborul,
Itt lenn találom azt szemedben, Ádám.

Hol is lelhetném másutt kívüled,

Kit létre is csak hódvágyad hozott,

Mint – fényárjában a fejedelmi nap –

185 A mindenségben árván hogy ne álljon –

A víz színére festi önmagát

S enyelg vele, örül, hogy társa van,

Nagylelkűen felejtven, hogy csupán

Saját tüzének halvány mása az,

190 Mely véle együtt semmivé borulna.

ÁDÁM

Ne szólj így, Éva, meg ne szégyeníts.

Mi a hang, hogy ha nincs, ki értené?

Mi a sugár, ha szín nem fogja fel?

Mi volnék én, ha mint visszhang- s virágban,

195 Benned szebb létre nem feselne létem,

Melyben saját magam szerethetem?

LUCIFER

E lány enyegést mért is hallgatom? –
Elfordulok, másképp oly szégyen ér még,
Hogy a hideg számító értelem
Megírigylendi a gyermekkedélyt.

200

(Egy madárka énekelni kezd egy közel ágon.)

ÉVA

Hallgasd csak, Ádám, óh, mondd, érted-é
E kis bohó szerelmes énekét?

ÁDÁM

Én a patak zugását hallgatám,
És azt találom, szintén így dalolt.

ÉVA

205

Min csodás összhang ez, kedvesem,
E sokszor szó és egy értelem. –

LUCIFER

Mit késem ennyit? fel munkára, fel,
Megesküvém vesztökre, veszniök kell.
S kételkedve állok mégis újra meg,
Nem küzdök-é hiába a tudás,
A nagyravágyás csábos fegyverével
ellenek, kik közt, mint menhely áll,
Mely lankadástól óvja szívöket,
Emelve a bukót: az érzelem.
De mit töpregek. Az nyer, aki mer.

210

215

(Új szélroham. Lucifer a megretten emberpár el tt megjelenik. A dics elborul. Lucifer kacag.)

Mit álmélkodtok? –

(Évához, ki futásnak indul.)

Óh, megállj, kecses hölgy!

Engedd egy percre, hogy csodáljalak.

(Éva megáll s lassanként felbátorodik.)

(félre) E mintakép milljószor újuland meg.

(fent) Ádám, te félsz?

15

ÁDÁM

T led, hitvány alak?

LUCIFER

220

(félre) Ez is jó s a büszke férfinemnek.

(fent) Üdvöz légy, szellem-testvér!

ÁDÁM

Mondd, ki vagy?

Alulról jössz-e hozzánk, vagy felülr l?

LUCIFER

Amint tetszik, nálunk ez egyre megy.

ÁDÁM

Nem tudtam, hogy van ember még kiv lünk.

LUCIFER

225

Hohó! nagyon sok van még, mit te nem tudsz,
S nem is fogsz tudni. Vagy a jámbor agg
Azért teremtett volna-é porondból,
Hogy a világot ossza meg veled?
Te t dicséred, téged kitart,
Megmondja, végy ebb l és félj amattól,
Óv és vezet, mint gyapjas állatot;
Hogy eszmélj, szükséged nem is lehet.

230

ÁDÁM

Hogy eszméljek? – S nem eszmélnék-e hát:
Nem érzem-é az áldó napsugárt,
A létezésnek édes örömét
És Istenemnek végtelen kegyét,
Ki engemet t n e föld istenévé?

235

LUCIFER

Ezt tartja tán az a kis féreg is,
Mely a gyümölcsöt eszi el el led,
Meg a sas, mely a kis madárra csap.
Avagy mi tesz nemesbbé tégedet?
Egy szikra az, mely bennetek dereng,
Egy végtelen er nek mozzanása;
S mint a pataknak egyes habjai,

240

16

245 Egy percre felcsillogva visszahullnak
Közös medröknek szürke mélyibe. –
Igen, tán volna egy, a gondolat,
Mely öntudatlan szdben dermedez,
Ez nagykorúvá tenne, önerdre
250 Bízván, hogy válassz jó és rossz között,
Hogy önmagad intézzed sorsodat,
S a gondviselettel felmentene.
De trágyafelegül tán jobb neked
Tenyészni kis körödnek lágy ölében,
255 S tudás nélkül elfogyni életeddel. –
Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben;
Nemes, de terhes, önlábunkon állni. –

ÁDÁM

Nagy dolgokat mondsz, szédülök belé.

ÉVA

Én lelkes lök, szép s új dolgokat mondsz.

LUCIFER

260 De a tudás nem volna még elég;
Hogy testesüljön nagyszerű művekben,
A halhatatlanság is kellene.
Mít képes tenni az arasznyi lét?
E két fa rejti mind e birtokot,
265 S ettől tiltott el, aki alkotott.
Tudsz mint az Isten, azt ha élvezed,
Ettől örök ifjú marad kecsed.

ÉVA

Mégis kegyetlen a mi alkotónk!

ÁDÁM

De hátha megcsalsz?

(A dicskissé kitisztul.)

ÉGI KAR

Jaj neked, világ,

270 Az s tagadás kisért.

AZ ÚR SZAVA

Ember, vigyázz!

ÁDÁM

Mi hang ez ismét?

LUCIFER

A szél gallyakat ráz.

Segítsetek

Ti elemek,

Az embert nektek

Szerezni meg. –

275

(Szélroham, a dics elborul.)

E két fa az enyém!

ÁDÁM

Ki vagy tehát te?

Hisz olyannak tetsz fel, mint mí vagyunk.

LUCIFER

Nézd ott a sast, mely felhők közt kovályg,

Nézd e vakondot, földet túrva lenn,

280

Mindkettőt más-más láthatár övedzi.

A szellemország látköröd-kívül van,

És ember az, mi legmagasb neked.

Az ebnek is eb legfőbb ideálja

S megtisztel, hogyha társaul fogad.

285

De éppen úgy, miként te t lenézed,

És állsz felette végzete gyanánt,

Áldást vagy átkot szórva istenül rá,

Épp úgy tekintünk rátok mí alá,

A szellemország büszke részesei.

ÁDÁM

290

S azoknak volnál hát te egyike?

LUCIFER

Igen, ersek közt a leghatalmasb,

Ki ottan álltam az Úr trónja mellett,

S legszebb dicsébből osztályom kijárt.

ÁDÁM

Mért nem maradtál hát a fényes égben,

295

E porvilágra mért jövéll közénk?

LUCIFER

Megúntam ott a második helyet,
Az egyhangú, szabályos életet,
Éretlen gyermek-hangu égi kart,
Mely mindég dícsér, rossznak mit se tart.
300 Küzdést kívánok, diszharmoniót,
Mely új er t szül, új világot ad,
Hol a lélek magában nagy lehet,
Hová, ki bátor, az velem jöhet.

ÁDÁM

Megmondta Isten, hogy büntetni fog,
305 Ha más utat választunk, mint kit zött.

ÉVA

Miért büntetne? – Hisz, ha az utat
Kit zte, mellyen hogy menjünk, kívánja,
Egyúttal olyanná is alkotott,
Hogy vétkes hajlam másfelé ne vonjon.
310 Vagy mért állított mély örvény fölé,
Szédelg fejjel, kárhozatra szánva. –
Ha meg a b n szintén tervében áll,
Mint a vihar ver fényes napok közt,
Ki mondja azt vétkesbnek, mert zajong,
315 Mint ezt, mivel éltetve melegít?

LUCIFER

Lám, megjelent az els bölcse! !
Nagy sor jövend utánad, szép hugom,
Mely milljó úton ezt vitatja újra;
A tébolydába téved sok köz lök,
320 Sok visszaretten, révbe egy sem ér.
Hát hagyjatok fel az okoskodással,
Minden dolognak oly sok színe van,
Hogy aki mindazt végigészleli,
Kevesbet tud, mint els pillanatra,
325 S határozatra j ni rá nem ér.
A tett halála az okoskodás. –

ÉVA

Én hát szakítok egyet a gyümölcsb l.

ÁDÁM

Megátkozá az Úr.

(Lucifer kacag.)

De csak szakíts.

J jön reánk, minek ránk j ni kell,

330 Legyünk tudók, mint Isten.

(A tudás almáját el bb Éva, aztán Ádám megízleli.)

ÉVA

S e felett

Örökké ifjak. –

LUCIFER

Erre, erre csak.

A halhatatlanságnak fája ez.

Siessetek hát!

(A másik fa felé vonja ket, egy Kerub lángoló karddal útjokat állja.)

KERUB

Félre, b nösök.

AZ ÚR SZAVA

Ádám, Ádám! elhagytál engemet,

335 Elhagylak én is, lásd, mit érsz magadban.

ÉVA

Végünk van.

LUCIFER

Csüggedtek?

ÁDÁM

Korántse hidd.

Csak ébredésem borzongása ez. –

El innen, hölgyem, bárhová – el, el!

Idegen már s kietlen ez a hely.

ÉGI KAR

340 Ah, sírjátok testvéri könnyeket,

341 Gy z a hazugság – a föld elveszett. –

HARMADIK SZÍN

(Pálmafás vidék a paradicsomon kívül. Kis durva fakaliba. Ádám cövekeket ver le kerítésül. Éva lugost alkot. Lucifer.)

ÁDÁM

Ez az enyém. A nagy világ helyett
E tér lesz otthonom. Birok vele,
Megvédem azt a kártev vadaktól,
345 És kényszerítem nékem termeni.

ÉVA

Én meg lugost csinálok, éppen ollyat,
Mint az el bbi, s így körénk varázsolom
A vesztett Édent.

LUCIFER

Vajh, mi nagy szavat

Mondottatok ki. A család s tulajdon
350 Lesz a világnak kettes mozgatója,
Melyt l minden kérés kén szülni fog.
És e két eszme n majd szüntelen,
Amíg bel le hon lesz és ipar,
355 Szül je minden nagynak és nemesnek,
És felfalója önnön gyermekének.

ÁDÁM

Rejtélyeket beszélsz. Igérted a
Tudást, az ösztön kéjér l lemondtam
Érette, hogy, bár küzdve, nagy legyek.
S mi az eredmény.

LUCIFER

Hát nem érzed-e?

ÁDÁM

360 Érzem, hogy Isten amint elhagyott,
Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is. Önmagam levék

Enistenemmé, és amit kivírok,
Méltán enyém. Er m ez, s büszkeségem.

LUCIFER *(félre)*

365 Hiú báb, mostan fittyet hánysz az égnek,
Meglátjuk szíved, villámok ha égnek.

ÉVA

Nekem meg büszkeségem az csupán,
Hogy a világnak anyja én leszek.

LUCIFER *(félre)*

370 Dics eszmény, mit e n szíve hord,
Megörökíteni a b nös nyomort.

ÁDÁM

Mit is köszönjek néki? puszta létem?
Hisz ez a lét, ha érdemes leszen
Terhére, csak fáradtságom gyümölcse.

375 A kéjet, amit egy ital viz ad,
Szomjam hevével kell kiérdemelnem,
A csók mézének ára ott vagyon –
Amely nyomán jár – a lehangolásban.

De hogyha a hálának csatja mind
Le is hullt rólam, bár szabad levék

380 Alkotni sorsom és újból lerontni,
Tapogatózva, amit tervezék –
Ahhoz segélyed sem kellett talán,
Megtírta volna azt saját er m.

S te nem mentél meg a súlyos bilincst l,
385 Mellyel testem por földéhez csatol.

Érzem, bár nem tudom nevét, mi az,
Talán egy hajszál – annál szegényebb, –
Mi korlátozza büszke lelkemet.

Nézd, ugranám, és testem visszahull,
390 Szemem, fülem lemond szolgálatáról,
Ha a távolnak kémlem titkait;

S ha képzetem magasb körökbe von,
Az éhség kényszerít, hunyázkodottan
Leszállni ismét a tiprott anyaghoz.

LUCIFER
395 Ezen kötél er s b, mint én vagyok.
ÁDÁM
Ah, úgy te gyöngé szellem vagy igen,
Ha e láthatlan pókháló, e semmi,
Mít százezer lény észre sem veszen,
S hálója közt szabadság érzetével
400 Fickándozik, mit csak néhány kivált
Magasb szellem sejt, még dacol veled.
LUCIFER
S csakis ez az, mi velem bír dacolni,
Mert szellem, mint én. Vagy tán azt hiszed,
Hogy, mert elrejtve munkál s zajtalan,
405 Nem is er s? – Ne hidd, homályban ül,
Mi egy világot rendít és teremt,
Mert látásától megszédülne a fej.
Csak ember m ve csillog és zörög,
Melynek határa egy arasznyi lét.
ÁDÁM
410 Hagyd megtekintnem hát e m ködést
– Egy percre csak, keblem, tudod, er s –,
Mely rám befolyhat, aki enmagamban
Olyan különvált és egész vagyok.
LUCIFER
„Vagyok” – bolond szó. Voltál és leszesz.
415 Örök levés s enyészet minden élet.
De nézz kör l és láss szellem-szemekkel. –
ÁDÁM
(Amit a következ kben mond, mind láthatóvá is lesz.)
Mi áradat buzog fel így kör lem
Magasba törve szakadatlanul
Hol kétfelé vál, s a földsarkokig
420 Vihar gyanánt rohan.
LUCIFER
Az a melegség,
Mely életet visz a jegek honába.

ÁDÁM
Hát e két lángfolyam, mely zúgva fut
Mellettem el, hogy félek, elsodor,
És mégis érzem éltet hatását:
425 Mi az, mi az? elkábulok belé.
LUCIFER
Ez a delej.
ÁDÁM
Alattam ing a föld.
Amit szilárdnak és alaktalannak
Tartottam eddig, forrongó anyag l n,
Ellentállhatlan, melly alak után tör,
430 Életre küzd. Amarra mint jegec,
Emerre mint rügy. Óh, e z r között
Hová lesz énem zárt egyénisége,
Mivé leszesz testem, melyben szilárd
Eszköz gyanánt oly d rén megbízám
435 Nagy terveimben és nagy vágyaimban.
Te elkényeztetett gyermek, ki bajt
S gyönyört szerezsz számomra egyiránt,
Néhány marok porrá süllyedsz-e csak,
Míg többi lényed víz és tünde lég,
440 Mely még imént piroslott és örült,
S legott voltammal a felh be g zölt.
Minden szavam, agyamban minden eszme
Lényemnek egy-egy részét költi el,
Elégek! – és a vészhozó tüzet
445 Talán rejtélyes szellem szítogatja,
Hogy melegedjék hamvadásomon. –
El e látással, mert meg rülök.
Ily harcban állni száz elem között
Az elhagyottság kínos érzetével,
450 Mi szörnyü, szörnyü! – Óh, miért lökém el
Magamtól azt a gondviseletet,
Mít ösztönöm sejtett, de nem becsült,
S tudásom óhajt – óh, de hasztalan.

ÉVA

455 Úgy-é, úgy-é, hasonlót érzek én is.
Ha majd te harcolsz a fenevadakkal,
Vagy én lankadva kertünk ápolom,
Körültekintek a széles világon,
És égen-földön nem lesz egy rokon,
460 Nem egy barát, ki biztasson vagy óvjon.
Nem így volt ám ez egykor, szebb id ben.

LUCIFER (*gúnyosan*)

Hiszen, ha oly kicsinyes lelketek,
Hogy fáztok ápoló gond s kéz ne'k l,
S alárendeltség oly szükségetek:
465 Idézek én fel Istent számotokra,
Ki nyájásabb lesz, mint a zord öreg:
E földnek szellemét, ismérem t
Az égi karból, szép szerény fiú. –
Jelenjél meg szellem,
Látod, nem bírsz velem,
470 Az si tagadás
Hív, hisz nem merne más.

*(A földb l lángok csapnak föl, tömör fekete felh képz dik szivár-
vánnyal, iszonyúan mennydörögve.)*

LUCIFER (*hátralepve*)

Ki vagy te, rém – nem téged hívtalak,
A föld nemt je gyöngé és szelíd.

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA

475 Mít gyöngéül látál az égi karban,
Az önkörében végtelen, er s. –
Im, itt vagyok, mert a szellem szavának
Engednem kelle, ámde megjegyezd,
Hogy fölzaklatni s kormányozni más.
Ha felveszem saját képem, leroskadsz,
480 S eme két féreg itt megsemmisül.

LUCIFER

Mondd hát, hogyan fér büszke közeledbe
Az ember, hogyha istenül fogad?

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA

Elrészletezve vízben, fellegekben,
Ligetben, mindenütt, hová benéz
485 Er s vágyakkal és emelt kebellet. (*Elt nik.*)
(A ligetet, forrást tünde játszi nimfák népesítik.)

ÉVA

Ah, nézd e kedves testvér-arcokat,
Nézd, nézd, mi bájosan köszöntenek,
Nincs többé elhagyottság, rengeteg,
A boldogság szállott közénk velek.
490 k adnak bünkban biztató szavat,
A kétkedésben jó tanácsokat.

LUCIFER

Nem is kérhettek jobb helyütt tanácsot –
Kik, amint kértek, már határozátok –
Mint épp e kedves tünde alakoktól,
495 Kik úgy felelnek, mint kérdéseket szól:
A tiszta szívre mosolyogva néznek,
Ijeszt rémül a kétségbes nek;
k kísérendnek végig száz alakban,
Százféleképpen átalváltozottan,
500 A fürkész bölcsésznek üde árnya
S örökifjú sziveknek ideálja.

ÁDÁM

Mit ér, mit ér e játék csillogása,
El ttem mely foly, nem hatok belé. –
505 S nekem csak egy rejtéllyel több jutott. –
Ne hitegess, Lucifer, ne tovább,
Hagyj tudnom mindent, úgy, mint megfogadtad.

LUCIFER

(Éltre) Keserves lesz még egykor e tudásod,
S tudatlanságért fogsz epedni vissza.
(Ént) De t relem. Tudod, hogy a gyönyör
510 Percét is harccal kell kiérdemelned;
Sok iskolát kell még addig kijárnod,

Sokat csalódnod, míg mindent megértesz.

ÁDÁM

Könny neked beszélni t relemr l,
El tted egy öröklét van kitárva,
515 De én az élet fájából nem ettem,
Arasznyi lét, mi sietésre int.

LUCIFER

Minden, mi él, az egyenl soká él,
A százados fa s egynapos rovar.
520 Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Mid n napszámát s vágyait betölté.
Nem az id halad: *///*változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.
Ne félj, betöltöd célodat te is,
Csak azt ne hidd, hogy e sártestbe van
525 Szorítva az ember egyénisége.
Látád a hangyát és a méherajt:
Ezer munkás jár d rén össze-vissza
Vakon cselekszik, téved, elbukik,
De az egész, mint állandó egyén,
530 Együttleges szellemben él, cselekszik,
Kit zött tervét bizton létesíti,
Míg eljön a vég, s az egész eláll. –
Portested is széthulland így, igaz,
De száz alakban újlag felélsz,
535 És nem kell újra semmit kezdened:
Ha vétkezél, fiadban b nhödöl,
Köszvényedet benne folytatod,
Amit tapasztalsz, érzesz és tanulsz,
Évmilliókra lesz tulajdonod.

ÁDÁM

540 Ez visszapillantása az öregnek.
De ifju keblem forró vágya más:
Jöv mbe vetni egy tekintetet.
Hadd lássam, mért küzdök, mit szenvedek.

ÉVA

Hadd lássam én is, e sok újulásban
545 Nem lankad-é el, nem veszít-e bájam.

LUCIFER

Legyen. Bübájat szállítok reátok,
És a jöv nek végeig beláttok
Tünékeny álom képei alatt;
550 De hogyha látjátok, mi d re a cél,
Mí súlyos a harc, melybe útatok tér;
Hogy csüggedés ne érjen emiatt,
És a csatától meg ne fussatok:
Egére egy kicsiny sugárt adok,
555 Mely biztatand, hogy csalfa t nemény
Egész látás – s e sugár a remény. –

(Ezalatt Ádámot és Évát a kalibába vezeti, kik ott elszunnyadnak.)

NEGYEDIK SZÍN

(Egyiptomban. Elöl nyílt csarnok. Ádám mint fáraó, fiatalon, trónon ülve. Lucifer mint minisztere; tiszteletteljes távolban fényes kíséret. A háttérben rabszolgák egy gúla építésén dolgoznak, korbáccsal rendet tartó felügyel k alatt. Tiszta nap.)

LUCIFER

Felséges úr! aggódva kérni néped,
Mely elvérezni boldog lenne érted,
Vajon mi az, mi a nagy fáraót
Nem hagyja trónja vánkosán pihenni?
560 Mért áldozod fel a nap kéjeit,
Az éjnek édes álmoképeit,
És nem bizod gondját nagy terveidnek
A rabszolgára, akit az megillet,
Míden már úgysis a széles világon
565 Minden dics ség, úralom tiéd
S a kéj, mit ember elviselni bír. –
Száz tartomány b kincse mond urának,
Neked nyit kelyhet illatos virága,
S édes gyümölcsöt csak neked növel.
570 Ezer hölgy keble sóhajtoz feléd:
A szépség, lankadó szemével,
Finom, gyöngéd, mint játszi tünemény,
A barna lányka, liheg ajakkal,
Ég szemében rült szenvedéllyel –
575 Mind a tiéd. Sorsuk egy szeszélyed,
Mind érzi, hogy betölté hivatását,
Ha néhány perced f szerezni tudta.

ÁDÁM

Mindennek nincsen sz mre ingere.
Mint kénytelen adó j , nem csatázok
580 Érette, nem köszönhetem magamnak.

De itt e m vel, mellyet alkotok,
Azt tartom, hogy megleltem az utat,
Mely a valódi nagysághoz vezet.
M vészetét a természet csodálja
585 S évezredekre hirdeti nevem.
Nincs földindulás, nincs vész, mely ledöntse:
Er sebb lett az ember, mint az Isten.

LUCIFER

S óh, fáraó, mégis boldog vagy-é
E képzeletben? tedd kezed szivedre.

ÁDÁM

590 Nem én. rt érzek, mondhatatlan rt.
De mindegy, hisz nem boldogságot esdtem,
Dics séget csak, s az megnyílt el ttem.
Csak a tömeg ne sejtse kínomat –
Ha sajnálhatna, nem imádna többé.

LUCIFER

595 Hát hogyha egykor átlátod magad,
Hogy a dics ség percnyi d re játék?

ÁDÁM

Az nem lehet.

LUCIFER

S ha mégis?

ÁDÁM

Halni térnék,
Megátkozván utánam a világot.

LUCIFER

600 Nem fogsz meghalni, bár átlátod egyszer,
S t újra kezdesz, régi sikerreddel.

(A dolgozó rabszolgák közül egyet a felügyel k annyira vernek, hogy az jajveszékelve és üldözötten egész a nyílt csarnokba fut, s a trón el tti összerogy.)

A RABSZOLGA

Uram, segíts!

(A munkások közül Éva, mint a rabszolga neje, kibontakozik, s fájdalmas sikoltással férjére borul.)

ÉVA

Hiába kéred azt,
Ki kínjainknak nem volt részese,
Nem ért, nem ért! – Halk a jajnak szava,
S a trón magas. Mért nem hívsz engemet,
605 Ki eltakarlak, s testemmel fogok fel
Minden csapást.

ÁDÁM

(A betóduló felügyel khöz, kik a rabszolgát s nejét ki akarják hurcolni.)

Hagyjátok ott. El innét.

(A felügyel k el.)

Mi ismeretlen érzés száll szivembe,
Ki e n , és mi b ve-bája van,
Mellyel, mint lánccal, a nagy fáraót
610 Lerántja porban fetreng magához? –

(Felkél.)

LUCIFER

Ez ismét a szálaknak egyike,
Melyekkel gúnyul vett körül urad,
Eszedbe hozni hernyó voltodat,
Ha önhitedben lepkeként csapongsz.
615 E vékony szál, láttad már, milly er s,
Kisiklik ujjainkból, és azért
Nem téphetem szét.

ÁDÁM *(lej ve a trón lépcs in)* Azt ne is műveld.

Amilyen sért , éppoly kellemes.

LUCIFER

De illetlen, hogy egy bölcs és király
620 Alatta nyögjön.

ÁDÁM

Mit tegyek hát?

31

LUCIFER *(gúnyyal)*

Nincsen más hátra, mint hogy a tudás
Tagadja létét e rejtett fonálnak:
S kacagja durván az er s anyag.

ÁDÁM

Én nem birom kacagni, sem tagadni.

ÉVA

625 Ah, kedvesem, véred csorogva foly,
Megállítom; fáj, úgyebár, nagyon?

A RABSZOLGA

Az élet fáj csak, már nem fáj soká.

ÉVA

Nem úgy, nem úgy, mért éltél volna eddig,
Ha most halnál meg, amint föllelél.

A RABSZOLGA

630 Mért él a pór? – a gúlához követ
Hord az er snek, s állítván utódot
Jármába, meghal. – Milljók egy miatt.

ÁDÁM

Ah, Lucifer, mi rettent beszéd ez!

LUCIFER

A haldokló hagymázos rülése.

ÁDÁM

635 Mit is beszélt?

LUCIFER

Nagy fáraó, mi bánt?

No, mondhatom, hogy nagyszer dolog:
Egy rabszolgával a földön kevesb van.

ÉVA

Neked silány szám, nékem egy világ,
Óh, jaj, ki fog majd engemet szeretni? –

A RABSZOLGA

640 Én többé nem. – Felejts el, n , örökre. *(Meghal.)*

ÁDÁM

Majd foglak én. El innen a halottal.

(A hullát felveszik.)

32

Fel, hölgyem, e trón pamlagán helyed:
A bájnak éppen úgy fejedlme vagy,
Mint az er nek én – meg kelle lelnünk
645 Egymást akárhol.

ÉVA
Óh, nagy fáraó,
Tudom, parancsod a pór végzete,
Nem is szabódom, csak kevés id t
Engedj magamnak, azután parancsolj.

ÁDÁM
Ne többször e szót. Óh, hát bírodalmam
650 Sohsem megy-é túl a parancs szaván?

ÉVA
Elég, ha egyel re a parancs
Nem illet fájva – óh, ne írigyeld
Ez els percben könnyem a halottól. –
Mi szép halott, óh, Istenem, mi szép! *(Ráborul.)*

ÁDÁM
655 Szép és halott; mi ellentétel ez:
Törekvésinkre gúny e nyugalom,
Vagy hívságukra szánalmas mosoly.

LUCIFER
Szökött rabszolga, ki veled dacol,
Mondván: er sebb lettem láncaidnál.

ÁDÁM
660 A holtak béke, az él nek üdv.
Amaz könyed nem érzi, mosolyod
Nélkülözöm kín.
(A halottat kiviszi, Ádám Évát a trónra vezeti.)
Oldalomra, n !
Ah, millyen édes kebleden pihenni.
(Jajveszélés a munkások közt; Éva összerezzen.)
Mi lelt, szerelmem?

ÉVA
665 Óh, nem hallod-e
A nép jaját?

ÁDÁM
El ször vettem észre.
Nem szép zene, igaz: de ne ügyelj rá,
Csókolj meg, és feledd el a világot.
Te meg némítsd el azt a jajgatást.

LUCIFER
Azt nem birom, ez már a nép joga,
670 Együtt öröklé az igával azt.
(Ismét jajszó. Éva felsikolt, Ádám fölemelkedik.)

ÁDÁM
Hölgyem, te szenvedsz, s nem tudom, miként
Segítsek rajta. Szíveden keresztül
A jajszó, mint villám, fejembe csap
S úgy érzem, a világ kiált segélyt.

ÉVA
675 Óh, fáraó, zúzz el, de megbocsáss,
Ha a nép jaja nem hágy megnyugodni,
Ládd, jól tudom, hogy szolgálód vagyok,
Hogy éltem célja tégedet mulatni,
Felejték mindent, kívülem mi van:
680 Nyomort, nagyságot, ábrándot, halottat,
Hogy mosolyom üdv, ajkam láng legyen;
De hogyha a nép, e milljókarú lény,
Korbácsolt háttal jajgat odakint:
Mint fájó testnek kisdéd porcikája,
685 Én, én, a népnek elszakadt leánya,
Szivemben érzem szintén mind e kint.

ÁDÁM
És én veled. – A milljók egy miatt –
Mondá a holt is. –

ÉVA
Óh, nagy fáraó!
690 Komor levél, és én vagyok oka,
zz el magadtól, vagy taníts, miként kell
Siketté lennem.

ÁDÁM

Jobb mester valál te,

Mert megtanítál a jajt hallanom. –
Ne halljam többé. – Ím, legyen szabad
A szolganép. Mit is ér a dicsőség,
695 Mit egy személyben ér utól az ember
Milliók vesztével és milliók jajával,
Kikben szintén az az ember lehel;
Milliószor érzem a kint, egyszer a kéjt.

LUCIFER

Ah, fáraó, rajongsz; hisz a tömeg
700 A végzet arra ítelt állata,
Mely minden rendnek malmán húzni fog,
Mert arra van teremtve. Már ma mentsd fel:
Amit te eldobsz, meg nem nyeri,
És új urat keres holnap magának.
705 Vagy azt hiszed, hogy ülhetnél nyakán,
Ha a gazdának szükségét nem érzi?
Ha kebelében öntudat lakik?

ÁDÁM

Miért jajgat hát, mintha fájna néki
A szolgaság?

LUCIFER

Fáj, bár nem tudja, mi.

710 Mert minden ember uralomra vágy,
Ez érzet az, s nem a testvériség,
Mí a szabadság zászlajához ziti
A nagy tömeget – ámbár öntudattá
Nem ébred benne, és csak sejtelemkint
715 Zaklatja minden olyasért, mi új,
S mi tagadása a már meglevőnek;
Abban remélvén testesülve látni
A boldogságról képzett álmait.
Pedig mély tenger a nép: bármi napfény
720 Sem hatja át tömét; sötét leend az,

Csak a hullám ragyog, mit színe fölvet,
És mely hullám esetleg épp te vagy.

ÁDÁM

S mért éppen én?

LUCIFER

Vagy más, veled rokon,

725 Kiben tudattá vált a népi ösztön,
S ki a szabadság bámult bajnokául
Fényes helyedre tolakodni mer.
Míg a tömeg, nem nyerve semmit is,
Nevet cserél, a gazda megmarad.

ÁDÁM

730 Mí végtelen körül okoskodásod,
Melyb l menekvés nincsen is talán.

LUCIFER

Vagyon menekvés. Adj ezen néhány
Kivált egyénnek láncot és gyűrűt,
Adj más játékszert, s mondd: im, a tömeg
Fölébe tollak, ez teszen nemesbbé –
735 És elhiszik, és a népet lenézővén
Elszívelik, hogy ket is lenézd.

ÁDÁM

Ne kísérts ily csábító álokokkal.
El a szolgákkal! legyen mind szabad.
740 Hirdesd ki nekik, ámde jól siess,
Hogy, míg megbánom, kés is legyen már.

LUCIFER *(félre)*

El re csak önhitten útagon,
Hidd, hogy te mégy, ha a sors árja von. *(Kimegy.)*

ÁDÁM

745 E m meg álljon bévégzetlenül,
Int rom annak, aki nagyra tör,
Er nek s gyöngénknek nagy kérd jele.

(Kint nagy örömszaj, a munkások eloszolnak. Lucifer visszatér.)

Örülj pór, a nagyság hogy meghajolt
El tted. Csak ne hidd, hogy kényszerítve.

ÉVA
 Vigasztalódjál, óh, én kedvesem,
 Úgyis mit ér az a rideg dicsőség,
 Hideg kigyóként, mely közénkbe csúsz.

750

ÁDÁM
 De nagy, de nagy.

ÉVA
 El véle; látod, a jaj
 Elnémult, üdvünket meg nem szakasztja,
 Mi vágyad más, ha keblemen pihensz?

ÁDÁM
 Óh, nem, mi szűk, mi gyarló látköröd.
 S a büszke férfit épp ez vonzza hozzád –
 Csak gyöngeség, mit az ér szerethet.
 Mint a véd szülő gyámoltalan
 Voltát karolja leghebben fiának.

755

ÉVA
 Ah, fáraó, tán már untatlak is
 E hasztalan, e balga fecsegéssel?
 Hiába, ha okosabb nem vagyok.

760

ÁDÁM
 Ne is kivánd, hogy légy, én kedvesem.
 Eszem elég van nekem önmagamnak,
 Erő nagyságért nem kebledre hajlok,
 Sem a tudásért, mindezt könyveimben
 Sokkal jobban föllelhetem. Te csak
 Beszélj, beszélj, hogy halljam hangodat,
 Rezgése szímon végigjárjadozzon.
 Akármit mondasz, mindegy; óh, ki kérdi
 Mít énekel a kis madár, azért
 Édes sejtéssel halljuk hangjait.
 Te csak virág légy, drága csecsebecs,
 Haszontalan, de szép, s ez érdeme.
(Luciferhez)
 És mégis egy vágy ver föl mámoromból,

765

770

775 Talán bolond vágy – – óh, de teljesítsd –
 Hagyj vetnem egy merész pillantatot
 Elre, egy pár ezredév utánra,
 Mi lesz hiremből?

LUCIFER
 Amíg csókolódtok,
 Nem érzed-e a lanyha szelletet,
 Mely arcodat legyinti s elröpül?
 Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
 Egy évben e por csak néhány vonalnyi,
 Egy századévben már néhány könyök,
 Pár ezredév gúláidat elássa,
 Homoktorlaszba temeti neved,
 Kéjkerteidben a sakál üvölt,
 A pusztán koldus, szolganép tanyáz.
(Ami Lucifer mond, láthatóvá is lesz.)
 S mindezt nem a mennyrázó fergeteg,
 Nem bömböl földindulás cselekszi,
 Csak gyönges szellő, mely körbe lenyelg.

780

785

790

ÁDÁM
 Rettentő kép.

LUCIFER *(gúnyjal)*
 Ne félj, csak szellemed vesz,
 De tested megmarad, mint múmia,
 Kíváncsisága iskolás fiúknak,
 Torz arculattal, melyről elmosódott
 Az írás, szolga volt-e, vagy parancsolt.

795

(Egy múmia felé rúg, mely ezalatt a trón el t t t nt fel, s lassan legördül annak lépcsőin.)

ÁDÁM *(felugorva)*
 Pokolbeli káprázat, el veled,
 Hiú törekvés, de nagyravágy –
 Fülemben cseng még: milliók egy miatt.

E millióknak kell érvényt szereznem.
800 Szabad államban – másutt nem lehet.
Enyésszen az egyén, ha él a köz,
Mely egyesekb l nagy egészt csinál.
ÉVA
S elhagysz-e engem is, szerelmedet? –
ÁDÁM
El, téged, a trónt, mindent elhagyok.
805 Vezess, vezess, új célra, Lucifer,
Ugyis sok szép id t vesztettem el
Ez ál-uton. *(Indul, kardot vonva.)*
ÉVA
Királyom! tört reménnyel
Ha megjössz, szíved e sz n menhelyet lel.
ÁDÁM
Igen, igen; sejtem, hogy téged is
810 Tisztult alakban fel foglak találni.
S akkor nem fogsz ölelni már parancsból,
De mint egyenl – kéjnek érzetével. *(EL.)*
LUCIFER
Ne oly vágtatva, még jókor beéred,
Talán el bb, a célt, hogysem reméled,
815 És sírni fogsz majd, látva, hogy mi d re,
816 Míg én kacaglak. – Menjünk hát, el re.

ÖTÖDIK SZÍN

(Athénben. A köztér, közepén szónokszékkel. Az el téren oldalvást nyílt templomcsarnok istenszobrokkal, virágfüzérékkel, oltárral. Éva mint Lucia, Miltiádész hadvezér neje, fiával, Kimónnal, több szolgától kísérve, kik áldozati tárgyakat visznek, j a templom csarnoka felé. A téren rongyos nép ácsorog. Ragyogó reg.)

ÉVA
Csak erre, erre, kedves kis fiam.
Nézd, arra ment el gyors hajón atyád,
Csatázni messze hon határain.
820 Egy durva nép él ott, mely vakmer n
Fenyegeté szabadságát honunknak.
Imádkozzunk, imádkozzunk, fiam,
Hogy az ég védje e hon igazát,
S vezesse közénk h s atyádat épen.
KIMÓN
825 Ugyan mért ment atyám oly messze földre,
Hogy védje ezt a rongyos, gyáva népet,
Ha szép nejét meg bú emészti honn?
ÉVA
Óh, jaj, ne ítélj jó apád felett,
Istennek átká l oly gyermekem.
830 Csak a szerelmes n nek van joga
Kesergni férje nagy lépésein,
Miket ha nem tesz, megszégyenlé.
Atyád úgy tett, mint kell a férfiúnak.
KIMÓN
Félsz hát, anyám, hogy gyenge, megverik?
ÉVA
835 Nem, nem, fiam, atyád h s, gy zni fog,
Csak egy van, amit l t félthetem,
Hogy önmagát nem gy zi meg.

KIMÓN

Hogyan?

ÉVA

840 Van a léleknek egy er s szava
A nagyravágy. A rabszolgában alszik,
Vagy sz k körében b nné aljasul.
De vérevel táplálván a szabadság,
Naggyá növeszti, mint polgárerényt.
Ez költ életre minden szép s nagyot,
De hogyha túl er s, anyjára tör,
845 S küzd véle, míg elvérzik egyikök. –
Ha e szó benne túler re jutna,
Ha megcsalhatná ezt a szent hazát,
Megátkoznam. Imádkozunk, fiam.

(A templom csarnokába mennek, ezalatt a térre mindig többen gyülekeznek.)

ELS A NÉPB L

850 Nem hall az ember semmi izgató
Hírt, mintha sergünk ellent sem találna.

MÁSODIK A NÉPB L

855 És itthon is oly álmos minden ember,
Tán senki sem kohol már terveket,
Mint hajdanán, miknek kivitelére
A felséges nép toroka kellene.
Ma reggel óta járom e helyet,
S szavazatomra nem akad vev .

ELS A NÉPB L

Unalmas élet, mit van tenni már?

HARMADIK A NÉPB L

Nem ártana egy gyöngye kis zavar.

(Éva ezalatt az oltár tüzeit meggyújtotta, kezeit megmosá s a hozandó áldozatra készült. Szolgáió himnuszt kezdenek, mely szakaszonként a következ jelenetbe vegyül. A tér megtelt polgárokkal, néppel, két demagóg a szószékért küzd.)

ELS DEMAGÓG

860 Odább! ez a hely itten az enyém.
Veszélyben a hon, hogyha nem beszélek.
(A nép helyeslést üvölt.)

MÁSODIK DEMAGÓG

Akkor vesz el, ha szólsz. Bérenc, le innét!
(A nép kacag és tapsol.)

ELS DEMAGÓG

865 Te nem vagy bérenc, mert ki sem veszen meg.
Polgárok! fájva emelek szavat,
Mert a nemes szívnek fáj, a nagyot
Porig alázni; s egy nagy férfiút
Kell vonnom bírószeketek elé
A dísz-szekérr l.

MÁSODIK DEMAGÓG

Jól kezded, gonosz!
No, csak virágozd fel az állatot,
Mít áldozatra szántál.

ELS DEMAGÓG

Félre innen!

A NÉPB L

870 Mít is hallgatjuk azt a gúnyolót.
(Rángatják a második demagógot.)

ELS DEMAGÓG

De bármint fáj szivem, mégis beszélek,
Mert téged, óh, dics , fejedelmi nép,
Még hadvezérednél is többre nézlek.

MÁSODIK DEMAGÓG

875 Ez árus lelkü, éhenholt csoportot,
Mely eb gyanánt a hulladékra les
Gazdái asztaláról? – Óh, te gyáva,
Ízlésedet nem irigyelhetem.

A NÉPB L

Le véle, is áruló, le véle!

(Még inkább bántalmazzák. Éva két galambot s tömjént áldoz az oltáron.)

ÉVA
880 Szent Aphrodíte! óh, fogadd, fogadd el
Ez áldozat füstét, hallgasd imámat:
Nem zöld babért kérek férjem fejére,
Családi enyhet csak bajnok szivére.

(Az áldozat füstében Erósz mosolyogva megjelenik, a Khariszok körülállják s rózsákat hintenek rá. Áhítatba merült csoportozat.)

A SZOLGÁLÓK

Hallgasd meg t!

ERÓSZ

Óh, n , a tiszta szív

Áldása rajtad! –

A KHARISZOK

És a Khariszok

885 Oltalma véled! –

A SZOLGÁLÓK

Hála, Aphrodíte!

ELS DEMAGÓG

Halld hát a vádat, nép! nagy Miltiádész

Eladta a hont.

MÁSODIK DEMAGÓG

Óh, hazudsz, hazudsz!

Hallgassatok, vagy kés bánalomnak

Ér szégyene.

ELS A NÉPB L

Le onnan, szentelen!

(Egészen a tömegbe sodorják.)

ELS DEMAGÓG

890 Ifjúságod virága van kezében,

Lemoszt be bírta venni egy csapással,

S most veszteg áll Phárosznál. Megfizették.

HARMADIK A NÉPB L

Halál fejére.

ELS POLGÁR

Nos, kiáltsatok,

Vagy bérletemb l hurcolkodjatok ki.

(Az áldozatnak vége, az istenségek elt ntek.)

ÉVA *(félelmedve)*

895 Min zaj az kint? nézzük meg, fiam.

KIMÓN

Egy árulót itélnek el, anyám.

ÉVA *(a csarnok lépcs zetére lépve)*

Szivem mindig szorul, ha éhez nép

Ítéletét látom nagyok felett.

Ha sárba hull a fényes, kárörömmel

900 Szemléli a pór, gúnnyal illeti,

Mint hogyha önmocskát is igazolná.

MÁSODIK A NÉPB L

Uram, rekedt vagyok, s kiáltani

Szeretnék.

MÁSODIK POLGÁR Itt van, kend meg torkodat.

MÁSODIK A NÉPB L

Aztán mit mondjak?

MÁSODIK POLGÁR

Mondj halált fejére.

A NÉPB L

905 Halál! halál! –

ÉVA

Kir l is van tehát szó?

MÁSODIK DEMAGÓG *(hozzája lépve)*

Ki másról, mint ki egy fejjel nagyobb,

Mint polgártársi, s azt nem t rhetik.

ÉVA

Miltiádészr l? – Óh, nagy istenek!

S te is, vén Kriszposz, kit rabszolgaságból

910 Mentett ki férjem, most halált kiáltasz?

KRISZPOSZ

Engedj meg, asszonyom, kett nk közül

Csak egyik élhet. Három gyermekemmel

Tart, aki így szavaztat.

ÉVA
 Jaj neked,
 Ha sorsod, Kriszposz, így lealjasít!
 915 Bár megbocsájtok, hogyha éhezél.
 De hát te, Therszitész? s ti mind, ti mind,
 Kik a jólétben nyugton szunnyadoztok,
 Mert a kapuktól ellenségetek
 Férjem veré el. – Óh, hálátlanok! –
 THERSZITÉSZ
 920 Ah, asszonyom! keservesen esik bár,
 De mit tegyünk, ez a néphangulat:
 Ki kockáztatja minden birtokát,
 Dacolva a felgerjedett habokkal!
 ELS DEMAGÓG
 Kimondom hát a nép ítéletét.
(Lucifer mint harcós, rémült arccal, szaladva j.)
 LUCIFER
 925 Vészt hirdetek! Az ellen a kapuknál!
 ELS DEMAGÓG
 Az nem lehet, gy zelmes hadvezérünk
 Nincs-é el ttük?
 LUCIFER
 Éppen az ellen.
 Megtudta, mit forraltok ellene,
 Felkelt szívében a méltó harag,
 930 S míg szóltok, t zzel-vassal itt terem.
 MÁSODIK DEMAGÓG
 Ti hoztátok mindezt ránk, árulók.
 A NÉPB L
 Üssük le ket. – Éljen a vezér! –
 Jaj nekünk, fusson, aki merre tud. –
 Mindennek vége. –
 ELS DEMAGÓG
 935 Nincs. Hódolni néki
 Elébe a kapukhoz!

ÉVA
 Istenek!
 Az ítélet fáj, melly által nekem
 Elvesztél férjem, óh, de keser bb,
 Hogy igazoltad azt – bár visszanyerlek. –
 ELS A NÉPB L
 940 Fogjátok el nejét; ha városunknak
 Bántása lesz, haljon meg gyermekestül.
 ÉVA
 Meghálnék érted, férjem, szívesen,
 Csak a hon átka gyermekem ne érné. –
 KIMÓN
 Engem ne félts, anyám, j j, j j velem,
 Megóv e szentély minden bántalomtól.
*(Felmennek az üldöz csoport el l a csarnokba, két nimfa
 rózsaláncot bocsát le mögöttük a nép el tt, mely azonnal visszalép.
 Kívül l harsonák hangzanak, a nép jajveszékelve szétszalad. – A
 nimfák elt nnek.)*
 LUCIFER *(kacagva kezét dörzsöli)*
 945 Szép tréfa volt. Mi jó az értelemnek
 Kacagni ott, hol szívek megrepednek.
(a templom felé fordulva)
 Csak e mindig megifjuló, örökké
 Szépnek látása ne zavarna folyvást.
 Úgy fázom idegenszer körében,
 950 Mely a mezetlent is szemérmessé,
 A b nt nemessé és a végzetet
 Magasztossá teszi rózsáival
 S az egyszer ség csókos ajkival. –
 Mért késik oly soká az én világom,
 955 A torzalak, a kétes rémület,
 Hogy elriassza e káprázatot,
 Mely küzdelmekben a már-már bukó
 Embert mindannyiszor fölkelti újra. –

960 De majd meglátjuk, hogyha a halál
Borzalma elj hozzánk nemsokára,
Unalmas árnyjátékoknak vajon
Nem lesz-e akkor itt végs határa. *(A nép közé vegyül.)*

*(Ádám mint Miltiádész, fegyveres csapat élén vezetetik megsebesül-
ten. El tte könyörögve a nép és a demagógok.)*

A NÉPB L

Éljen vezérünk. Könyörülj, nagy ember.

ÁDÁM

Mi vétkeitek hát, amiért könyörgtök?

965 S a gyöngét l mit kérhet az er s? –
De n m nem j elém, se gyermekem;
Tán csak nem érte ket bántalom! – –

ÉVA

Ah, Miltiádész, mért is jössz, ha n d
Sem bír örülni jöttödön. – Fiam,
970 Anyád leroskad, tartsd fel, tartsd fel... Ah,
Még jó nevet se hágy reád atyád! –

ÁDÁM

Mi ez? nem értem. A nép esdekel,
N m átkoz, és e mell vérzik hazámért. –

ÉVA

De jobban vérzik a hon és szivem.
975 Vagy mért jövé, mondd, hadseregnek élén. –

ÁDÁM

Nem illet-é rangomban ily kíséret?
Eljöttem, mert e súlyos seb nem enged
Továbbra is tisztelnem megfélelni.
Eljöttem, hogy küld imnek kezébe,
980 A felséges népnek kezébe téve
Hatalmamat, beszámoljak neki.
Im, elbocsátlak, bajnok társaim,
Kérdemlétek a házt z nyugalmát.

985 S most én is e kardot, Athéne Pallasz,
Szentelve t zöm oltárod fölé.

(Felvezetteti magát a csarnok lépcs in. Fegyveresei eloszolnak.)

ÉVA *(fénye nyakába borulva)*

Ah, Miltiádész, hol van boldogabb n ,
Mint a te n d, nemes nagy férfiú!
Nézd, nézd fiad, milyen hasonlatos
Hozzád, mi nagy, mi szép!

ÁDÁM

Ti kedvesek!

KIMÓN

990 Jól tudtam én, hogy amit tesz atyám,
Az jól van téve. –

ÉVA

Óh, ne szégyeníts meg,
Ezt a hitvesnek kelle tudni jobban.

ÁDÁM

Fiam! Atyád kardját mutasd be te.

KIMÓN *(a kardot felakasztva)*

995 Óvd, istenasszony, ezt a drága kardot,
Míg egykor érte hozzád eljövök.

ÉVA

E kett s áldozathoz az anya
Hadd szórja a tömjént. Pallasz, tekints le.

(Tömjént áldoz.)

ELS DEMAGÓG *(a szószeke)*

1000 Nem volt-e igazam, hogy áruló?
Hogy Dáriusz megvette? tettetés csak
A seb, nem kíván ellene csatázni.

A NÉPB L

Halál reá.

ÁDÁM

Mi zaj az odakint?

ÉVA

Ah, Miltiádész, rettent beszéd az:
Árulóknak mond újra a tömeg.

ÁDÁM

Nevetséges vád; engem, árulóknak,
Ki Marathónnál győztem?

ÉVA

Óh, hogy úgy van.

Gonosz világ az, mellyet itt lelél.

ELSŐ DEMAGÓG

Mit késtek t elfogni?

(Nép tolong a templom csarnoka elé, köztük Lucifer.)

ÉVA

Miltiádész!

E szentélyben biztos vagy, meg ne mozdulj. –

Miért is oszlatád szét a hadat?

E b nbarlangot mért nem gyújtatád fel?

Csak láncot érdemel e cs cselék,

Mely érzi, hogy te sz letél urául,

Ki nemesebb vagy, mint k összevéve,

S megöl, megöl, hogy lábadohoz ne essék. –

ELSŐ DEMAGÓG

Halljátok-e, egy áruló neje

Miként beszél? –

ÉVA

Az a n nek joga,

Hogy férjét védje, még ha b nös is,

Hát még ha olyan tiszta, mint uram!

És ellensége olyan korcs, miként ti. –

ELSŐ DEMAGÓG

Mért hagyja a felséges nép magát

Így becsmérelni.

ELSŐ A NÉPBŐL

Hátha igazat mond.

ELSŐ POLGÁR

Ki velök tart, gyanús. Kiáltatok,
Rongy lelkek, vagy döglöjtek meg éhen.

A NÉPBŐL

Halál reá. –

ÁDÁM

Takard el e fiút.

Ne lássa vérem, s el, n , e kebelr l.

A villám, melly a szirtre csap, ne érjen.

Csak én haljak meg – vagy miért is éljek,

Mid n látom, mi d re a szabadság,

Melyért egy élten küszködém keresztül.

ELSŐ DEMAGÓG

Mit tétovázatok még.

A NÉPBŐL

Halál reá!

ÁDÁM

E gyáva népet meg nem átkozom,

Az nem hibás, annak természete,

Hogy a nyomor szolgává bélyegezze,

S a szolgaság, vérengz eszközevé

Sülyessze néhány dölyfös pártüt nek.

Csak egyed l én voltam a bolond,

Hivén, hogy ilyen népnek kell szabadság.

LUCIFER *(félre)*

Elmondtad a sírverset önmagadra,

S utánad ill t sok nagy síroromra. –

ÁDÁM

Vezessetek le. Nem veszem igénybe

Tovább e szentélyt.

(Levezetteti magát a lépcsőn, Évát gyöngéden szolgálói karjába téve.)

Ím – készen vagyok. –

MÁSODIK DEMAGÓG

Védjed magad, még nincsen veszve semmi.

ÁDÁM

Nagyon gyötörne a seb, hogyha szólnék
Védelmemül.

MÁSODIK DEMAGÓG

Tedd meg, hisz ez a nép

1045 Csak az imént porban csuszott el tted.

ÁDÁM

Ah, épp azért minden haszontalan,
Önszégyenét meg nem bocsátja a nép.

LUCIFER

Kijózanodtál-é hát?

ÁDÁM

Óh, nagyon.

LUCIFER

1050 Átláttad-é, hogy a bódult tömegnek
Nemesb ura voltál, mint neked?

ÁDÁM

1055 Lehet, de mind a kettő kárhozat;
Más név alatt a végzet ugyanaz.
Hiú törekvés azzal küzdeni,
Nem is fogok. – Aztán miért, miért is
Vágynék magasra bármi hű kebel.
Éljen magának, és keresse a kéjt,
Mellyel betölti az arasznyi létet,
S tántorgjon ittasan Hádész felé. –
1060 Vezess új útra, Lucifer, vezess,
S kacagva nézem más erényeit,
Más kínjait, csak élvezet kívánva.
Te meg, nékem, aki – úgy rémlik szivemnek –
Egykor lugost varázsolál nekem
A sivatagba, hogy ha még fiamból
1065 Polgárt nevelnél tisztos anyaként:
Bolond vagy, méltán gúnyol a leány,
Ki festett arccal a bordélyban ül
Bortól felgerjedt, csókvágyó ajakkal.

Örülj, mulass, tagadd meg az erényt. –

1070 Vérpadra mostan, büntetésemül.
Nem mintha aljast bírtam volna tenni,
De mert nagy eszme lelkesíteni bírt.

*(Ezalatt egy t két hoznak a lépcső k elé, mellette Lucifer áll bárdal.
Ádám lehajítja a fejét.)*

ELSŐ DEMAGÓG

Végezzétek ki. Éljen a haza!

LUCIFER *(félsúgva)*

1075 Szép búcsu, nemde? – Nos, vitéz uram,
Nem borzogat most furcsán egy kevéssé
A torzkép halál rideg szele? –

ÉVA

Ah, Pallasz! meg nem hallgatád imámat. –

*(A templomból a halál nemt je, mint szelíd tekintet ifjú, lefordított
fáklyával s koszorúval Ádámhoz lép.)*

ÁDÁM

Pallasz meghallgatott. – Az ég veled,
Megnyugvás szállt szivembe, Lúciám.

LUCIFER

1080 Átok reád, hiú ábrándvilág,
Megint elrontád legszebb percemet. –

ÉVA

1085 Átok reád, te közlelk rideg nép,
A boldogságot durván illetéd,
S üde virága menten porba hullt.
1086 Pedig nem olyan édes a szabadság
Neked, amilyen fájdalmas nekem volt. –

HATODIK SZÍN

(Rómában. Nyílt csarnok istenszobrokkal, díszedényekkel, melyekben illatok égneek, kilátással az Appenninek felé. – Középen terített asztal három lecticával. Ádám mint Sergiolus, Lucifer mint Miló, Catulus, mind megannyi kéjenc, Éva mint Júlia, Hippia és Cluvia kéjhölgyek ledéren öltözve d zsölnek. Egy emelvényen gladiátorok harca foly, rabszolgák állnak parancsra készen, fuvalások zenélnek. Alkony, kés bb éj.)

CATULUS

Nézd, Sergiolus, mily serény, ügyes
Ez a piros szalagú gladiátor,
Mernék fogadni, hogy amaszt legy zi.

ÁDÁM

1090 Nem, Herculesre!

CATULUS

Ah, mit, Herculesre,

Ki hinne még közöttünk istenekben?
Mondd Júliádra, jobban elhiszem.

ÁDÁM

Legyen.

LUCIFER

Er s alapra esküszöl:

Álistent tévén, álisten helyébe.

1095 De mondd, hogy értsük mégis azt az esküt,

Szépségét értsük-é, szerelmed-é,
Avagy tán éppen h ségét irántad? –

CATULUS

A báj muló, s ha még nem volna is,
Unott lesz holnap, ami elragad ma,
S kevesb kecs n csábít t le el
Az újdonság b bájos ingerével.

1100

ÁDÁM

H ségit értém. Vagy ki pazarol
Hölgyére többet nálam?

HIPPIA

Óh, bohó!

Hát bírod-é t vég nélkül ölelni?

1105

S ha bírnád is, te, aki telhetetlen
Gyönyörre vágysz s haszontalan csapongsz,
Mert a kéjnek csak egy-egy elszakadt
Részét bírod egy-egy n ben találni,
Míg a szépség s kéj eszményképe mindig
1110 Elérhetlen varázsként leng el tted,
Hogyan tudod, hogy szintén egy szeszélye,
Egy ábrándkép nem csábitandja-é el?
Egy gladiátor roncsolt izmai – –

ÁDÁM

Igaz, igaz, ne többet, Hippia.

1115

Miért is vonz az a kéj Tantalusként,
Ha Herculesnek ereje hiányzik,
Ha Proteusként nem változhatunk,
S egy megvetett rab, kínos hét után
Oly órát élvez, millyet hasztalan
1120 Ohajt ura. – Vagy a gyönyör csak egy
Ital viz-é hát a meglankadottnak,
S annak halál, ki habjaiba d l?

LUCIFER

Ah, mily dics erkölcsi tanfolyam
Szép lányok keblén, f zéres pohárnál. –
1125 De hát fogadástok? –

ÁDÁM

Ha veszteném,

Úgy Júlia tiéd. –

CATULUS

S ha nyersz?

ÁDÁM

Lovad

Enyém. –

CATULUS

Négy hétre visszaveheted,
Vagy bétaszítom ángolnás tavamba. –

LUCIFER
Nézd, Júlia, e szép kövér halat:
1130 Egyél, hiszen majd hizlalsz másikat.
ÉVA
S nem d zöl-é rút féreg rajtad is?
Örüljön, aki él, vagy hogyha nem
Tud is örülni, legalább kacagjon. *(Iszik.)*
ÁDÁM *(a gladiátorhoz)*
Jól tartsd magad, hé! –
CATULUS
Rajta csak, vitézül.

(Catulus gladiátora elesik, s életéért esdve, ujjait fölemeli. Ádám a kegyelmi jelt akarja adni, de Catulus lefogja kezét, s összeszorítva markát, hüvelykét a gladiátor felé tartja.)

1135 Recipe ferrum! – Gyáva korcs. Elég
Rabszolgám van még, nem vagyok fukar.
Ki sajnálná e kis felzaklató
Jelenetet, szép hölgyek, t letek,
Mí d n a csók oly sokkal édesebb,
1140 Forróbb a vágy, ha egy kis vér ömölt.
(A gladiátort ezalatt ellenfele kivégezte.)
ÁDÁM
A ló enyém, j j Júliám, ölelj meg.
Vigyék ki azt a hullát. – Táncosok!
Csináljatok most már komédiát,
Ebb l elég volt mára.
(A hullát kiviszik, az emelvényt táncosok foglalják el.)

CATULUS
Clúvia!
1145 J j hát te is, nem nézhetem soká,
Ha más ölelkezik.
LUCIFER
S mi, Hippia,
Követjük-é szintén példájukat?

De nyald meg ajkad, nincs-e rajta méreg,
No úgy, most már mulathatunk, galambom.

ÁDÁM
1150 Mít is dobog szived olyannyira,
Nem nyughatom fölötte, Júlia. *(Suttognak.)*

LUCIFER
Halld, e bolond még a szívr l beszél! –

CATULUS
Ládd, kedves, én nem bántom a tiédet,
Tehetsz vele akármit, csak ne tudjam,
1155 Ha csókod forró s mindig kész nekem.

CLUVIA
Nagylelkü kedves! ím, javadra e bort. *(Iszik.)*

CATULUS
Jól van, jól, Clúvia, de lágy karod,
Puhácska kebled t lem el ne vond,
Füzérem is lesiklott, ládd, fejemr l. –
(a táncosn khöz)

1160 Ah, ez remek fordulat táncotokban,
Mí buja t z, kellemmel egyesülve!

CLUVIA
Szemed befogom, ím, ha ott leled
Azt, amiért én is versenyt futok,
S csak egy jó szót sem bírok érdemelni. –
(Lucíferre mutatva)

1165 Ezen savanyu arcot nézzed inkább –
Miert is ennek az a szép leány,
Ha már különb hasznát se tudja venni,
Mint hogy szunyadni hagyja, míg maga
Gúnyos mosollyal és hideg szemekkel
1170 Kisér száz édes, bárha d re dolgot,
Mí a társalgás illatát teszi. –

CATULUS
Valóban, egy ily arc egész körök
Költészetére fagylepelt borít.
Ki ellenáll a perc ígészetének,

1175 S nem hagyja lelkét ártól elragadni,
Nem is jó ember, s bár maradna otthon. –
HIPPIA
Valóban szinte félek, hogy szegényben
Már megfogant a fekete halál,
Mely a várost pusztítja. –
ÁDÁM
El vele,
1180 E gyászos képpel. Pajzán dalt nekünk,
Ki tudja a legszebbet köztetek.
HIPPIA *(énekel)*
Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell;
Minden pohárnak
1185 Más a zamatja.
S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.
Borral, szerelemmel
1190 Eltelni sohsem kell,
Minden leánynak
Más a varázsa.
MIND
S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
1195 Létünk megaranyozza.
CATULUS
Jól van biz az, nos, Clúvia, te mit tudsz?
CLUVIA *(énekel)*
Bolond világ volt hajdanában:
Lukréciát az özvegy ágyban
Hogy megkereste szép gavallér,
1200 Nem lángol ajka, több kéjt nem kér,
Tárt szívet nem fut bordélyházba,
Hideg vasat merít magába. –

MIND
Örülünk, okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban. –
CLUVIA
1205 Bolond világ volt hajdanában:
Brutus nem ült szép villájában,
Kardot fogott s harcolni méne,
Mint hitvány zsoldos, s még mivégre?
A rongyos nép jóléte végett,
1210 S tar földön érte el is vérzett.
MIND
Örülünk, okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban. –
CLUVIA
Bolond világ volt hajdanában,
1215 Rémm járt fel a hűség agyában,
Szentnek hívék, mit kacagunk ma,
S egy-két ilyen rüht, ha akadna,
Cirkuszainkban éppen elkel,
Nekünk látvány, a vadnak étel.
MIND
1220 Örülünk, okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban.
LUCIFER
Ah, Cluvia, leverted Hippiát.
Szeretnék e dalnak költője lenni.
ÁDÁM
S te nem danolsz, mit búsongsz, Júlia?
Körülünk minden vígad és nevet.
1225 Nem jólesik pihened keblemen? –
ÉVA
Ah, jól, nagyon. De nézd el, Sergiolus,
A boldogság minden elkomolyít.
Azt tartom, mely kacag, nem is valódi.
Legédesebb percünkbe is vegyül
1230 Egy cseppje a mondhatlan fájdalomnak,

Talán sejtjük, hogy az ily perc – virág,
S így hervatag.

ÁDÁM

Ah, én is érzek illyest.

ÉVA

S kivált, ha még dalt hallok és zenét,
Nem hallgatom a sz kkorlátu szót,
1235 De a hang árja ringat, mint hajó,
S úgy érzem, mintha álomban feküdném:
A rezge hangon messze múltba szállnék,
Hol napsugáros pálmafák alatt
1240 Ártatlan voltam, játszi, gyermeteg,
Nagy és nemes volt lelkem hívatása.
Bocsáss meg, rült álomnak varázsa
Mindez. – Csókollak ismét – ébredek.

ÁDÁM

El a zenével, tánccal, émelyít
Ez örökös édesség tengere,
1245 Keserüet kívánna már szívem.
Boromba ürmöt és fulánkot a
Piros ajakra, vést fejem fölé.

(A táncosok elmennek, jajgatás hallik kívülr l.)

Mi jajszó ez, mely úgy vel be hat?

LUCIFER

Nehány rültet most feszítenek fel,
1250 Testvériségr l, jogrul álmodókat.

CATULUS

Úgy kell nekik, miért nem ültek otthon,
Élvezve és feledve a világot,
Miért vitatták mások dolgait.

LUCIFER

Koldús a dúst testvéreül kívánja,
1255 Cseréld meg ket, és von keresztre.

CATULUS

Hagyd hát kacagnunk a nyomort, hatalmat,
Dögvészt, mi a várost tizedeli,

Az isteneknek minden végzetét.

(Új jajszó.)

ÁDÁM *(magában)*

Úgy érzem, mintha álomban feküdném,
1260 A rezge hangon messze múltba szálllok,
Hol nagy s nemes volt lelkem hívatása. –
Nem így mondád-e, Júlia?

ÉVA

Igen.

(Ezalatt besötétült. A csarnok el tt temetési menet vonul el tibiákkal, fáklyákkal és jajveszékel n kkel. Az egész társaság egy ideig merev hallgatásba süllyed.)

LUCIFER *(felkacagva)*

Mint látom, itt a jókedv elborult.
Bor nincs-e már, vagy elfogyott az élc,
1265 Hogy a savanyu úr is megsokallja?
Talán bizon valaki fél közöttünk,
Vagy éppen megtért.

ÁDÁM *(feléje sújtva poharát)* Vessz, ha azt hiszed.

LUCIFER

No, majd hívok új vendéget közénk.
Talán megifjult kedv is tér be véle.
1270 Hej! hozzátok be, szolgák, ízibe,
Ki fáklyafénnyel erre utazik.
Csak megkináljuk egy pohár itallal. – –

(A halottat nyílt koporsóban behozzák, s az asztalra helyezik. Kísérete a háttérben marad. Lucifer ráköszönt.)

Igyál pajtás, holnap nekem, ma néked!

HIPPIA

Talán inkább csókot kívánsz?

LUCIFER

Öleld meg,

1275 És lopd ki szájából az obulust.

HIPPIA
 Ha tégedet csókollak, t miért ne?
(A halottat megcsókolja. Péter apostol a kíséret közül kilép.)
 PÉTER APOSTOL
 Megállj, a döghalált szivod magadba.
(Mindnyájan visszaborzadva, helyükön felemelkednek.)
 MIND
 A döghalál – rettent – félre innen.
 PÉTER APOSTOL
 Te nyomorú faj! – gyáva nemzedék,
 1280 Míg a szerencse mosolyog feletted,
 Mint napsugárban a légy, szemtelen,
 Istent, erényt, gúnyolva taposó.
 De hogyha a vész ajtódon kopog,
 Ha Istennek hatalmas ujjá érint,
 1285 Gyáván hunyász, rútol kétségb'és .
 Nem érzed-é, hogy az ég büntetése
 Nehezkedik rád. Nézz csak, nézz körül,
 A város pusztul, durva idegen nép
 Tiporja el arany vetésidet,
 1290 Szétbomlik a rend, senki sem parancsol
 S szót nem fogad. A rablás, gyilkolás
 Emelt f vel jár a békés lakok közt,
 Utána a halvány gond, rémület
 S égb l, földr l se részvét, sem segély.
 1295 Nem bírod, úgy-e, kéjek mámorával
 Elandalítani azt a szózatot,
 Mely a kebelnek mélyét felveri
 S jobb cél felé hiába ösztönöz.
 Kielégítést, ügyebár, nem érzesz,
 1300 Csak undort ébreszt sz dben a gyönyör,
 S aggódva nézsz kör l, ajkad rebeg:
 Hiába mind, a régi istenekben
 Nincs már hited, kövekké dermedeztek.
(Az istenszobrok szétporlanak.)
 Elporlanak, s új istent nem találsz,

1305 Mely a salakból újra fölemelne. –
 Nézz csak körül, mi pusztít városodban
 Hatalmasabban, mint a döghalál,
 Ezren kelnek fel a lágy pamlagokról,
 Hogy Thébaisznak pusztá téreit
 1310 Vad anachorétákkal népesítsék,
 Ottan keresve tompult érzetöknek
 Mi még izgassa, ami még emelje. –
 El fogsz pusztulni, korcsult nemzedék,
 E nagy világ most tisztuló színér l.
 HIPPIA *(az asztal el tt összeroskadva)*
 1315 Óh, jaj nekem, mi szörny fájdalom,
 Hideg veríték, orcusnak tüze –
 A dögvész, óh, a dögvész – elveszek.
 Nem gyámolít ki sem köz letek,
 Kik annyi élvet osztátok velem?
 LUCIFER
 1320 Ma néked, holnap nékem, édesem. –
 HIPPIA
 Hát öljetek meg, átkom ver különben.
 PÉTER APOSTOL *(hozzálépve)*
 Ne átkozódjál lányom, s t, bocsáss meg –
 Majd gyámolítlak én és a nagy Isten,
 A szent szeretet örök Istene.
 1325 Emelkedjél fel hozzá, ím, e vízzel
 Lelked kitisztul menten a salaktól,
 S hozzá siet.
(Megkereszteli az asztalról vett edényb l.)
 HIPPIA
 Atyám – megkönnyülék. *(Meghal.)*
 CATULUS *(indul)*
 Én még ma Thébaiszba utazom.
 Elundorodtam a bünös világtól.
 CLUVIA
 1330 Megállj, Catulus, én is elkisérlek. *(Kimennek.)*

ÁDÁM *(elgondolkodva, az el térre lép, Éva követi.)*

S te itt vagy, Júlia, mondd, mit keressz itt,
Hol a halál az örömet kiölte.

ÉVA

S nem ott van-é helyem, ahol te vagy?
Ah, Sergiolus! vajh mi sok nemes
Érzést találtál volna e kebelben,
Hol csak mulékony kéj után kutattál. –

ÁDÁM

És önmagamban is. Mi kár, hogy úgy van!
Elveszni nyomorultan, kisszer en,
S szenvedni addig. Óh, ha él az Isten,
(Letérdel, s kezét égnek emeli.)

Ha gondja van ránk, és hatalma rajtunk,
Új népet hozzon s új eszmét a világra,
Amazt, a korcsba jobb vért önteni,
Ezt, a nemesbnek hogy köre legyen
Magasra törni. Érzem, elkopott mind,
Mí a miénk volt – s újat létrehozni
Er nk kevés. Hallgass meg, Istenem.

*(Az égen glóriában a kereszt felt nik. A hegyek meg l ég városok
pírja látszik. A csúcsokról félvad csapatok szállnak alá. Távolról áhí-
tatos himnusz hallik.)*

LUCIFER *(magában)*

E látvány kissé borzogatja hátam,
De nem emberrel kell-e küzdenem?
Mít én nem bírok, teszi helyettem.
Hasonló tréfát már gyakorta láttam.
A glória ha lassan elveszett,
Még megmarad a vérengz kereszt.

PÉTER APOSTOL

Az Úr meghallgatott. – Tekints körül,
Az elkorcsult föld újra kezd születni.
E medveb rös barbár harcfiak,

Kik üszköt vetnek fényes városokra,
Kiknek lova múlt századok vetését
Tiporja el s istállót elhagyott
Templomfalak közt léli, új vért hozand
Az elsilányult, megfogyott erekbe.
S kik a cirkuszban himnuszt énekelnek,
Míg a b sz tigris keblöket kitépi,
Új eszmét hoznak, a testvériséget,
És az egyénnek felszabadulását,
Melyek meg fogják rázni a világot. –

ÁDÁM

Ah, érzem, érzem, mást is kér a lélek,
Mint dagadó párnákon renyhe kéjek;
A szív vérének lassu elfolyása
Olyan kéj, melynek vajh, mi lenne mása?

PÉTER APOSTOL

Legyen hát célod: Istennek dics ség,
Magadnak munka. Az egyén szabad
Érvényre hozni mind, mi benne van.
Csak egy parancs kötvén le: szeretet.

ÁDÁM

Fel hát csatázni, fel hát lelkesülni
Az új tanért. Alkotni új világot,
Melynek virága a lovag-erény lesz,
Költészete az oltár oldalán
A felmagasztalt n i ideál.

(Péterre támaszkodva, indul.)

LUCIFER

Ah, a lehetlen lelkesít fel, Ádám!
A férfiúhoz méltó ez s dics ám.
Istennek tetszik, mert az ég felé hajt,
S ördögnek kedves, mert kétségbe ejt majd.

(Utánamegy.)

HETEDIK SZÍN

(Konstantinápolyban. Piac néhány gyelg polgárral. – Középen a Pátriárka palotája, jobbra apácázárda, balra liget. Ádám mint Tankréd, er dús férfikorban más lovagokkal, Ázsiából visszatér kereszties hadak élén, leng zászlók s dobszó mellett j , Lucifer mint fegyvernő-ke. Estve, kés bb éj.)

ELS POLGÁR

1385 Im, itt jön ismét egy barbár csapat.
Fussunk, zárjunk be ajtót és kaput,
Nehogy rabolni j jön kedvök újra.

MÁSODIK POLGÁR

El hölgyeinkkel; e vad cs cselék
Isméri a szerájok kéjeit.

ELS POLGÁR

És hölgyeink a gy z nek jogát.

ÁDÁM

1390 Megálljatok, mit futtok így el ttünk;
Vagy nem látjátok ezt a szent jelet,
Testvéreileg mely egy célhoz csatol? –
Hitünk világát vittük Ázsiának,
Szeretetek tanát, hogy elvadult
Milljóit, mellyek közt szent bölcseje
1395 Ringott üdvünknek, érezzék malasztját.
S tikóztetek nem volna szeretet?

ELS POLGÁR

Hallottunk már mi sokszor ily beszédet,
S legott házunkra az üszök repült. *(Elszélednek.)*

ÁDÁM *(a lovagokhoz)*

1400 Imé, látjátok, ez átkos gyümölcse,
Ha aljas tervvel annyi martalóc
Kezében a szent zászlót lengeti,
S gyáván hizelgve a népszenvédélynek,
Hivatlanul tolakszik fel vezérül. –

1405 Lovag barátim! míg a szennytelen
Becs let, Isten szent dicsérete,
A n védelme és a h siség
Lesz kardjainkon, mink vagyunk hivatva
E ronda démont féken tartani
S vezetni, hogy vágyának ellenére
1410 Nagyot s nemes műveljen szüntelen.

LUCIFER

Szépen szólsz, Tankréd, ámde majd, ha a nép
El nem hiendi többé, hogy vezér vagy – –

ÁDÁM

Hol a szellem van, ott a gy zelem.
Lesújtom. –

LUCIFER

1415 És ha szellem nála is lesz?
Leszállsz-e hozzá?

ÁDÁM

Mért leszállani?

Hát nem nemesb, ha tet emelem fel. –
Lemondni a küzdés nehéz helyér l
Társak híjában épp olyan kicsínyes,
Mint sz kkebl ség társt be nem fogadni.
1420 Irígyelvén részét a pályabérben. –

LUCIFER

Lám, lám, mivé silányult a nagy eszme,
Melyért a cirkusz vértanúi haltak. –
Ez az egyénnek felszabadítása? – –
Csodálatos fajú testvériség. –

ÁDÁM

1425 Ne gúnyolj. – Óh, ne hidd, hogy a dics tant
Fel nem fogom. Éltetnek vágya az. –
Tehet, s tegyen, kiben szent szikra van,
Ki felküzd hozzánk, szívesen fogadjuk,
Egy kardcsapás rendünkbe emeli.
1430 De riznünk kell a rend kincseit
A még forrongó z rnek ellenében.

Bár j ne már, bár j ne az id ,
 Megváltásunk csak akkor fog betelni,
 Mid n led l a gát, mert tiszta minden. –
 1435 De ilyen napnak jöttét képtelenem,
 Ha az, ki a nagy m vet indítá,
 Nem önmaga lett volna a nagy Isten. – –
 Barátim, láttátok, hogyan fogadtak.
 Árván a zajgó város népe közt.
 1440 Nincs hátra más, mint ott azon ligetben
 Táborba szállni, mint azt megszokók
 Már a pogány közt. Míg majd jobbra fordul.
 Induljatok, követni foglak én is,
 Minden lovag felel népségeért.
(A keresztes had táborát üt.)
 LUCIFER
 1445 Mi kár, hogy szép eszméid újlag
 Csak olyan hírhedett almát teremnek,
 Mely künt piros, de béle por.
 ÁDÁM
 Megállj.
 Hát nem hiszesz már semmi nemesebbe’?
 LUCIFER
 1450 Ha hinnék is, mit ér, fajod ha nem hisz.
 Ez a lovagrend, mellyet állítasz
 Fárosz gyanánt tenger hullámi közt,
 Egykor kialszik, félig összed l,
 S vészesb szirtté lesz a merész utasra,
 Mint bármelyik más, mely sosem világlott. –
 1455 Minden, mi él és áldást hintve hat,
 Id vel meghal, szelleme kiszáll,
 A test tuléli ronda dög gyanánt,
 Mely gyilkoló miazmákat lehel
 Az új világban, mely kör le fejlik. –
 1460 Ládd, így maradnak ránk a múlt id k
 Nagyságai.
 ÁDÁM
 Míg rendünk összed l,

Tán szent tanai a tömegbe hatnak,
 És akkor nincs veszély.
 LUCIFER
 A szent tanok. – –
 Ah, épp a szent tan mindig átkotok,
 1465 Ha véletlen reá bukkantatok:
 Mert addig cs ritek, hegyezitek,
 Hasogatjátok, élesítitek,
 Míg rülség vagy békó lesz bel le.
 Egzakt fogalmat nem bírván az elme,
 1470 Ti mégis mindig ezt keresitek
 Önátkotokra, büszke emberek.
 Vagy nézd e kardot, hajszállal nagyobb,
 Kisebb lehet, s lényben nem változott,
 Ezt folytathatnók véges-végtelen,
 1475 S hol az egzakt pont, mely határt tegyen?
 Bár érzésed rögtön reátalál,
 A változás nagyban mid n beáll. –
 De mit törekszem – fáraszt a beszéd,
 Tekints magad csak kissé szerteszt.
(Néhány polgár ismét megjelen.)
 ÁDÁM
 1480 Barátim! népem fáradt, menhelyet kér.
 Tán a kereszténység f városában
 Nem kér hiába.
 HARMADIK POLGÁR
 Kérdés, nem vagy-é
 Eretnekségben rosszabb a pogánynál.
 NEGYEDIK POLGÁR
 1485 Mondd, mit hiszesz, a Homousiont,
 Vagy Homoiusiont?
 ÁDÁM
 Ezt nem értem. –
 LUCIFER
 Ne valld be, ez most itt a f dolog.

NEGYEDIK POLGÁR

Lám, kétkedik, ez is hamishit .

TÖBBEN

El t lük, el, zárkózzunk házainkba. –

Átok reá, ki nékiek fedélt nyújt. *(Elszélednek.)*

(A pátriárka fejedelmi pompában és kísérettel j palotájából, egy csapat barát követi láncravert eretnekeket kísérve, végre katonák s nép.)

ÁDÁM

1490 Elámulok! – De mondd, mi fejdelem
Közélg amott, oly dölyfösen, kihívón? –

LUCIFER

A f pap az, apostolok utóda.

ÁDÁM

1495 S e meztelábas ronda cs cselék,
Mely a bilincselte népet kárörömmel,
Hazudt alázat színével kíséri?

LUCIFER

Keresztény-cinikus, barátsereg.

ÁDÁM

Nem láttam illyest si hegyeim közt.

LUCIFER

1500 Majd látsz utóbb; a poklosság, tudod,
Lassan terjed. De vigyázz, meg ne sértsd
Ez abszolút erényü s épp azért
Engesztelhetlen népet.

ÁDÁM

Ah, min

Erény lehetne ily fajnak sajátja.

LUCIFER

Erényök a sanyargás, a lemondás,
Mít mestered kezdett meg a kereszten.

ÁDÁM

1505 Az egy világot váltta meg ezáltal,
De e gyávák csak Istent káromolnak,

Mint lázadók, megvetve kegyeit.

Ki szúnyog ellen oly fegyvert ragad,

Mit medve ellen vinni h siség,

1510 Bolond.

LUCIFER

De hátha k a szúnyogot

Medvének nézik. – Nincs-e rá joguk?

Nincs-é joguk h s voltuk érzetében

Pokolra zni minden élvez t? –

ÁDÁM

1515 Látok, miként Tamás, és nem hiszek. –
Szemébe nézek e káprázatoknak. –

(A pátriárka elé lép.)

Atyám! a szent sír harcosi vagyunk,

S a fáradalmas útból megpihenni

E város népe még be sem fogad. –

Ki oly hatalmas vagy, segíts ügyünkön.

PÁTRIÁRKA

1520 Fiam, csekély dolgokra most nem érek,

Az Isten dicsé, a nép üdve hív,

Eretnekek fölött kellvén itélnem,

Kik mérget szórva dudvaként tenyésznek,

S t zzel-vassal bár irtjuk, szüntelen

1525

Ujúlt er vel küldi a pokol ránk. –

De hogyha a kereszt vitézi vagytok,

Minek kerestek messze szerecsent,

Itt a veszélyesb ellen. Fel tehát,

Fel falvaikra, irtsátok ki ket,

1530

Pusztítsátok n t, aggot, gyermeket.

ÁDÁM

Az ártatlant, atyám, csak nem kívánod. –

PÁTRIÁRKA

Ártatlan a kigyó is, míg kicsiny,

Vagy hogyha már kihullt méregfoga,

S kiméled-é?

70

ÁDÁM
 Valóban szörnyű b n
 1535 Lehet, mi ily haragra gyűjthatá
 Egyházát a szeretetnek.
 PÁTRIÁRKA
 Fiam!
 Nem az szeret, ki a testnek hizelg,
 De aki a lelket vezérli vissza,
 Ha kell, kard élén vagy lángon keresztül
 1540 Ahhoz, ki mondá: Nem békét, de harcot
 Hozok a földre. – E gonosz hit ek
 A szentháromság rejtélyes tanában
 A homoiusiont hirdetik,
 Míg az egyház a homoiusiont
 1545 Alapítá meg a hit cikkeül.
 BARÁTOK
 Halál reájuk, már a máglya ég. –
 ÁDÁM
 Adjátok fel, barátim, azt az Őt,
 Szebb áldozat lesz életmegvetéstek
 A szent sirért vivandó h s csatában. –
 EGY AGG ERETNEK
 1550 Sátán, ne kísérts, mink igaz hitünkért
 Ott vérezünk, hol Isten rendelé.
 EGYIK BARÁT
 Hah, szemtelen, igaz hittel dicsekszel?
 AZ AGG ERETNEK
 Nincs-é velünk a rimini zsinat
 S más számtalan?
 A BARÁT
 Rosz útra tévedett.
 1555 De Nicaeában s más igaz hiv
 Zsinatban úgye mellettünk ítéltek?
 AZ AGG ERETNEK
 A pártosok. – Mi szemtelen kísérltet
 Még versenyezni vélünk. Vagy, felelj,

1560 Hol van csak egy egyházatyátok is,
 Mint Árius és a két Euséb? –
 A BARÁT
 Hát bírtok-é egy Athanásiust?
 AZ AGG ERETNEK
 Hol vértanúitok?
 A BARÁT
 Több, mint tinektek.
 AZ AGG ERETNEK
 Szép vértanúk, kiket káprázatával
 Az ördög csalt el, kárhozott halálra. –
 1565 Mondom, ti vagytok a nagy Babilon,
 Az a kéjhölgy, kir l Szent János írt,
 Mely el fog veszni a világ színér l. –
 A BARÁT
 A hétfej sárkány, az Antikrisztus
 Vagytok ti, kibr l Szent János beszél,
 1570 Gazok, csalárdok, ördög cimborái.
 AZ AGG ERETNEK
 Rablók, kigyók, paráznák, torkosok...
 PÁTRIÁRKA
 El vélök, el, máris soká id zünk,
 Isten dicsére, a máglyára ket!
 AZ AGG ERETNEK
 Isten dicsére, jól mondád, gonosz,
 1575 Isten dicsére hull az áldozat. –
 Er sek vagytok, tesztek kény szerint,
 De jó-e a tett, ítél majd az ég. –
 Számlálva immár b nóráitok,
 Vérünk b l új csatárok sz letendnek,
 1580 Az eszme él, s a láng, mely fellobog,
 Világot kés századokra vet. –
 Jerünk, barátim, a dics halálba. –
 AZ ERETNEKEK *(karban énekelnek)*
 1. Én er s Istenem, én er s Istenem, miért hagytál el
 engemet, és miért távoztál el az én megtartásomtól

- 1585 és az én jajgatásaimnak beszédét l?
2. Én Istenem, kiáltok mind napestig, de nem hallgatsz meg, éjjel is nincs nekem veszteglésem.
 3. Te pedig szent vagy – – *(XXII. zsolt.)*
A BARÁTOK *(karban közbeváganak)*
1. Perelj, Uram, az énvelem perl kkel, és harcolj a
1590 velem harcolókkal.
 2. Ragadj fegyvert és paizst, és kelj fel az én segítségemre.
 3. És vedd fel dárdádat és rekeszd meg az én háborgatóim eleinek utát. *(XXXV. zsolt.)*

(Ezalatt a pátriárka s a menet elvonul. Nehány barát traktátusokkal a keresztések közé vegyül.)

- LUCIFER
- 1595 Mít állsz oly szótlán, mondd, mit borzadasz?
Tragédiának nézed? nézd legott
Komédiának, s mulattatni fog. –
- ÁDÁM
- Óh, jaj, ne tréfálg! – hát egy /miatt is
Mehetni illy elszántan a halálba? –
1600 Mi akkor a magasztos, nagyszer ? –
- LUCIFER
- Az, ami másnak tán kacagtató.
Egy szál választja csak e két fogalmat,
Egy hang a szívben ítél csak közöttük,
S ez a rejtélyes bíró a rokonszenv,
1605 Mely istenít vagy gúnyával megöl. –
- ÁDÁM
- Mért is t nt csak szemembe mind e b n!
E kisszer harc büszke tudományban,
E gyilkos mérreg mesterül kivonva
A legfényesb, legüdít bb virágból. –
1610 E szép virágot egykor ismerém,
Üldött hitünknek zsendül korában:
Ki az a b nös, aki tönkretette?

- LUCIFER
- A b nös ön maga a gy zelem,
Mely szerteszór, száz érdeket növel.
1615 A vész, mely összehoz, mártírt teremt,
Er t ád; ott van az eretnekekkel. –

- ÁDÁM
- Valóban, elhajítnám kardomat,
És visszamennék éjszaki honomba,
Hol még az s erd k árnyékiban
1620 A férfibecs, a tiszta egyszer ség
Dacol e síma kornak mérgivel,
Ha titkos szó nem súgná szüntelen,
Hogy e kort nékem kell újjáteremtni.

- LUCIFER
- Hiú törekvés. Mert egyént sosem
1625 Hozandsz érvényre a kor ellenében:
A kor folyam, mely visz vagy elmerít,
Uszója, nem vezére, az egyén. –
Kiket nagyoknak mond a krónika,
Mindaz, ki hat, megérté századát,
1630 De nem szülé az új fogalmakat.
Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, merthogy virad. –
Amott azok, kik békóban sietnek
Mártírhalálra, gúnytól környezetten,
1635 Látnak csak egy embernyomot el re,
Köztük dereng fel az új gondolat;
S azért meghalnak, mit utódaik
Az utcaléggel gondtalan szivandnak. –
De hagyjuk ezt, nézz kissé táborodba,
1640 Mit járnak ott azon piszkos barátok,
Mi vásárt ütnek, mit szónoklanak,
rült taglejtés vad kíséretében. –
Hallgassuk ket.

EGY BARÁT *(a tolakodó keresztések közt)*
Bajnokok, vegyétek!

1645 Vegyétek a vezeklésnek tanát
 Kalauzul minden kétségekben,
 Ez megtanít, a gyilkos, a parázna,
 A templomrabló, a hamis tanú
 Hány évig fog szenvedni a pokolban.
 És megtanít, egy évi büntetést
 1650 Hogy a gazdag megválthat húsz s néhány,
 Míg a szegény három solidival.
 S ki már fizetni éppen képtelen,
 Néhány ezer korbácsütéssel is. –
 Vegyétek e becses könyvet, vegyétek. –
 A KERESZTESEK
 1655 Ide vele. – Nekünk is, szent atyám! –
 ÁDÁM
 Hah, rossz árús, és még rosszabb vevő.
 Vonj kardot, és verd szét e ronda vásárt!
 LUCIFER (*zavarban*)
 Bocssáss meg, e barát rég cimborám.
 S nem is utálok én az ily világot,
 1660 Az Úr dicse ha szinte felkapott is,
 Felkaptam én is egyúttal vele.
 Csak te maradtál egy kissé alatt.

(Éva mint Izóra s Heléne, annak komornája sikoltva rohannak Ádámhoz, néhány keresztet üldözve, kik azonban ízibe elosonnak.)

ÉVA (*összerogyva*)
 Ments meg te, bajnok.
 ÁDÁM (*felkarolva*)
 Eszmélj, óh, nemes hölgy,
 Itt biztosan vagy. Vesd fel szép szemed.
 1665 Min' igéz! – Vajh mi érhető?
 HELÉNE
 Élvezni voltunk a természetet
 Kertünk árnyékos s rücségi közt,
 Gondatlan ülve az üde gyepen,

1670 A csattogányt hallgattuk és kísértük;
 Mid' n csillogni látunk két szemet
 Vad szenvedéllyel a bokor meg l.
 Ijedve kezdünk futni, míg utánunk
 Lihegve és döbörgve négy keresztes
 Majd-majd beért, mid' n hozzád jutánk.
 ÁDÁM
 1675 Nem is tudom, kívánjam-é, hogy ébredj;
 Hát hogyha elhagysz, álomkép gyanánt?
 Hogy is lehet test így átszellemülve,
 Ilyen nemes és illy imádatos –
 LUCIFER
 Átszellemült test! – Óh, a sors valóban
 1680 Nem büntethetné jobban a szerelmest
 rülségéért, mint beteljesítvén
 Mindazt, amit csak kedvesére halmoz. –
 ÁDÁM
 Úgy rémlik, egykor már ismertelek,
 Hogy együtt álltunk Isten zsámolyánál.
 LUCIFER
 1685 Mindenre kérlek, azt sose feledd,
 Szerelmed amilyen mulattató
 Kettesben, olly izetlen harmadiknak.
 ÁDÁM
 Felnéz – mosolyg, óh, hála néked, ég!
 ÉVA
 Lovag, megmentél, hogy köszönjem azt meg?
 ÁDÁM
 1690 Nem gazdag díj-e a szó ajkadon?
 LUCIFER (*Helénéhez*)
 Elég sovány díj, s illyet sem nyerek? –
 HELÉNE
 S mi hálával tartoznám én neked?
 LUCIFER
 Hát azt hiszed, hogy a nemes lovag
 Megmentte téged is? Min' hiúság.

1695 Ha a lovag megmenti a kisasszonyt,
Komornáját a fegyvernök bizonnal.

HELÉNE
S mit nyertem volna. Vagy hálás leszek,
És ott vagyok, mintha elér a vész:
Vagy háladatlan, így is kárhozott. –

1700 Pedig nem volt rút a négy üldöz .

ÁDÁM
Óh, hölgy, hová vezesselek, parancsolj.

ÉVA
El ttünk áll a zárda ajtaja.

ÁDÁM
A zárda, mondd? Óh, de ajtaja
Nem zárja t lem a reményt el, úgy-e?

1705 Adj nékem egy jelt, t znöm e kereszthez,
Hogy míg amaz tisztemben küzdni hív,
Legszebb álomnak hozza vissza képét,
S ne únjak várni hosszú éveken,
Melyek végér l pályabérem int. –

ÉVA
Im, e szalag. –

1710 ÁDÁM
Ez éjsötét szalag? –
Óh, hölgy! reményt, reményt, ne bánatot.

ÉVA
Enyém ez a jel, mást nem adhatok.
A zárdafal közt nem tenyész remény.

ÁDÁM
De szerelem sem. És ahol te vagy,
1715 Hogyan ne volna szerelem, leány!
Mezed mutatja, nem vagy még apáca.

ÉVA
Ne is gyötörj tovább kérdéseiddel,
Pedig gyötörsz, ha búdat n ni látom. –

LUCIFER
És el fog zárni e fal téged is?

HELÉNE
1720 El ám, de kulcsa nincs tengerbe vetve.

LUCIFER
Nagy kár – beh szép elégiát faragnék
E bús esetr l. –

HELÉNE
Csalfa, menj el lem!

LUCIFER
S miért? hát nem nagy eszme az, mid n
Tengerfenékre szállok kulcsodért?

HELÉNE
1725 Ah, ezt nem is kívánom.

LUCIFER
Már megyek. –
A mélynek szörnye fen reám agyart.

HELÉNE
Jöjj vissza, jöjj, megöl a félelem –
Inkább a kulcs majd ablakomba' lesz. –

ÁDÁM
Hadd tudjam hát neved meg legalább,
1730 Imámba, tudjam meg, hogy mit csatoljak,
Áldást kérvén rád, hogyha végzeted
Gyászát megosztani már nem engeded.

ÉVA
Nevem Izóra. S a tiéd, lovag?
Imádság jobban illet zárdasz zet.

ÁDÁM
1735 Tankréd vagyok.

ÉVA
Tankréd, Isten veled.

ÁDÁM
Izóra, óh, ne hagyj el ily sietve,
Megátkozom különben a nevet,
Melyet bucsúзва mondottál el ször, –
Rövid volt e perc, még álomnak is,
1740 Hogy folytatom, ha ily rejtély maradsz,
78

S nem bírom sorsod drága fonalával
Kihímzeni? –
ÉVA
Halljad hát sorsomat.
Atyám is a szent sír vitéze volt.
Míden egy éjt meglepte a vad ellen,
1745 Üvöltve, tzzel-vassal, táborát.
Menekvéséhez már nem volt remény,
És szent fogadást t n Sz z Máriának,
Hogy engemet, ki még gyermek valék,
Ha visszatérhet, néki felajánl.
1750 visszatért, én szent ostyát vevék
Ez ígéretre.
ÁDÁM
Óh, te szent anya!
Te testesített tiszta szeretet,
Nem fordulál-e el megbántva ily
Szentségtelen ígért l, min
1755 Erényeidre nyom b nbélyeget,
Átokká téve az égnek malasztját. – –
HELÉNE
S te nem kívánod tudni sorsomat?
LUCIFER
Azt már tudom: szerettél, megcsalódtál,
Szerettél újra, s akkor már te csaltál.
1760 Ismét szerettél – h södet meguntad;
S üres szived most új lakóra vár. –
HELÉNE
Ez különös! Az ördög van veled tán?
De oly szerénynek mégse hittelek,
Hogy szívemet üresnek hidd jelenleg.
LUCIFER (*Ádámhoz*)
1765 Uram, siess. Te nem bírsz elbucsúzni,
S én nem bírom gátolni gy zedelmem.
ÁDÁM
Izóra! minden szód fulánk szivemben.
Egy csókkal mérgét, óh, hölgy, édesítsd meg.

ÉVA
Lovag, mit kívánsz – hallád eskümet.
ÁDÁM
1770 De az nincs tiltva tán, hogy *én* szeresselek.
ÉVA
Te boldog vagy, de hogy feledlek én?
Tankréd, megyek már, vagy kifogy er m.
Isten veled – meglátlak ott az égben.
ÁDÁM
Isten veled. – E nap emléke vélem. –
(*Éva a zárdába lép.*)
HELÉNE
1775 (*félre*) Ah, gyáva te – hát mindent én tegyek?
(*fent*) Ablakba' lesz majd, nem tengerben a kulcs.
(*Évát követi.*)
ÁDÁM (*feleszmélve*)
Most hát jerünk.
LUCIFER
Már kés – vége van. –
Ládd, ilyen rült fajzat a tiéd,
Majd állati vágyának eszközéül
1780 Tekinti a n t, és durvult kezekkel
Letörli a költészet hímporát
Arcárul, önmagát rabolva meg
Szerelme legkecsesb virágitól;
Majd isten l oltárra helyezi,
1785 És vérzik érte és küzd hasztalan,
Míg terméketlen hervad csókja el. –
Mért nem tekinti és becs li n ül,
N hívatása megjelölt körében.
(*Ezalatt egészen besötétült, a hold felkél. Izóra és Heléne az ablakon.*)
ÉVA
Mi vágyva néze rám, mint reszketett,
1790 Ah, e h s férfi reszketett el ttem,
80

De n erényem és a hit parancsol –
Itt szenvedek ki, mint szent áldozat.

HELÉNE

Csodálatos, min rült nemünk!

Ha az el ítéllettel szakít,

1795

Vadállatul rohan a kéj után,

A méltóságot arcáról letépi

És megvetetten sárban ténfereg.

Ha nem szakít, önárnyától remeg,

Fonnyadni hagyja medd bájjait,

1800

Mástól s magától elrabolva a kéjt. –

Miért nem jár középen. Vagy mit árt

Egy kis kaland, egy kis gyöngéd viszony

Illemmel olykor, meg nem foghatom.

Hiszen a n se szellem csak mer ben.

ÉVA

1805

Heléne, nézz ki, itten áll-e még?

Hogyan ment volna olyan könnyen el.

Csak egyszer halljam még meg szózatát.

ÁDÁM *(Luciferhez)*

Tekints körül, nem áll-e ablakánál,

Nem küldne-é egy pillantást utánam?

1810

Csak egyszer lássam még sugár alakját –

Izóra! óh, ne bánd, hogy itt vagyok még.

ÉVA

Mindkett nkért jobb lenne itt nem állnod.

Az elszakadt szív könnyen összeforr,

S megint csak fáj, ha újra elszakasztjuk. –

ÁDÁM

1815

Nem félsz-e így a csendes éjbe nézni,

Mely, mint nagy szív, szerelemt l dobog.

Szeretni hol csak nekünk nem szabad?

Nem félsz-e, hogy varázsa elragad? – –

ÉVA

1820

Él bennem is mindez, mint tünde álom,

Mely tán az égb l kísért e világra;

A lég hullámin szép dal árjados,

Mosolygni látok nemt k ezreit

Testvéri csókkal minden lomb mögül,

De hozzánk többé, Tankréd, nem beszélnek. –

ÁDÁM

1825

S miért, miért! e rossz fal gátol-é? –

Ki annyi sarcot vívtam a pogánytól,

Nem bírom-é áthágni ezt a sáncot? –

LUCIFER

Nem ám, mert védi a kor szelleme,

Er sebb, mint te.

ÁDÁM

Hah, ki mondja azt!

(A háttérben egy máglya világa gyúl ki.)

AZ ERETNEKEK *(karban távolról)*

18

21. Mentsd meg az én lelkemet a fegyvert l és

az én egyetlen egyemet az ebnek kezébe l.

22. Szabadíts meg engemet az oroszlánnak
szájából és az unicornisoknak szarvaik ellen

18

23. Hirdetem a te nevedet az én atyámfiainak;

a gyülekezetek közepette dicsérlek tégedet.

ÉVA

Irgalmazz, Isten, b nös lelkeiknek! –

ÁDÁM *(visszaborzadva)*

Mi rettent dal.

LUCIFER

Nászénektek az.

ÁDÁM

Mindegy, legyen, én meg nem rettenek.

1840

Dacolni érted mindennel fogok.

A BARÁTOK *(karban távolról)*

26. – – öltöztessenek fel gyalázatossággal és
szidalommal, kik felfuvalkodnak ellenem.

27. Vigadjanak és örüljenek, kik akarják az én
igazságomat; és mondják azt mindenkor: Magasz-
taltassék az Úr, ki akar békességet az szolgájának.

1845

(A fentebbi karének kezdetével Ádám, ki a zárda ajtajához lépett volt, ismét megállt, a tornyon egy kuvik kiált, a légben boszorkányok szállnak, s az ajtó előtt egy csontváz kél a földbe, s fenyegetve áll Ádám előtt.)

ÉVA *(az ablakot becsapva)*

Isten segíts!

A CSONTVÁZ

El e szentelt küszöbről.

ÁDÁM

Ki vagy te, rém!

A CSONTVÁZ

Én az vagyok, ki ott lesz

Minden csókodban, minden ölelésben. –

BOSZORKÁNYOK *(kacagva)*

Édes vetés, fanyar gyümölcs,

Galambfival kigyókat költés.

1850

Izóra, hívunk!

ÁDÁM

Milyen alakok!

Ti változátok-e el, vagy magam?

Ismertelek, midőn mosolygattok.

Mi itt valóság és mi itten álom?

Varázstokra ellankad karom. –

1855

LUCIFER

Véletlenül mi kedves társaságba

Juték. Mi régtől várom e szerencsét,

Ez illedelmes szép boszorkahad,

Mely a meztelen nimfát mindazáltal

Orcátlanságban messze túlhaladja,

Ez a vén bajtárs, a rémes halál,

Mely torzképezve a rideg erényt,

Megúttatja azt a földfiával.

Mind üdvözöllek. Kár, hogy rá nem érek

Közöttetek az éjet elfecsegni. –

1865

(A jelenések eltűnének.)

Tankréd, fel, Tankréd! kedvesed becsapta

Az ablakot; mit állunk itt az éjben?

A szél hideg, köszvény leszén jutalmad.

Heléne meg mindjárt jössz, s mit teszek?

1870

Szerelmeskedni nem fog tán az ördög,

Nevetségessé lenne mindörökre,

S akkor hatalmát elvinné maga. –

Csodálatos, az ember hű kebelével

Eseng epedve szerelem után,

1875

S csak kint arat. Az ördög jégkebelével

Alig bír tölteni szabadulni jókor.

ÁDÁM

Vezess, vezess új létre, Lucifer!

Csatára szálltam szent eszmék után,

S találtam átkot hitvány felfogásban,

1880

Isten dicsére embert áldozának,

S az ember korcs volt, eszmémet betöltni.

Nemesbbé vágytam tenni élveink,

S bűn bélyegét süték az élvezetre,

Lovagerényt állíték, s ez döfött

1885

Szívembe tört. El innét, új világba,

Eléggé megmutattam, hogy mit érek,

Ki vívni tudtam és lemondni tudtam,

Szégyen ne'k elhagyhatom helyem. –

Ne lelkesítsen többé semmi is,

1890

Mozogjon a világ, amint akar,

Kerekeit többé nem igazítom,

Egykedvűen nézvén botlásait.

Kifáradtam – pihenni akarok. –

LUCIFER

Pihenj tehát. De én alig hiszem,

1895

Hogy szellemed, e nyugtalan erő,

1896

Pihenni hagyjon. Ádám, j j utánam.

NYOLCADIK SZÍN

(Prágában. A császári palota kertje. Jobbra lugos, balra csillagásztorony, el tte tágas erkély Kepler íróasztalával, székkal, csillagász-eszközökkel. Lucifer mint Kepler famulusa az erkélyen. A kertben udvaroncok s hölgyek csoportokban sétálnak, közöttük Éva is mint Borbála, Kepler neje. – Rudolf császár Ádámmal mint Keplerrel beszédbe mélyedve áll. A háttérben egy eretnek máglyája ég. Estve, kés bb éj. Két udvaronc az el téren elmenve.)

ELS UDVARONC

Ki az megint, ki ottan f tőzik,
Eretnek vagy boszorkány?

MÁSODIK UDVARONC

Nem tudom.

1900 Nincs már divatban, hogy még érdekeljen,
Csak söpredék gyül a máglyák köré.
S nem rjög az sem már öröm miatt,
Csak hallgatag néz és morog magában.

ELS UDVARONC

1905 Az én id mben ünnep volt az illyes,
Ott volt az udvar, a nemes világ.
Ah, így fajulnak el a jó id k. – *(Elhaladnak.)*

LUCIFER

1910 Ily h vös estve e t z jólesik,
Bizon-bizon már jó régen melenget.
De félek, hogy kialszik nemsokára.
Nem férfias határozattól elolva,
Nem új nézetnek engedvén helyet,
De e közömbös korban nem leend,
Ki új hasábot vetne a parázsra,
S én fázhatom. – Minden nagy gondolatnak,
Hiába, ily kicsínyes a bukása. – – *(El a toronyba.)*
(Rudolf és Ádám az el térre lépve.)

85

RUDOLF

1915 Állítsd fel, Kepler, horoszkópmat,
Rosz álмам volt az éjjel, rettegek,
Mi konjunktúrákban van csillagom.
Baljóslatú jel t nt fel udvarában
Már múltkor is, ott a kigyó fejénél.

ÁDÁM

1920 Meglesz, uram, amint parancsolod.

RUDOLF

1925 Ha majd e klimaktérikus napok
Elmúltak, a nagy m t is újrakezdzük,
Mely a minap sikertelen maradt.
Átnéztem újra Hermes Trismagistust,
Synesiust, Albertust, Paracelsust,
Salamon kulcsát és más m veket,
Míg rátaláltam az ejtett hibára.
Amint izzasztók a vénhedt királyt,
1930 Felt nt a holló s a veres oroslány,
Utánuk a kettes merkur kifejlett
A két planéta egyesült hatásán,
S leszállt az ércek bölcseletsava.
De elhibáztuk a nedves tüzet,
Száráz vizet, s azért nem létesült
1935 A szent menyegz , a dics eredmény,
Mely ifjuságot önt az agg érbe,
Nemességet visz át a szürke érbe.

ÁDÁM

Értem, felséges úr.

RUDOLF

1940 Egy szóra még.
Rossz hír kering az udvarban fel led,
Hogy új tanoknak híveül szeg dtél,
Rostálod a szentegyház téteit;
S t most, mid n anyád mint rút boszorkány
Legsúlyosb vád alatt börtönben ül,
Méltó gyanúba jössz te is, mid n

86

1945 Olyan nyakasan s ernyedetlenül
Igyekszel t kiszabadítani.
ÁDÁM
Felséges úr! hiszen fia vagyok.
RUDOLF
A szentegyház, fiam, igazb anyád.
Hagyd a világot, jól van az, miként van,
1950 Ne kívánd kontárul javítani. –
Nem halmozalak-é kegyekkel el,
Atyád, tudod jól, korcsmáros vala
S nemességed kétség fölül helyeztem,
Pedig bizony elég bajomba telt.
1955 Fölemelélek trónomhoz, s csak így
Jutál Müller Borbála szép kezéhez.
Azért, ismétlem, légy, fiam, vigyázó. *(El.)*

(Ádám gondolatokba merülve erkélyének lépcs inél megáll. Két udvaronc az el térbe érve.)

HARMADIK UDVARONC

Nézd, mint mereng ismét a csillagász.

NEGYEDIK UDVARONC

1960 A féltés bántja szüntelen szegényt,
Hiába, nem tud új körébe szokni,
Kirí bel le mindig a paraszt.

HARMADIK UDVARONC

1965 Nem fogja fel, hogy az igaz lovag,
Bár istenség gyanánt imádja a n t,
Vérét odadni volna érte kész,
Ha rágalom érintené erényét; –
hódolásban mellékcélt gyanít.

ÉVA

*(Más csoporttal a két udvaronchoz csatlakozik, s nevetve
legyez jével a második udvaronc vállára ver.)*

Ah, menj, lovag – az istenért, kegyelmezz,
Tréfáidon halálra kell nevetnem. –

87

1970 Nézd, itt e két úr mily szörny komoly. –
Talán megszállott már titeket is
Az újításnak átkos szelleme?
Úgy el szememb I! Nem szenvedhetem
E fajt, mely olly epés, bús felfogással
Megírgyelte ezt a csillogó
1975 Nyugodt világot t lünk s újat eszmél.
HARMADIK UDVARONC
Minket nem illet e vád, drága hölgy,
Ki vágyna illyen körben változásra.
ELS UDVARONC
De, hogyha nem csalódom, ottan áll
Egy férfi, arcán e sötét jelek.
ÉVA

1980 Férjem szegény? – az istenért, urak,
Kiméljétek meg t az ily gyanútól
El ttem, kit hozzá szent kötelék
Csatol. – Hisz beteg – nagyon beteg.

MÁSODIK UDVARONC

Betegje tán e sűgázzó szemeknek?

HARMADIK UDVARONC

1985 Valóban, amit senki nem merészel,
sértne-é meg féltékeny gyanúval? –
Óh, bár lehetne lovagod gyanánt
Szemébe keszty t dobnom a merésznek.
(Ezalatt Ádámhoz érnek.)

1990 Ah, mester! épp jó, hogy találkozzunk,
Jószágaimra kívánnék utazni,
Id jóslást szeretnék!

ELS UDVARONC

Én pedig

Fiamnak vágnám csillagát kitudni.
Éjfél után, múlt éjjel jött világra.

ÁDÁM

Reggel mindkett készen vár, urak.

88

1995 NEGYEDIK UDVARONC
A társaság oszol, menjünk mi is.
HARMADIK UDVARONC
Lépcs je itt van – jó éjt, asszonyom.
(*súgva*)Egy óra múlva.
ÉVA
(*súgva*)Jobbra, a lugosban.
(*fent*)Jó éjt, urak. – J j, kedves Jánosom.

*(Mind elmennek. Ádám és Éva az erkélyre. Ádám zsöllyeszékbe d l.
Éva el tte áll. Mindinkább besötétedik.)*

ÉVA
János, nekem szükségem volna pénzre.
ÁDÁM
2000 Egy fillérem sincs, mind elhordtad immár.
ÉVA
Örök szükségem t rjek-é tehát?
Az udvarhölgyek pávaként ragyognak,
Szintúgy szégyellek köztük megjelenni.
2005 Valóban, hogyha egy-egy udvaronc
Felém hajolva, mosolyogva mond,
Hogy a királyné köztük én vagyok,
Szégyenkezem miattad, aki a
Királynét így állítod udvarába.
ÁDÁM
2010 Nem fáradok-e éjet és napot,
Elárulom tudásomat miattad,
Mégfert zöm, mid n haszontalan
Id jóslást, horoszkópot csinállok,
Eltitkolom, mit lelkem felfogott,
És hirdetem, mit jól tudok, hamis.
2015 Pirulnom kell, mert rosszabbá levék,
Mint a szibillák, kik hívének abban,
Amit jósoltak, míg én nem hiszek.
De megteszem, hogy leljem kedvedet.

2020 Hová teszem, mit b ndijul kapok?
Hisz nékem nem kell semmi a világon,
Csak az éj és tündökl csillaga,
Csak a szférák titkos harmóniája
Tiéd a többi. – Ámde ládd, ha a
Császár pénztára többnyire üres
2025 Sok kérelemre rendetlen fizetnek.
Tiéd lesz most is, mit reggel kapok,
S te hálátlan vagy, ládd, ez fáj nekem.
ÉVA (*sírva*)
Szememre hányod, hogy mit áldozasz,
S nem áldozék-e én is eleget,
2030 Miattad? én, nemes háznak leánya,
Mid n kétséges rangodhoz csatoltam
Jöv met, és nem általam jutál-e
Jobb társaságba? Hálátlan, tagadd el. –
ÁDÁM
2035 Kétséges rang-e hát szellem, tudás?
Homályos származás-e a sugár,
Amelly az égb l homlokomra szállt?
Hol van nemesség, más ezen kívül?
Amit ti úgy neveztek, porlatag
2040 Hanyatló báb, mit lelke elhagyott,
De az enyém örökifjú, er s. –
Óh, n , ha te meg bírnál érteni,
Ha volna lelked oly rokon velem,
Min nek els csókodnál hívém,
Te büszke lennél bennem, s nem keresnéd
2045 Kiv l a boldogságot körömön,
Nem hordanál mindent, mi benned édes,
Világ elé s mindent, mi keser ,
Nem tartanál fel házi t zhelyednek. –
2050 Óh, n , mi végtelen szerettelek.
Szeretlek most is, ah, de keser en
Fulánkos a méz, mely szívembe szállt.

Fáj látnom, mily nemessé lenne sz d,
 Ha n lehetnél; a sors semmivé tett,
 Mely a n t báb-istenként tartja még,
 2055 Mint isten l tartotta a lovagkor,
 De akkor hittek benne, nagy id volt,
 Most senki sem hisz, törpe az id ,
 S a báb-istenség csak vétket takar. –
 Elválnék t led, szívemet kitepném,
 2060 Ha fájna is, tán nyugodtabb lehetnék,
 S te is nélk lem boldogabb lehetnél;
 De ott van újra a már meglev rend:
 Az a tekintély – egyházunk szava;
 S együtt kell t rnünk, míg a sír felold.
(Fejét kezébe hajtja, Éva meghatva simogatja.)
 ÉVA
 2065 No, Jánosom, oly gyászosan ne vedd,
 Ha mondok is egyet-mást néha-néha,
 Nem akaralak buba ejteni.
 De ládd, az udvar oly csodálatos,
 És hölgyei oly büszkék, gúnyosak,
 2070 Mít kezdjek én dacolni ellenök?
 Nincs már közöttünk, ügyebár, harag,
 Jó éjt – reggelre ne feledd a pénzt.
(Lemegy a lépcs n a kertbe.)
 ÁDÁM
 Míncsodás kevercse rossz s nemesnek
 A n , méregb l s mézb l összesz rve.
 2075 Mégis miért vonz? mert a jó sajátja,
 Míg b ne a koré, mely szülte t.
 Hej, famulus!
(Lucifer j lámpával, s az asztalra teszi.)
 LUCIFER
 Parancsolsz, mesterem?
 ÁDÁM
 Id jóslatra és nativitásra
 Vagyon szükségem, készíts íziben.

LUCIFER
 2080 Természetes, csillámlót, fényeset;
 Ki venne pénzeért rideg valót.
 ÁDÁM
 De ne olyant, mely szinte képtelen.
 LUCIFER
 Olyat nem is bírnék tán feltalálni,
 Mínmegbotránkoznának a szül k,
 2085 Nem messiás-é minden újszülött,
 Fényl csillag, mely felt nt a családnak,
 S csak kés bben fejlík szokott pimasszá. *(Űr.)*

(Éva ezalatt a lugoshoz ért, a harmadik udvaronc elébe lép.)

HARMADIK UDVARONC
 Mírégepesztesz itten, óh, kegyetlen.
 ÉVA
 Talán neked nagy már az áldozat
 2090 Az éjhüvös szelét kiállani,
 Míg én egy jó, nemes férjet csalog meg,
 Az ég átkát, világ itéletét
 Vonom magamra éretted, lovag?
 [HARMADIK] UDVARONC
 Ah, az ég átka, a világítélet
 2095 Nem hat titkába e sötét lugosnak.
 ÁDÁM *(merengve)*
 Kivántam kort, mely nem küzd semmiért,
 Hol a társas rend megszokott nyomát,
 E megszentelt el itéletet
 Nem bántja senki, hol nyugodhatom,
 2100 És egykedv mosollyal hagyhatom
 Hegedni hosszú harcaim sebét. –
 Megjött a kor, s mit ér, ha e kebelben
 A lélek él – e kínos szent örökség,
 Mít az egekb l nyert a d re ember –,

2105 Mely tenni vágyik, mely nem hágy nyugodni,
S csatára kél a renyhe élvezettel. –
Hej, famulus! hozz bort, úgy reszketek,
Fagyos világ ez, kell, hogy feltüzeljem.
E törpe korban így kell lelkesülni
2110 És elszakadni mocskoló porától. –
(Lucifer bort hoz, Ádám a szín végéig iddogál.)
Óh, tárd ki, tárd ki, végtelen nagy ég,
Rejtélyes és szent könyvedet el ttem;
Törvényidet ha már-már ellesém,
Felejtem a kort és mindent kör lem.
2115 Te örökös vagy, míg az mind mulandó,
Te felmagasztalsz, míg amaz lesújt. –
[HARMADIK] UDVARONC
Borbála, óh, ha az enyém lehetnél!
Ha Isten elszólítná férjedet,
Hogy az eget jobban fel bírja fogni,
2120 Miért éltében mindig fáradott.
ÉVA
Hallgass, lovag, úgy sajnálnám szegényt,
Hogy könnyeim közt csók nem jutna néked.
[HARMADIK] UDVARONC
Te tréfát zesz.
ÉVA
S t, valót beszélek.
[HARMADIK] UDVARONC
Ki érti ezt a rejtélyes kedélyt?
2125 Borbála! hisz te így nem is szeretsz.
Vagy mondd, ha volnék számüzött, szegény,
Mít volnál képes tenni hívedért? –
ÉVA
Valóban, azt mostan nem tudhatom.
ÁDÁM
2130 Óh, j -e kor, mely e rideg közönyt
Leolvasztandja, s mely új tetter vel

Szemébe néz az elavult lomoknak,
Biróul lép fel, büntet és emel,
(Felkél, és tántorogva az erkély szélére lép.)
Nem retten vissza a nagy eszközökt l,
Nem fél a rejtett szót kimondani,
2135 Mely majd hatalmas görgeteg gyanánt
Haladni fog a végzetes uton,
S lezúzza tán azt is, ki k kimondta.
(A Marseillaise dallama hallik.)
Óh, hallom, hallom a jöv dalát,
Megléltem a szót, azt a nagy talizmánt,
2140 Mely a vén földet ifjává teszi:

KILENCEDIK SZÍN

(A néz hely hirtelen Párizs Gr ve-piacává változik. Az erkély egy guillotine-emelvényé, az íróasztal nyaktílóvá, mely mellett Lucifer mint bakó áll. Ádám mint Danton az emelvény szélén / zajgó néptömegnek szónokol. – Dobszó mellett igen rongyos újonchad jelenik meg, és az állványnál sorakozik. Fényes nap.)

ÁDÁM *(folytatva)*

Egyenlőség, testvériség, szabadság! –

NÉPTÖMEG

Halál reá, ki el nem ismeri!

ÁDÁM

Azt mondom én is. – Két szó menti meg

A mindenünnen megtámadt nagy eszmét,

2145 A jók számára mondjuk egyikét:

„Veszélyben a hon” és k ébrednek.

A másikat a b nre mennydörögjük,

E szó: „reszketek!” – s megsemmisülnek. –

Felkeltek a királyok ellenünk,

2150 S eljök dobtuk fejdelmünk fejét,

Felkeltek a papok, s villámukat

Kicsavarók kezökből, visszatéve

Trónjára az észet, e rég üldözöttet.

De a másik szózat sem hangzik el,

2155 Mít a jobbakhoz intézett honunk.

Tizenegy hadsereg küzd a határon,

S mi h ifjúság tódul szüntelen

Az elhullott h sök helyét kitöltni.

Ki mondja, hogy vérengzés terület

2160 A nemzetet meg fogja tizedelni?

Ha forr az érc, a rossz salak kihull,

De a nemesb rész tisztán megmarad.

És hogyha mindjárt vérengzés k vagyunk is,

2165 Tekintsenek bár szörnyeteg gyanánt,
Nem gondolok nevemmel, légyen átkos,
Csak a haza legyen nagy és szabad. –

ÚJONCOK

Fegyvert nekünk, csak fegyvert és vezért!

ÁDÁM

Helyes, helyes! Ti csak fegyvert kívántok,

Míg annyi tárgyban szenvedtek hiányt,

2170 Ruhátok foszlik, lábatok meztelen,

Hanem szuronnal mind kiszerezitek,

Mert gy zni fogtok. A nép gy zhetetlen.

Most hull a vére egy tábornokunknak,

Ki katonáink élén meg hagyá

2175 Magát veretni.

NÉPTÖMEG

Óh, az áruló! –

ÁDÁM

Helyesen mondod. Nincs más kincse a

Népnek, mint a vér, mellyet oly pazar

Nagylelkűséggel áldoz a hazának. –

S ki egy népnek szent kincsével parancsol,

2180 Nem bírván meghódítani a világot,

Az áruló. –

(Az újoncok közül egy tiszt kilép.)

A TISZT

Tégy engemet helyébe,

Polgár, s letörlöm a gyalázatot.

ÁDÁM

Dicséretes, barátom, önbizalmad,

De biztosítást, hogy szavadnak állsz,

2185 Elbb a harcok színhelyén szerezz.

A TISZT

A biztosíték lelkemben lakik,

Aztán imé! van nekem is fejem,

Mely többet ér tán, mint az a lehullott.

ÁDÁM
S ki a kezes, hogy elhozod, ha kérem.
A TISZT
2190 S kell-é kezes jobb, mint magam vagyok,
Ki életem nem nézem semmibe?
ÁDÁM
Az ifjúság nem úgy gondolkodik.
A TISZT
Polgár, még egyszer felszólítalak. –
ÁDÁM
Türelem még, a cél el nem marad.
A TISZT
2195 Nem bízol bennem, látom, hát tanulj
Fel lem jobban vélekedni, polgár. –
(F be lövi magát.)
ÁDÁM
Kár érte, egy ellenséges golyót
Megérdemelt. Vigyétek el, barátim. –
Viszontlátásig, gy zelem után.
(Az újonchad elleptet.)
2200 Óh, bár oszthatnám én is sorsotok. –
De nekem harc jutott csak, nem dics ség,
Nem ellenség, mely által esni is dísz,
De mely rejtekb l orvul leskedik
Fondorlatával rám s a szent hazára. –
NÉPTÖMEG
2205 Mutasd meg ujjal, és halál reá!
ÁDÁM
Akit mutatni bírok, az meg is halt.
NÉPTÖMEG
Hát a gyanúsak? – Hisz aki gyanús,
Már b nös is, megbélyegezte a
Népérzület, ez a nem téved jós. –
2210 Halál, halál az arisztokratákra! –
Jerünk, jerünk a börtönüregbe,
Tegyünk törvényt, a nép törvénye szent.
(A néptömeg indul a börtönökbe.)

ÁDÁM
Nem ott van a vész, a retesz er s,
A b zhödt lég, mely elmét, izmot öl,
2215 Szövetségestek úgyis, hagyjuk ket.
Az árulás emelt f vel kacag,
S t rt élesít a Konvent padjain.
NÉPTÖMEG
Fel a Konventre hát, nincs még eléggé
Átválogatva. – A Konventre kés bb,
2220 Gyakorlatúl el bb a börtönökbe. –
Addig szedd össze minden áruló
Nevét, Danton.

(A néptömeg fenyegetve el. Ezalatt néhány sans-culotte egy ifjú márkít és Évát mint ennek testvérét hurcolja az állvány elé.)

EGY SANS-CULOTTE Imé, itten hozunk
Ismét két ifju arisztokratát,
E büszke arc, finom fehér ruha
2225 Világosan mutatja b nőket!
ÁDÁM
Milyen nemes pár. J jetek fel, ifjak.
A SANS-CULOTTE
Mi meg jerünk bajtársaink után,
Hol munka vár ránk, s vész az árulókra.

(A sans-culotte-ok elmennek a többi néppel, az ifjak az állványra lépnek. Az állvány körül csak néhány r marad.)

ÁDÁM
Nem értem, mily rokonszenv vonz felétek,
2230 De önvészélyemmel megmentelek.
A MÁRKI
Nem, Danton, hogyha b nösök vagyunk,
Elárulod a hont, ha el nem ítélisz;

Ha nem vagyunk, nem kell hiú kegyelmed.
 ÁDÁM
 Ki vagy te, hogy Dantonnal így beszélsz? –
 A MÁRKI
 Márki vagyok. –
 2235 ÁDÁM
 Megállj – vagy nem tudod,
 Hogy „polgáron” kívül nincs cím egyéb?
 A MÁRKI
 Nem hallottam, hogy eltörlé királyom
 A címeiket.
 ÁDÁM
 Szerencsétlen, ne folytasd,
 E guillotíne is szinte hallgatózik. –
 2240 Lépj sergeinkbe, s pályád nyitva áll.
 A MÁRKI
 Nincs engedélyem, polgár, a királytól,
 Hogy idegen seregbe léphetek.
 ÁDÁM
 Úgy meg fogsz halni.
 A MÁRKI
 Eggyel több leend
 Családomból, ki meghalt a királyért.
 ÁDÁM
 2245 Miért rohansz ily vakmerőn halálba?
 A MÁRKI
 S azt véled-é, hogy e nemes eljog
 Csak titeket illet, népemberek? –
 ÁDÁM
 Dacolsz velem, jó, hát én is fogok.
 Ki lesz erősb? megmentlek ellenedre,
 2250 S e jellemért egy higgadtabb jövő,
 Melyben kihamvadt a pártszenvédély,
 Hálát fog adni nékem. – Nemzet örök!
 Lakomra véle. Tí feleltek érte.
(Néhány fegyveres nemzet r a márkít elkíséri.)

ÉVA
 Bátyám, erőss légy!
 A MÁRKI
 Húgom, óvjon Isten. – *(EL.)*
 ÉVA
 2255 Itt is van egy f , nem rosszabb Rolandnál.
 ÁDÁM
 Ne ily kemény szót e gyöngéd ajakról.
 ÉVA
 A vérpadon gyöngédebb szó nem illik.
 ÁDÁM
 Az én világom e szörnyemelvény.
 Midőnráléptél, véled egy darab
 2260 Menyország szállt le, s szentélyébe zár.
 ÉVA
 Az áldozatra szentelt állatot
 Sem gúnyolák útjában a papok.
 ÁDÁM
 Az áldozat, hidd el, magam vagyok.
 S ha írgyelve nézik is hatalmam,
 2265 Örömtelen, megvetve életet
 Meg a halált, nézem királyi székem,
 Melyről mellőlem hullnak el naponkint,
 S várom, mikor jómár reám a sor. –
 E vér közt úgy gyötör az egyedüllét,
 2270 A sejtelem, mi jó lehet szeretni. –
 Óh, nem, csak egy napig tanítanál
 Ez égi tudományra – második nap
 Nyugodtan hajtnám bárd alá fejem. –
 ÉVA
 S e rémvilágban még szeretni vágysz,
 2275 Nem rettent-é a lelkiösmeret? –
 ÁDÁM
 A lelkiösmeret a közvilág
 Eljoga; kit a végzés vezet,
 Az rá nem ér körültekinteni. –

2280 Hol hallád a viharról, hogy megállt,
 Ha gyöngé rózsá hajlong útain? –
 S aztán ki lenne vakmer eléggé,
 Itélni a közélet emberér l?

2285 Ki látja a szálát, mely színpadán
 Egy Catilínát, egy Brutust vezet?
 Vagy azt hiszik, kir l a hír beszél,
 Megsz nt egyúttal ember lenni, és
 Oly földfeletti lényé változott,
 Kit a lenézett apró száz viszony,
 Mindennapos gond mitsem érdekel. –

2290 Óh, jaj, ne hidd – a trónon is ver a szív,
 S Caesarnak, hogyha volt szerelmese,
 Ez t talán csupán úgy ismeré,
 Mint jó fiút, s nem volt sejtelve sem,
 Hogy retteg t le s megrend l a föld. –

2295 S ha így van ez, mondd, mondd, mért nem szeretnél?
 Nem n vagy-é, s én nemde férfiú?
 Mondják, hogy a szív gy löl vagy szeret,
 Amint magával hozza e világra:
 Én érzem, e szív hogy rokon tiédde,
 S te ezt a szót, hölgy, meg nem értenéd? –

2300 ÉVA
 S ha meg? Mi haszna. Más Isten vezet,
 Mint akit én szivemben hordozok.
 Nem érthetjük meg így egymást soha. –

ÁDÁM
 Hagyd el tehát avult eszményidet,
 Mít áldozol szám zött isteneknek?
 A n t ugyis oly oltár illeti
 Csupán, mely mindig ifju – és ez a szív.

ÉVA
 Az elhagyott oltárnak is lehet
 Mártírja. Óh, Danton, magasztosabb
 2310 Kegyelettel megóvni a romot,

Mint üdvözölni a felkelt hatalmat;
 S e hívátás n t legjobban megillet.

ÁDÁM
 Nem látott ember még érzelgeni,
 S ha látna most, ellenség, jóbarát,
 2315 Hogy az, kit a sors korbácsolt tova,
 Vihar gyanánt tisztítani a világot,
 Mostan megáll a vérpadon, szeretni
 Egy kisleánynál, és köny ég szemében:
 Megjóslaná, hogy Danton elbukik,
 2320 Kacagna, és nem félne senki többé. –
 S mégis könyörgök egy reménysugárt. –

ÉVA
 Ha síron túl kibékélt szellemed
 Levetkezi a kor véres porát,
 Talán –

ÁDÁM
 Ne mondd, ne mondd, leány, tovább,
 2325 Én azt a túlvilágot nem hiszem,
 Reménytelen csatázok végzetemmel. –

*(A néptömeg véres fegyverekkel, lándzsákon néhány véres f t hurcol-
 va, vadul visszatér. Néhánya az állványra hat.)*

NÉPTÖMEG
 Igazságot tevének. – Mi büszke faj volt.
 EGY SANS-CULOTTE *(gy r t adva Dantonnak)*
 Imé, e gy rü a hon zsámolyára.
 Kezembe nyomta az egyik cudar,
 2330 Mid n nyakának tartám késemet.
 Azt tartja e faj, hogy rablók vagyunk. –
 Hát még te élsz? – kövesd testvéridet. –
(Évát leszúrja, ki az állvány hátrészén lebukik.)

ÁDÁM *(szemét elfödve)*
 Jaj, vége hát. – Óh, sors, ki bír veled?

NÉPTÖMEG

Most a Konventbe. Polgártárs, vezess. –
Kiszdedtéd-é az árulók nevét? –

2335

(A nép letakarodik az állványról. Éva mint rongyos, felgerjedt pórnb kibontakozik a sokaságból, és egyik kezében t rrel, másikban egy véres fejjel Dantonhoz rohan.)

ÉVA

Danton! tekints ez összeesküv re,
Téged kívánt megölni, én ölém meg.

ÁDÁM

Ha e helyet jobban megállta volna,
Roszul tevél; ha nem, tetted helyes. –

ÉVA

2340 Tettem helyes, s jutalmamat kívánom:
Tölts vélem egy éjet, nagy férfiú.

ÁDÁM

Mín rokonszenv kelhet ily kebelben?
Mí gyöngéd érzés a n tigrisé?

ÉVA

2345 Valóban, polgár, úgy látszik, te is
Kékvér arisztokrataul szeg dtél,
Vagy hagymázban szólsz ily regényesen. –
Te férfi vagy, én ifju s n vagyok,
Bámúlatom hozzád vezet, nagy ember.

ÁDÁM

2350 *(félre)* Végigborzongat; elfordul szemem.
Nem bírom e szörny káprázatot.
Mín csodás hasonlat! – Aki az
Angyalt ismérte, s látta azután,
Hogy elbukott, az látott tán hasonlót.
Azon vonások, termet és beszéd,
2355 Minden, csak egy kicsinyke semmisség,
Amit leírni sem lehet, hiányzik,
S min egészen más lön az egész! –

Azt nem bírhattam, védte glóriája,
Ett l pokolnak g ze undorít el. –

ÉVA

2360 Mít is beszélsz magadban?

ÁDÁM

Számolom,
Asszony, hogy nincsen annyi éjszakám,
Ahány áruló van még a hazában.

NÉPTÖMEG

Fel a Konventre, csak nevezd meg ket.

(Ezalatt Robespierre, Saint-Just s más konvent-tagok új néptömeffel j nek, s egy rögtönzött emelvényre állnak.)

SAINT-JUST

Hogyan nevezné, f cinkosuk. –
(A nép zúg.)

ÁDÁM

2365 Vádolni mersz, Saint-Just, nem ismered,
Mín er s vagyok? –

SAINT-JUST

Voltál el bb,
A népben. Ámde a nép bölcs, megismert,
S a Konvent végzését megszentesíti.

ÁDÁM

2370 Nem ismerek birót magam felett
Mást, mint a nép, s a nép, tudom, barátom.
(Ismét zúgás a nép között.)

SAINT-JUST

2375 Barátod az, ki a hon ellene.
A felséges nép majd itél fölötted,
El tte vádollar, honáruló:
Csempészetért az állami javakban,
Rokonszenvért az arisztokratákkal,
Vágyódásért a zsarnok úralomra.

ÁDÁM

Saint-Just, vigyázz, lemennydörög szavam.

Vádad hamis. –

ROBESPIERRE

Ne hagyjátok beszélni,

Tudjátok, nyelve síma, mint kigyó.

2380 Fogjátok el, szabadságunk nevében. –

NÉPTÖMEG

Ne halljuk t, ne halljuk, vesszen el.

(Körülvesszik s elfogják.)

ÁDÁM

Ne halljatok hát, ámde én se halljam

A hitvány vádat. Nem gy zük meg egymást

Beszéddel. S t tettel sem gy ztetek le.

2385 Robespierre, megel ztél csupán,

Ez az egész, ne kérkedjél velem.

Magam teszem le a fegyvert – elég volt. –

De ím, ezennel felszólítalak,

Hogy három hó alatt kövess ez úton. –

2390 Bakó, ügyes légy – órjást vesztesz el.

(Féjét a nyaktóló alá hajlja.)

TIZEDIK SZÍN

(Az egész hirtelen olyanná változik vissza, mint a nyolcadik színben volt. Ádám ismét mint Kepler, íróasztalára hajtott f vel látszik, Lucifer mint famulus mellette áll s vállára üt. A reg szürkül.)

LUCIFER

Ezúttal a nyakazás elmarad. –

ÁDÁM *(felemelkedve)*

Óh, hol vagyok, hol vannak álmaim?

LUCIFER

Elszálltak a mámorral, mesterem.

ÁDÁM

E hitvány korban, megvénült kebelnek

2395 Csak a mámor teremt-e hát nagyot?

Mi nagyszer kép tárult fel szememnek!

Vak, aki Isten szikráját nem érti,

Ha vérrel és sárral volt is befenne.

Mi óriás volt b ne és erénye,

2400 És mind a kett mily bámúlatos.

Mert az er nyomá rá bélyegét. –

Óh, mért ébredtem? hogy körültekintve,

Jobban megértsem e kor törpeségét,

Mosolygó arc alá rejtett bűnével,

2405 S a megszokás hazug erényivel. –

LUCIFER

Ismérem én az ily lehangolást,

Mely a mámorok reggelén köszön be.

ÉVA *(a lugosból kilépve)*

El t lem, el – nem csalt tehát gyanúm,

Fel mersz szólítani férjem gyilkosául.

2410 Ily ocsmány tette képesnek hiszed,

Kit szíved ideáljaul hazudsz.

AZ UDVARONC

Az istenért, nyugodtan, kedvesem,
Ha észrevesznek, még botrányt okozsz.

ÁDÁM

2415 S az a két n is álom volt-e csak?
De mit beszélek, egy n , két alakban,
Változva sorsom zajgó végzetével,
Mint a hab, mely most fénylik, most sötét.

ÉVA

2420 Ah, úgy, a botrány nálad f dolog,
Mit érdekelne a b n, rejtekében,
Te megrovást nem szenved lovag! –
Óh, jaj, ti addig gúnyoljátok a n t,
Míg sz z erénye si hagyományát
El ítélelként ledobja, s akkor
2425 Kicsínyel mosollyal nézitek
Önb nőtöknek aljas eszközéül. –
El t lem, el, ne lássalak ezentúl.

AZ UDVARONC

2430 Ez ismét túlzás. Gúnytárgyul leszünk
Ily ünnepélyes színben nézve e
Hétköznapi ügyet. – Mi látjuk egymást
Ezentúl is, mosolygva és enyelgve,
S arról, mi történt, szót sem ejtve többé.
Jó reggelt, asszonyom. – *(El.)*

ÉVA

A nyomorult! –

Im, itt vagyok, bűnömmel s könnyeimmel. *(El.)*

ÁDÁM

2435 Tehát csak álom volt, és vége van.
De nem mindennek. Az eszmék er sbek
A rossz anyagnál. Ezt ledöntheti
Er szak, az örökre élni fog.
S fejl dni látom szent eszméimet,
Tisztulva mindig, méltóságosan,
2440 Míg, lassan bár, betöltik a világot.

LUCIFER

A nap halad, mester, vár a tanóra,
Az ifjúság már nyugtalan gyülekszik,
Bölcsességedb l elleshetni egy szót.

(A csillagász-toronyra alkalmazott csenget n csenget.)

ÁDÁM

2445 Ne gúnyolj, óh, ne gúnyolj a tudással,
Pirulnom kell, ha dicsérnek ezért.

LUCIFER

Nem oktatsz-é oly sok jeles fiút?

ÁDÁM

2450 Nem oktatom, csak idomítom ket,
Szavak szerint, miket nem értenek,
De értelmök sincs, ezt vagy azt csinálni.
Az oktalan bámúl, és azt hiszi,
E szép szavakkal szellemet idézünk,
Pedig fogás csak az egész, takarni
A szemfényvesztés mesterségeit.

(Egy tanítvány gyors léptekkel j s az erkélyre megy.)

TANÍTVÁNY

2455 Kegyes voltál magadhoz hívni, mester,
Igérvén, hogy tudvágyamat betöltöd,
S mélyebben engedsz a dolgokba nézmem,
Mint másra célszer nek tartod azt.

ÁDÁM

Igaz, igaz, szorgalmad oly kit n ,
Hogy ez el nyre méltán tart jogot.

TANÍTVÁNY

2460 Im, itt vagyok, lelkelem vágytól remeg,
Belátni a természet m helyébe.
Felfogni mindent és élvezni jobban,
Uralkodván fels bbség érzetével
Anyag- s szellemvilágban egyaránt.

ÁDÁM

2465 Sokat kívánsz. Paránya a világnak,

2470 Hogy lássad át a nagyszer egészet? –
 Uralmat kérsz, élvét kérsz és tudást.
 Ha súlyától nem d lne össze kebled,
 S mindezt elérned, Istenné leendnél. –
 TANÍTVÁNY
 Bármely titkát fejtsd hát meg a tudásnak,
 Nagy férfiú, én csak nyerek vele,
 Mert érzem, semmit fel nem fogok.
 ÁDÁM
 2475 Jól van tehát, látom, te érdemes vagy,
 S a legrejtettebb szentélyig beviszlek,
 Lásd a valót, mint én látom magam.
 De nem les-é avatlan hallgató, mert
 Az az igazság rettent , halálos,
 Ha nép közé megy a mai világban.
 2480 Majd j id , óh, bár itt lenne már,
 Mí d n utcákon fogják azt beszélni,
 De akkor a nép sem lesz kiskorú. –
 Most adj kezdet, hogy el nem árulod,
 Amit megértesz. – Így – halljad tehát. –
 TANÍTVÁNY
 2485 Mint reszketek vágtyól és félelemt l –
 ÁDÁM
 Mít is mondtál el bb, fiam, nekem?
 TANÍTVÁNY
 Hogy lényegében semmit nem fogok fel.
 ÁDÁM *(vigyázattal)*
 No, látod, én sem – s hidd el, senki más.
 A bölcelet csupán költészete
 2490 Azoknak, mikr l még nincsen fogalmunk. –
 S egyéb tanok közt ez legjámborabb még.
 Mert csak magában múlat csendesen,
 Agyrémekkel hímzett világa közt.
 De számtalan egyéb oly társa van,

2495 Mely fontos arccal rajzol a porondban,
 Egyik vonalt örvénynek mondogatja,
 Szentélynek a kört, hogy már-már kacagsz
 A vígjátékon, amid n belátod,
 Mi rettent komoly csiny az egész.
 2500 Mert míg szorult kebelled és remegve
 Ker li minden a porrajzokat,
 Itt-ott kelepce áll, s a vakmer t,
 Ki általlépi, véresen megejti.
 Ily d reség áll, látod, szüntelen
 2505 Utunkba, szentséges kegyeletül
 Véd a már megalakult hatalmat. –
 TANÍTVÁNY
 Ah, értlek, értlek, s így lesz-é örökre?
 ÁDÁM
 Egykor nevetni fognak az egészen.
 Az államférfit, kit nagynak neveztünk,
 2510 Az ortodoxot, akit bámulánk –
 Komédiásnak nézi az utókor,
 Ha a valódi nagyság lép helyébe,
 Az egyszer és a természetes,
 Mely ott ugrat csupán, ahol gödör van,
 2515 Ottan hagy utat, ahol nyílt a tér.
 S a tant, mely most rültséghez vezet
 Szövevényes voltával, akkoron
 Bár nem tanulja senki, minden érti.
 TANÍTVÁNY
 Ez a nyelv hát az a megérthet ,
 2520 Melyen beszéltek az apostolok. –
 De hogyha minden más mer lom is,
 Ne vedd el a művészetben hitem.
 S azt bétanulni mégiscsak szabály kell.
 ÁDÁM
 A m vészetnek is legf bb tökélye,
 2525 Ha úgy elbú, hogy észre nem veszik.

TANÍTVÁNY

Hát a rideg valónál álljak-é meg?
Eszményesítés ad m vünkbe lelket.

ÁDÁM

2530 Igaz, igaz, az önt rá szellemet,
A természettel, mely egyenjogúvá
Teszti s teremtett lényé érleli,
Mi anélkül csupán halott csinálmány.
Attól ne tarts, hogy míg eszményesítség,
Kifogsz az él nagy természetén.
2535 De a szabályt, a mintát hagyj pihenni.
Kiben er van és Isten lakik,
Az szónokolni fog, vés vagy dalol,
Ha lelke fáj, szívrazóan zokog,
Mosolyg, ha a kéj mámorát alussza.
2540 S bár új utat tör, bizton célra ér. –
Müvéb l fog készíteni új szabályt,
Ny gül talán, de szárnyakul soha
Egy törpe fajnak az absztrakció. –

TANÍTVÁNY

2545 Óh, mit tegyek hát, mester, mondd nekem.
Ki annyi éjt szenteltem a tudásnak,
Csak a butával lettem-é egyenl ,
És mind e munka elveszett hiába? –

ÁDÁM

2550 El nem veszett, mert épp ez ád jogot,
Most már megvetni minden csábjait.
Ki még nem nézett a vésznek szemébe,
Ha hátrál, gyáva. A próbált vitéz
Bátran mell zi a köteked t,
Bátorságához nem férhet gyanú. –
Fogd hát e sárgult pergamenteket,
E fóliánsokat, miken penész ül,
2555 Dobd t zre mind. Ezek feledtetik
Saját lábunkon a járást velünk,

És megkimélnék a gondolkodástól.

Ezek viszik múlt századok hibáit
El ítélet l az új világba.

2560

A t zre vélők! és ki a szabadba.
Miért tanulnád mindig, hogy mi a dal,
Min az erd , míg az élet elfoly,
Örömtelen poros szobafalak közt.
Hosszúnak nézed-é az életet,
Hogy sírodig teóriát tanulsz?

2565

Együtt mondunk búcsút az iskolának,
Téged vezessen rózsás ifjuságod
Örömhözó napsúgár- és dalokhoz;
Engem vezess te, kétes szellem r,
2570 Az új világba, mely fejl dni fog,
Ha egy nagy ember eszméit megérte,
S szabad szót ad a rejlt gondolatnak,
2573 Led lt romoknak átkozott porán. –

TIZENEGYEDIK SZÍN

(Londonban. A Tower és a Temze közt vásár. Tarka sokaság hullámzik, zajong. Ádám mint élemedett férfiú Luciferrel a Tower egyik bástyáján áll. Estve felé.)

KAR

(a zsibongó sokaság morajából eggyéolvadva, s halk zenét 1 kísérve)

2575 Zúg az élet tengerárja,
Mindenik hab új világ,
Mit szánod, ha elmer l ez,
Mit félsz, az ha feljebb hág? –
Majd attól félsz, az egyént hogy
Elnyelendi a tömeg,
2580 Majd, hogy a kiváló egyes
A milljót semmíti meg.
Rettegsz a költészetért ma,
Holnap a tudás miatt,
S sz k rendszernek mértékébe
2585 Zárod a hullámokat,
S bármint küzdesz, bármint fáradsz,
Nem merítség más, mint vizet,
A méltóságos tenger zúg,
Zajg tovább is és nevet.
2590 Hagyd zajongni, majd az élet
Korlátozza önmagát.
Nem vesz el harcában semmi,
Mindég új s mindég a régi.
Halld csak ígész dalát.

ÁDÁM

2595 Ez az, ez az, miért mindég epedtem,
Pályám mindeddig tömkeleg vala,
Az élet áll most teljesen el ttem,
Mí szép, mi buzdító versenydala.

LUCIFER

2600 Szép a magasból, mint a templomének,
Bármily rekedt hang, jajszó és sohaj
Dallamba olvad össze, míg fölér. –
Így hallja azt az Isten is, azért
Hiszi, hogy jól csinálta e világot.
De odalent másképpen hallanók,
2605 Hol közbeszól a szív verése is.

ÁDÁM

Te, kétked gúny, hát nem szebb világ ez,
Mint mindaz, amin eddig átgyötörtél?
Led ltek a mohos korlátfalak,
Elt ntek a rémes kisértetek,
2610 Miket a múlt megszentelt glóriával
Hagy a jöv re, kínzó átokul.
Szabad versenytér nyílt meg a kebelnek,
Rabszolgákkal gulát ma nem emelnek. –

LUCIFER

Egyiptomban sem hallott volna fel
2615 Ilyen magasra a rabok nyögése,
S mi istenik enélkül m vei!
Vagy Athenében nem cselekszik-é
A felséges nép méltón, nagyszer en,
Feláldozván nagy s kedves emberét,
2620 Mivel a hon forog máskint veszélyben,
Ha ily magasról nézzük, s nem zavarnak
N könnyek és egyéb hitvány fogalmak.

ÁDÁM

Hallgass, hallgass, te, örökös szofista.

LUCIFER

2625 De bárha áll is, a jaj hogy kihalt,
Helyette minden úgy el van lapulva. –
Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?
Hol életünknek édes tarkasága?
Többé nem tenger küzd fényes árja,
Sima mocsár csak, békával tele. –

2630 ÁDÁM
 Kárpótól a közjólét érzete.
 LUCIFER
 Ugy ítélsz, ládd, te is nagy polcodon
 Az életr l, mely lábaddnál mozog,
 Mint a múltakról a história.
 2635 Nem hallja a jajszót, rekedt beszédet;
 Mít feljegyezz, a múltnak csak dala.
 ÁDÁM
 Ah, már a sátán is romantizál,
 Vagy doktrinér lesz; vívmány ez s amaz.
 LUCIFER *(a Towerre mutatván)*
 Az nem csoda, mid n az sid k
 Kisértetén állunk, egy új világ közt.
 ÁDÁM
 2640 E korhadt álláspont se kell nekem,
 Az új világba elszántan leszálllok,
 S nem félek, a költészetet, nagy eszmét
 Hullámi közt, hogy újra ne találjam. –
 Lehet, hogy többé nem nyilatkozik
 2645 Eget megrázó s titáni harcban,
 De annál ígéz bb, áldásosabb
 Világot alkotand szerény körében.
 LUCIFER
 Haszontalan aggodás is leendne
 Azt féltened. Míg létez az anyag,
 2650 Mindaddig áll az én hatalmam is,
 Tagadásul, mely véle harcban áll.
 S mig emberszív van, míg eszmél az agy,
 S fenálló rend a vágnak gátat ír,
 Szintén fog élni a szellemvilágban
 2655 Tagadásul költészet és nagy eszme.
 De mondd, mi alakot vegyünk magunkra,
 Mid n leszállunk a zajgó tömegbe,
 Mert így csak e helyen birunk megállni,
 Hol múlt id k ábrándja leng körül.

2660 ÁDÁM
 Akármin t. Hisz nincsen már kiváló,
 Hála a sorsnak. Hogy tudjuk, mit érez:
 Le kell szállnunk a nép nagy rétegéhez.

(Mindketten lemennek a Tower belsejébe, s csakhamar munkásokul öltözve kilépnek annak kapuján, a sokadalomba vegyülvén. – Egy bábjátékos bódéja mellett áll, melyen majom ül veres kabátban, láncon.)

A BÁBJÁTÉKOS
 Csak erre, erre, kedves jó urak,
 Mindjárt kezd dik az el adás.
 2665 Mulatságos komédia nagyon,
 Szemlélni, mint szedé rá a kigyó
 Az els n t, ki már kíváncsi volt,
 S mint vitte ez csávába akkor is már
 A férfiút. – Láthattok fürge majmot,
 2670 Mi méltósággal játssza emberét,
 Láthattok medvét táncmester gyanánt.
 Csak erre, erre, kedves jó urak! –
 (Tolongs a bódé körül.)

LUCIFER
 Ah, Ádám! itten minket emlegetnek,
 Csak szép dolog, kinek olyan szerep
 2675 Jutott, hogy még hat ezredév után is
 Mulat felette a vig ifjuság. –
 ÁDÁM
 El az izetlen tréfától. – Tovább.
 LUCIFER
 Izetlen tréfa? nézd csak, mint mulatnak,
 Kik még imént szunnyadtak a padokban,
 2680 Hallgatva Népost – e piros fiúk.
 S ki mondja meg, kinek van igaza,
 Azoknak-é, kik az életbe lépnek
 Az ébred er önérzetével,
 Vagy aki, korhadtt aggyal már, kilép. –

2685 Vajon tetsz bb-e egy Shakespeare neked,
Mint nékik e torzképü összevissza?

ÁDÁM

A *torz*az éppen, mit nem t rhetek.

LUCIFER

Rajtad tapadt még a görög világból.

Ládd, én fia vagy apja, hogyha tetszik

2690 – Mert szellemek közt ez nem nagy különbség –,

Az új iránynak, a romantikának,

Én éppen a torzban gyönyörködöm.

Az emberarcra egy majomvonás;

A nagyszer után egy sárdobás;

2695 Ficamlott érzés, tisztos sz rruha;

Kéjhölgytül a szemérem szózata;

Tömjénezése hitványnak, kicsinynek;

Szerelmi élvre átka egy kiéltnek:

Feledtetik, hogy országom veszett,

2700 Mert új alakban újraéledek. –

A BÁBJÁTÉKOS (*Ádám vállára ütve*)

Mit foglaljátok ezt a jó helyet,

Te, jómadár, csak az mulattat ingyen,

Ki életunt, s felkötteti magát.

(Ádám és Lucifer féltreállnak. Egy kisleány ibolyát árulva j .)

A KISLEÁNY

Kis ibolyák, els követei

2705 A jó tavasznak. Vásároljanak!

E kis virág az árvának kenyért,

És a szegénynek is szép éket ad. –

EGY ANYA (*ibolyát vásárolva*)

Adj, adj nekem, holt gyermekem kezébe.

EGY LEÁNY (*szintén vásárolva*)

Sötét hajamnak lesz legszebbik éke.

A KISLEÁNY

2710 Kis ibolyák! – Vegyenek, uraim! (*Elhalad.*)

EGY ÉKSZERÁRUS (*bódéjában*)

Hogy e gaz mindig versenyez velünk,

S ki nem bírjuk szorítani a divatból. –

Pedig szép nyakra drága gyöngy való csak,

Melyért az is már, aki fölhozá,

2715 Kétségbeejt elszántsággal a

Tenger mélyének szörnyeit kísérti. –

(Két polgárlány együtt j .)

ELS POLGÁRLÁNY

Mi sok szép kelme, mennyi drága ékszer!

MÁSODIK POLGÁRLÁNY

Vásárfiát ha volna, aki venne.

ELS POLGÁRLÁNY

A mái férfi illyesmit csupán

2720 Gyalázatos mellékcélokra tenne.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY

Még úgy se, nincs többé ízlése már

Elrontá sok ledér hölgy s káviár.

ELS POLGÁRLÁNY

Azért oly elbizott, hogy nem veszen fel.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY

Vagy oly szerény, hogy többé már nem is mer.

(Elhaladnak.)

*(Leveles szín atatt italt mérnek, az asztal körül d zsol munkások.
Hátrább zene és tánc. Katonák, polgárok s mindentéle nép mulat és
ácsorog.)*

KORCSMÁROS (*vendégei közt*)

2725 Urak, vigan, a tegnap elveszett,

A holnapot nem érjük el soha,

Isten táplálja a madarakat,

S minden hiúság, mond a Biblia.

LUCIFER

Tetszik nekem e filozófia.

2730 Ülünk le itt e szép árnyas padon,

S nézzük, mi olcsón és mi jól mulat

Savanyu borral s rossz zenével a nép.

ELS MUNKÁS *(az asztalnál)*
 A gépek, mondom, ördög m vei:
 Szánktól ragadják a kenyeret el.

MÁSODIK MUNKÁS
 2735 Csak az ital maradjon, elfeledjük.

ELS MUNKÁS
 A dús meg – ördög, vérünk szíja ki.
 Most j ne csak! hadd küldeném pokolba.
 Több példa kéne, mint a múltkori.

HARMADIK MUNKÁS
 Mít nyernél véle. Már ma függni fog.
 2740 Sorsunk meg, mint el bb, csak úgy forog.

MÁSODIK MUNKÁS
 Bolond beszédek, j jön hát az a dús,
 Nem véték néki, mellém ültetem,
 Lássuk, ki az úr, és ki tud mulatni.

A KORCSMÁROS *(Ádámhoz)*
 Uram, mivel szolgáljak?

ÁDÁM
 Semmivel.

A KORCSMÁROS
 2745 El hát padomról, semmiháziak.
 Azt vélitek tán, a pénzt csak lopom,
 Vagy gyermekem s n m koldusbotra termett.

ÁDÁM *(fölkelve)*
 Így mersz beszélni?

LUCIFER
 Hagyd el a pimaszt.

ÁDÁM
 2750 Jerünk tehát, mit is nézzük tovább,
 Hogyan silányul állattá az ember.

LUCIFER
 Ah, íme, itt van, mit régt l kerestem,
 Itt vígadunk kedéllyel, fesztelen.
 Ez a döbörgés és e vad kacaj,
 E bacchanális t z felgerjedése,

2755 Mely minden arcra rózsza-árt idéz,
 Mint d re képzet a nyomor fölél,
 Hát nem dics ez?

ÁDÁM
 Engem undorít.
(Ezalatt a táncolókhöz értek. Két koldus civódva j .)

ELS KOLDUS
 E hely sajátom, itt van engedélyem.

MÁSODIK KOLDUS
 Könyörülj rajtam, másként meghalok,
 2760 Már két hete, hogy nem dolgozhatom.

ELS KOLDUS
 Igaz koldus sem vagy hát eszerint,
 Kontár sehonnai, rend rt hívok. –
(A második koldus elsompolyog. Az els helyet foglal.)
 Krisztusnak öt sebére, alamizsnát
 A szenved nek, édes uraim! –
(Egy katona egy mesterlegény kezéb l elveszi táncosnéját.)

KATONA
 2765 Paraszt, odébb! – vagy azt hiszed talán,
 Hogy még te is valami vagy.

MESTERLEGÉNY
 Megérzed,
 Ha nem hiszed.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY
 Ne bántsod. Térj ki el le:
 A hatalom s dics ség mind övé.

ELS MESTERLEGÉNY
 No hát, lenézéssel miért tetézi,
 2770 Ha már ugyis nadályként szívja vérünk.

EGY KÉJHÖLGY *(danolva)*
 Sárkányoktól is kivívták
 Egykoron az aranyalmát –
 Almák még most is teremnek,
 A sárkányok rég kiveszték:
 2775 Bamba, aki nézi, nézi,

És letépni nem merészli. –
(Egy ifjúhoz simul.)

LUCIFER (a mulatók nézésébe merülve)

Ez a kacérság tetszik, ládd, nekem,
Mutassa a dús, hogy mi kincse van.
Vasas ládában, mellyen a fukar
2780 Ül, úgy lehet fővény, mint színarany. –
Mi megható féltése e kamasznak!
Hogy rzi lánya egy tekintetét,
Isméri a jelen percnak becsét,
Bár tudja jól – de hát mi gondja arra –,
2785 Hogy a jöv ben másnak d l karára.

ÁDÁM (egyik zenészhez)

Miért bánsz így a m vészettel, ember!
Mondd, tetszik-é, amit húzasz, magadnak?

A ZENÉSZ

Dehogy tetszik, dehogy! S t végtelen kín
Ezt húzni napról napra, s nézve nézni,
2790 Miként mulatnak kurjongatva rajta.
E vad hang elhat álmaimba is.
De mit tegyek, élnem kell, s nem tudok mást.

LUCIFER (még mindig a szemléletbe merülve)

Ah, ilyen gondos filozófiát
Ki tenne fel a röpke ifjuságról. –
2795 E lányka tudja, hogy nem az utolsó,
Melyet most élvez, a perc életében,
S amíg ölelget, új viszonyt keres
Máris szeme. – Ah, drága gyermekek;
Mi örömem telik most bennetek,
2800 Hogy oly mosolygva munkáltok nekem!
Áldásom a b n és nyomor legyen.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY (danolva)

Aki munkás hét után
Tiszta szívvel, dal között
Csókot és bort elköszönt,
2805 Kacagja az ördögöt. –

(Templomi zene néhány végakkordja hallik, Éva mint polgárlány,
imakönyvvel s bokrétával kezében anyjával j a templomból.)

EGY ÁRUS

Csak erre, erre, drága szép kisasszony!
Olcsóbban senki nem szolgálhat önnek.

MÁSİK ÁRUS

Ne higgyen néki, rossz mértéke van,
S árúja régi. – Erre, szép kisasszony!

ÁDÁM

2810 Ah, Lucifer! ládd, ily hitvány helyen
Tartasz le, míg az üdv, megtestesülten,
Majd észrevétlen leng t lem tova.

LUCIFER

Ilyesmi már éppen nem új dolog. –

ÁDÁM

A templomból j , óh, mi szép, mi szép!

LUCIFER

2815 Láttatni volt ott, s látni is talán.

ÁDÁM

E gúny hideg, ne érintsd t vele.
Az ájtatosság ül még ajkain.

LUCIFER

Látom, megtérsz, s t pietista léssz.

ÁDÁM

2820 Rosz élc, mert keblem bármin rideg,
Az nékem baj; de a leánykebelben
Kivánom az el itéletet,
E szent poézist, múlt id k zenéjét,
Érintetlen zománcát a virágnak. –

LUCIFER

2825 De mellyik hát, mutasd, az a darab menny –
Mert azt az ördögöt l sem várhatod,
Ízéledet hogy mindig felkutassa,
Elég, ha aztán birtokába juttat.

ÁDÁM

Lehet-e más, mint e hölgy? –

LUCIFER

Így beszél

2830 A zsolna is, ha férget fog magának,
Féltékenyen körülnez, s azt hiszi,
Hogy a világon ez legjobb falat,
Míg a galamb undorral néz reá.
Az ember is üdvét csak önmaga
2835 Találja fel – sokszor tán éppen ott,
Hol másik társa poklot alkotott.

ÁDÁM

Min méltóság, millyen sz z-erény;
Megközelíteni szinte nem merem.

LUCIFER

Bátran csak, nem vagy a n knél ujonc,
S ha jól mégnézzük, is eladó lesz.

ÁDÁM

2840 Hallgass!

LUCIFER

Hisz tán drágább a többinél.

(Egy ifjú ezalatt szerényen Évához lép s egy mézeskalács-szívet nyújt neki.)

AZ IFJÚ

Kisasszony, kérem, e vásárfiát
Fogadja el kezemb l szívesen.

ÉVA

Artúr, ön jó, megemlékszik fel lem.

ANYA

Rég nem láttuk már; mért nem látogat meg?

(Halkan beszélgetnek, Ádám izgatottan nézi, míg az ifjú távozik.)

ÁDÁM

2845 Ez éretlen fiú bírná-e hát,
Mit férfiszívem hasztalan ohajt –

Mi meghitten szól véle, mint mosolyg –
Még int utána – óh, mi kín, mi kín! –
Meg kell szólítnom. – *(Évához közelít.)*

ANYA

Artúr sz lei

2850 Vagyonosak, igaz, de nem tudom,
Mi szemmel nézik a viszonyt veled.
Azért egészen vágytársát se mell zd,
Ki ma is e csokorral meglepett.

ÁDÁM

2855 Engedjék, hölgyeim, hogy elkisérjem,
Nehogy baj érje e tolakodásban.

ÉVA

Mi szemtelenség!

ANYA

El, tolakodó!

Tán azt hiszi, hogy olyan e leány,
Kinek akárki mondhat szépeket? –

ÁDÁM

2860 S hát mondhat-é mást? – Sokszor álmodám így
A hölgytökélynek legszebb ideálját.

ANYA

Álmodhatik, amit tetszik magának;
De akinek e lányka báji nyílnak,
Az ily gézenguz ember nem lehet. –

(Ádám zavartan áll, egy cigányasszony Évához lép.)

CIGÁNYASSZONY

2865 Ah, drágalátos hölgy, világ csodája,
Mutassa csak piciny fehér kezét,
Hadd mondjam el, a sors ezer malasztja
Miként himzendi boldog életét.

(kezébe nézve)

Szép mátká várja – ah, közel nagyon –,
Szép gyermekek, egészség és vagyon.

(Pénzt kap.)

2870 LUCIFER (*Ádámra mutatva*)
 Hugom! társam sorsáról is beszélj. –
 CIGÁNYASSZONY
 Nem látom tisztán, éhség vagy kötél. –
 ÁDÁM (*Évához*)
 Ne útasítson így el ön magától,
 Ah, érzem, e szív nékem van teremtvé. –
 ÉVA
 Anyám, ne engedd hát –
 ANYA
 Rend rt kiáltok,
 2875 Ha nem tágul.
 ÉVA
 Ne bántsod – eszére tér tán,
 S tulajdonképp nem is tett semmi rosszat.
(Elhaladnak.)
 ÁDÁM
 Óh, szent költészet, eltünél-e hát
 E prózai világból már egészen?
 LUCIFER
 Dehogy t nt! hát az a mézeskalács,
 2880 Virágcsokor, az a tánc, gallylugos,
 Mi volt egyéb? csak oly finnyás ne légy,
 És ábrándozni van még tárgy elég.
 ÁDÁM
 Mít ér, ha a nyervágy, haszonlesés,
 Olálkodik köztük, s önzéstelen
 2885 Emelkedettség nincsen már sehol.
 LUCIFER
 Az is akad az iskolás padok közt,
 Hol még az élet nem gazdálkodott.
 Épp itt j néhány ilyen cimborá. –
(Néhány tanuló j sétálva.)
 ELS TANULÓ
 2890 Vigan, fiúk, mögöttünk a penész,
 Ma élvezünk valami derekast.

MÁSODIK TANULÓ
 Ki a szabadba, a várost utálom,
 Korlátolt rendét, e kalmár világot.
 HARMADIK TANULÓ
 Valakivel próbáljunk összet zni,
 Ez izgató és férfias multság.
 ELS TANULÓ
 2895 Ragadjuk el e zsoldosok öléb l
 Lánykáikat, s mindjárt lesz háború is;
 Aztán szabadba sietünk velök,
 Nehány pohár sör és zenére van pénz,
 S estélig gy zelmünk emlékével
 2900 Piros pofák közt hercegek leszünk.
 NEGYEDIK TANULÓ
 Dics , dics , bosszantni a filisztert.
 ELS TANULÓ
 Összébzf zvéen frigyünknek láncait –
 S mulatni, ahogy most t lünk telik,
 Míg egykor a hazáért lelkesedve,
 2905 Nemesebb küzdött foglal majd erélyünk.
(Elhaladnak.)
 ÁDÁM
 Kedves látvány ez e lapos világban,
 Szebb kor csiráját sejtí benne sz m.
 LUCIFER
 Meglátod, a csira mivé fesel,
 Lerázva majd a tantermek porát.
 2910 E két gyáros, ki itt felénk közelg,
 Ifjonton az volt, mik most e fiúk.
(Két gyáros beszélgetve j .)
 ELS GYÁROS
 Hiába, a versenyt nem állhatom,
 Mindenki az olcsóbb után eseng,
 Árum jóságát kell megvesztegetnem.
 MÁSODIK GYÁROS
 2915 A munka bérét kell csökkenteni.

ELS GYÁROS

Azt nem lehet, most is lázonganak,
Hogy meg nem bírnak élni, a kutyák,
S van is tán a panaszban egy kicsi,
De hát ki mondja, hogy n süljenek,
2920 Ki mondja, hogy hat gyermekök legyen.

MÁSODIK GYÁROS

Er sebben kell hát befogni ket,
Dolgozzanak fél éjjel gyárainkban,
Elég pihenni a másik fele,
Kinek álmodni úgysem célszer .
(*Elmennek.*)

ÁDÁM

2925 El vélek. – Mért is hagyta látnom ket. –
De mondd, hová is lett az a leány? –
Most, Lucifer, mutasd hatalmadat,
Segíts, hogy meghallgasson.

LUCIFER

Lucifer se
Fecsérli erejét ily semmiségre.

ÁDÁM

2930 Mi néked semmi, nekem egy világ.

LUCIFER

Nyerd el tehát. – Csak korlátozni bírd
Érzésidet, hazugságtól ne félj,
Felelj, mint kérdlek, s karjaidba d l.

(*Hangosan, hogy a mögöttük hallgatózó cigányasszony meghallja.*)

2935 Most látja már, mylord, mi kellemetlen,
Álarc alatt a nép közé vegyülni,
Mindúntalan új bánatomra botlunk.
Ha sejtené e nép, hogy négy hajónk
Még már ma révbe szálland Indiából,
Másképp fogadna.

ÁDÁM

Az valószínű .

CIGÁNYASSZONY (*félre*)

2940 E felfödözés szép sommát megér.
(*Ádámhoz*)

Egy szóra kérem – ön elrejtett,
Én megbüntettem a jövendőléssel,
Mert énel ttem nem létez titok,
Ki a sátánnal régen cimborálok.

LUCIFER (*félre*)

2945 No, még az kéne csak, te vén szipirttyó.

CIGÁNYASSZONY

Önnek hajói már ma itt leendnek,
De, ami ennél még örvedetesb,
Egy szép leányka epedez önért.

ÁDÁM

S hogy nyerhetem meg?

CIGÁNYASSZONY

Hisz már-már öné.

ÁDÁM

2950 Elútasított.

CIGÁNYASSZONY

Épp azért öné lesz.
Meglátja, itt lesz ismét nemsokára.
Emlékezzék bár a jósn szavára. (*El.*)

ÁDÁM

Lucifer! e banya rajta kifog.

LUCIFER

2955 El nem vitázom fényes érdemét,
Most pótolja az ördög helyét. –

(*Egy nyegle, taligán, trombitaszóval, tömeget I környezve megjelen, s a szin közepén megáll.*)

A NYEGLE

Félrebb az útból! – tisztelet nekem,
Meg szült tudományban a fejem,

Míg a természet titkos kincseit
 Felástam ernyedetlen szorgalommal.
 ÁDÁM
 2960 Min csodás bolond ez, Lucifer?
 LUCIFER
 A *tudomány*, mely nyegle, hogy megéljen,
 Éppen, mint akkor, hogy tudóskodál,
 Csakhogy több zaj kell most, mint kelle hajdan.
 ÁDÁM
 2965 Ilyen mértékben azt sosem tevém.
 Gyalázat rá.
 LUCIFER
 Arról nem tehet.
 Természete, ha fél, s kerülni vágyik,
 Hogy ez ne álljon sírköve felett:
 Ex gratia speciali
 Mortuus in hospitali.
 2970 Ha másokért áldozván éjt, napot,
 Jutalmának kéréséhez jutott.
 A NYEGLE
 Az emberek javára fáradék,
 S im, itt van a dics eredmény:
 Ez az edényke élet-elixir,
 2975 Melyt I megifjul a beteg, vén.
 Ezt szedték hajdan a nagy fáraók.
 Ez Tankréd b vös bájitalja;
 E szépit t használta Helene,
 Ez Kepler asztrológiája. –
 ÁDÁM
 2980 Hallod, mit árul? – Míg mi a jöv ben
 Kerestük a fényt, a rég lefolytban.
 LUCIFER
 Sohase tiszteletes a jelen.
 Mint embernagyság a hálószobában.
 N nk az, tízévi házas állapotban –
 2985 Már azt is tudjuk, hogy szepl je hány van.

A NYEGLE
 Vegyetek ím, nem bánja meg, ki vesz,
 Ily alkalom még nem volt és nem is lesz.
 A TÖMEGB L
 Ide vele. – Nekem bármellyik elkel. –
 Ah, mily szerencse. – Millyen drága vétel.
 LUCIFER
 2990 No, ládd, e nép, mely közt már senki nem hisz,
 Ami csodás, hogyan kapkodja mégis. –
(Éva, anyjával visszaj , a cigányasszony suttogva követi.)
 ÉVA
 Haszontalan beszéd, hisz ismerünk már.
 CIGÁNYASSZONY
 Ne üdvözüljek, hogyha nem igaz.
 Olyan szerelmes önbe az az úr,
 2995 Hogy már ma még maîtresse-ének veszi.
 Mint hercegasszony, oly szállást lakik,
 Színházba, táncra négy lovon robog.
 ANYA
 Ha jól felvesszük, százszor célszer bb,
 Mint elhervadni fejköt alatt
 3000 Egy szurtos varga b zös m helyében.
 CIGÁNYASSZONY
 Csak nézze ön, ott áll – hogyan keres.
 ÉVA
 Elég nem szép, hogy még nem láta meg. –
 Keze finom, tartása úrias. –
 ANYA
 Nekem még társa sincsen ellenemre,
 3005 Bár orra kissé horgas, lába görbe,
 De olyan tisztos, éltes férfiú. –
 Megyek, leányom. Legjobb közbejárás,
 Ha magatokra hagylak egy kicsit.
 CIGÁNYASSZONY *(Ádámhoz)*
 Lám, itt van a szép; mint eped önért. –

3010 ÁDÁM
 Rep lök hozzá. – Óh, mi kék – mi kék!
 CIGÁNYASSZONY
 A közbejárót sem kell elfeledni.
 LUCIFER *(pénzt ad neki)*
 Társamtul a pénz, t lem kézsorítás.
 CIGÁNYASSZONY *(felsikoltva)*
 Uh! mily kemény kéz! *(El.)*
 LUCIFER
 Kéjét érzenéd,
 Ha az volnál, kit játszol, vén banya! –
 3015 ÉVA *(Ádámhoz)*
 Vehetne ön vásárfiát nekem,
 E szépít szer mint kínálkozik –
 ÁDÁM
 A n iség varázsa arcodon
 A szépít szer, melynek párja nincs.
(A nyegle ezalatt elvonul.)
 ÉVA
 Ah, ön nagyon kegyes.
 ÁDÁM
 Ne szégyeníts meg:
 3020 Gyémántot, gyöngyöt f zök szép nyakadra,
 Nem mintha ékesíteni akarnám,
 De mert méltóbb helyen már nem ragyoghat.
 ÉVA
 Amott odább láttam sok ékszerárust,
 De nem való az ily szegény leánynak.
 ÁDÁM
 3025 No, hát nézzük meg.
 LUCIFER
 Az felesleges.
 Kit n ékszer van velem esetleg.
(Ékszereket ad át, melyeket Éva nagy örömmel nézeget és próbál.)
 ÉVA
 Mi szép, mi kedves, mint irigylik ezt majd. –

ÁDÁM
 De ezt a szívet – ezt többé ne lássam.
 ÉVA
 Eldobhatom, ha ellenére van. *(Elveti.)*
 LUCIFER
 3030 Helyes, majd én meg rálépek. *(Ráhág.)*
 ÉVA
 Mi az:
 Sikoltást hallok, vagy csak képzel döm?
(Ezalatt egy elítéltet hoznak taligán a színen keresztül, nép tolong utána.)
 A TÖMEGB L
 Siessünk. – Mondtam úgy-e, hogy mi gyáva. –
 Most is dacos még. – Fel csak, fel, utána!
 ÁDÁM
 Min zaj ez, mi hallatlan tolongás?
 ÉVA
 3035 Akasztanak. Beh jó, hogy itt vagyunk.
 Gyerünk mi is, oly izgató e látvány,
 S szép alkalom ragyogni ékeimben.
 ÁDÁM
 Mi b ne a hitványnak?
 ÉVA
 Nem tudom.
 LUCIFER
 Mindegy is az, de majd elmondom én:
 3040 Lovel gyárában dolgozott soká.
 De az ön méreg, s azt szíva örökké,
 Aztán több hétre kórházba ker lt.
 Kedves nejenél a szükség beszólt,
 Lovel fia ifjú volt s jószív ,
 3045 Meglelték egymást, és mindent feledtek. –
 ELS MUNKÁS
 Vigan, pajtás! – mártírként vérzel el,
 Neved közöttünk fényes név marad.

LUCIFER
 A férj kigyógyult, s a n t nem lelé,
 Helye betölt, munkát hiába kért,
 3050 Fellázadt keble, fenyegetni mert,
 Lovel fia pofonnal válaszolt.
 Az átkozottnak kés akadt kezébe –
 Most itt viszik – a vén Lovel meg rült. –
(Az utolsó szavaknál Lovel rült mélasággal j .)
 LOVEL
 3055 Hazudsz, hazudsz, én rült nem vagyok,
 Nem értem-é, mit ság fiam sebe?
 Vegyed, vegyed végetlen kincsemet,
 S tedd, hogy ne értsem. rüljek meg inkább.
 HARMADIK MUNKÁS
 Ne félj, ne félj, meg léssz boszulva egykor.
 ELS MUNKÁS
 Emelkedjél fel, k a csúfosak. –
(Az elítélt elhalad kíséretével.)
 ÁDÁM
 3060 Vel t fagyasztó látvány, mit kísérsz?
 Ki mondja itt meg, mellyik b nösebb,
 Avagy csupán a társaság talán –?
 Hol ez rohad – buján tenyész a b n.
 LOVEL
 3065 A társaság, igen. – Vedd kincsemet,
 Csak azt a seb beszédét hadd ne értsem. *(El.)*
 ÉVA
 Jerünk, jerünk, mert nem kapunk helyet.
 ÁDÁM
 Áldlak, sors, hogy bíróvá nem tevé.
 Mi könnyü törvényt írni pamlagon –
 Könny itélni a fel letesnek,
 3070 És mily nehéz, ki a szivet kutatja,
 Méltányolván minden red zetét.
 LUCIFER
 Ily elvek mellett pör nem érne véget.

A rosszat, mert rossz, senki nem cselekszi,
 Az ördög is jogcímekeket idéz,
 3075 S magát véli mindenik er sbnek.
 A törvénytűdös széjjelvágja a
 Kuszált csomót, minek fonalait
 Ezer filantróp szét nem bontaná. –
(Ezalatt a Towerhez érnek, melynek egy fülkéjében szentkép áll.)
 ÉVA
 3080 Megálljunk csak, barátom, egy kicsinyt,
 Hadd t zöm e szentképhez csokromat. –
 LUCIFER *(súgva)*
 Ne hadd, ne hadd, vagy végünk van különben.
 ÁDÁM
 Ártatlan gyermek – én nem gátolom. –
 ÉVA
 3085 Megszoktam e képr l, még mint gyerek,
 Megemlékezni, hogyha elmegyek
 El tte, s most is olyan jólesik.
 Mindjárt meglesz már, s futva pótolandjuk,
 Mít elmulasztunk.
*(A virágcsokrot felt zi a kép mellé, de az hirtelen lehervad, s nyaká-
 ról, karjáról az ékszerek gyíkokká változva lepereregnek.)*
 Istenem, mi ez?
 LUCIFER
 Haszontalan intettelek. –
 ÉVA
 Segítség!
 ÁDÁM
 3090 Nyugodtan, kedves, a nép megfigyel –
 Ezerte dúsabb ékszer j nyakadra.
 ÉVA
 El t lem, el! segítség, irgalom!
 Szemfényveszt k és egy rüt vén boszorkány
 Így meggyaláztak egy becs letes n t. –
(A nép csoportosulni kezd, a cigányasszony rend rökkel j .)

CIGÁNYASSZONY

3095 Hamis pénzt adtak, itt kell lenniök,
Higannyá olvadt markomban.

LUCIFER

Talán
Markodban volt, nem a pénzben, hiba. –
Ádám, el innen, itt nem jó mulatni.

(A Towerbe t nnek, s míg lent a csoportozás és zavar növekszik, ismét megjelennek a bástya tetején.)

ÁDÁM

3100 Ismét csalódtam, azt hívéim, elég
Ledönteni a múltnak rémeit,
S szabad versenyt szerezni az er knek. –
Kilöktem a gépb l egy f csavart,
Mely összetartá, a kegyeletet,
S pótolni elmulasztám más er sbbel.
3105 Mi verseny ez, hol egyik kardosan
Áll a mezetlen ellenek szemében,
Mi függetlenség, száz hol éhezik,
Ha az egyes jármába nem hajol.
Kutyáknak harca ez egy konc felett.
3110 Én társaságot kívánok helyette,
Mely véd, nem büntet, buzdít, nem riaszt,
Közös er vel összem ködik,
Mín t a tudomány eszmél magának,
És melynek rendén értelem viraszt. –
3115 Ez el fog j ni, érzem jól, tudom,
Vezess, vezess, Lucifer, e világba. – –

LUCIFER

3120 Hiú ember, s mert korlátolt szemed
Zilált csoportot lát csak odalent,
Már azt hiszed, nincs összem ködés,
Nincs rendszer az életnek m helyében?
Nézz hát egy percre szellemi szemekkel,

És lásd a munkát, melyet létrehoznak,
Csakhogy nekünk ám, s nem kicsiny magoknak.

(Besötétül. Az egész vásár csoportozattá alakul, mely a szín közepén tátongó síron ás, azt körüláncolja, míg egymás után mind beléje ugornak, részint némán, részint, amint egymás után szólottak.)

KAR

3125 Csak rajta, pengjen a kapa:
Ma kell végezni, holnap kés ,
Bár egypár ezredév után
Még mindig nem lesz kész a nagy m .
Bölcs s koporsó ugyanaz,
Ma végzi, amit holnap kezd el,
3130 Örökké éhes s jóllakott,
Mi már ma bémegey, holnap felkel!
(A lélekharang megcsendül.)
Megcsendült, ím, az estharang,
Bevégez k; el, nyugalomra,
Kiket a reg új létre költ,
A nagy művet kezdjék el újra.

A BÁBJÁTÉKOS

3135 Én a komédiát lejátsztam,
Mulattattam, de nem mulattam.

A KORCSMÁROS

Kiitta mindenik borát,
Vendégeim, jó éjszakát!

A KISLEÁNY

3140 Kis ibolyáim mind elkeltek,
Majd újak síromon teremnek.

CIGÁNYASSZONY

Jöv jét vágyta látni minden:
S szemét behúnnya most ijedten.

LOVEL

Kincsem nem nyújta boldogságot:
S most ingyen nyúgalmat találok.

TIZENKETTEDIK SZÍN

MUNKÁS
 3145 A hét letelt, a szombatest itt,
 Kinyugszom végre fáradalmit.

TANULÓ
 Álmodtam szépet – felzavartak,
 Szép álom, j j, most már folytatlak.

KATONA
 3150 Hivém, derék vagyok nagyon,
 S egy rossz gödörben megbukom. –

KÉJHÖLGY
 A mámor elszállt, a festék lement,
 Itt oly hideg van: jobb-e odalent?

AZ ELÍTÉLT
 Maradj, bilincs, a hitvány por felett,
 Más törvényt sejték e küszöb megett.

A NYEGLE
 3155 Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk:
 Most a valónál mind elámulunk.

ÉVA
 3160 Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál!
 Ne hidd, hogy éjed engem elriaszt:
 A por hull csak belé, e föld szülötte,
 Én glóriával átallépem azt.
 Szerelem, költészet s ifúság
 Nemt je tár utat örök honomba;
 E földre csak mosolyom hoz gyönyört,
 Ha napsugár gyanánt száll egy-egy arcra.
(Fátyolát, palástját a sírba ejtve, dics ültén felemelkedik.)

LUCIFER
 3165 Isméréd-é, Ádám?

ÁDÁM
 Ah, Éva, Éva! –

(U alakra épült nagyszer falanszter udvara. A két szárny földszintje nyílt oszlopos csarnokot képez. A jobb oldali csarnokban mozgásban lev kerekesszékek között munkások foglalkoznak. A bal oldaliban a legkülönfélébb természettudományi tárgyak, mechanikai eszközök, csillagászati, kémiai műszerek s egyéb különösségek múzeumában egy tudós m ködik. Mindnyájan a falanszterhez tartozók – egyenl en vannak öltözve. Ádám és Lucifer az udvar közepén felbukkannak a földb l. Nappal.)

ÁDÁM
 Mi ország ez, mi nép, melyhez jövénk?

LUCIFER
 E régi eszmék többé nincsenek.
 Nem kisszer volt-é a honfogalma?
 El ítélet szülte egykor azt,
 3170 Sz keblüség, versenygés védte meg.
 Most már egész föld a széles haza,
 Közé felé társ már most minden ember,
 S a csendesesen folyó szép rend fölött
 Tisztelve áll r l a tudomány.

ÁDÁM
 3175 Beteljesült hát lelkem ideálja,
 Ez mind derék, ezt így kívántam én is.
 Egyet bánok csak: a haza fogalmát,
 Megállott volna az tán, úgy hiszem,
 Ez új rend közt is. Az emberkebel
 3180 Korlátot kíván, fél a végtelent l,
 Belterjében vesz, hogyha szétterül;
 Ragaszkodik a múlthoz és jöv höz;
 Félek, nem lelkes l a nagyvilágért,
 Mint a szül k sírjáért lelkesült.
 3185 Ki a családért vérét ontaná,
 Barátjaért legfeljebb könnye van. –

LUCIFER
 Eszményedet, mint látom, elveted,
 El bb még, mintsem testesülhetett.

ÁDÁM
 Korántse hidd, de kandivá levék:
 3190 Mi eszme az, mely a széles világot
 Eggyé olvasztja, melly a lelkes lést,
 Az emberszív e szent, örök tüzét,
 Mit eddig száz hitványsággal szitott,
 3195 S ábrándos harcra zsákmányolt ki csak,
 Nemesb célhoz vezérelendi végre. –
 De mondd, hol állunk mégis, mily hely ez?
 Aztán vezess, hogy lelkem kéjelegjen
 A boldogságban, mellyet annyi harcra
 Jól érdemelt díjul kapott az ember.

LUCIFER
 3200 Sok más hasonló közt ez egy falanszter,
 Tanyája az új eszmék emberének. –

ÁDÁM
 Jerünk tehát.

LUCIFER
 Megállj, ne oly sietve.
 El bb levetjük ezt a régi b rt.
 Ha mint Ádám s Lucifer érkezünk,
 3205 Nem hinne bennünk e tudós világ,
 S megsemmisülnénk, vagy lombikba zárna.

ÁDÁM
 Mily oktalan beszéd ez már megint.

LUCIFER
 Már az nincs másképp a szellemvilágban.

ÁDÁM
 Tégy hát, amint akarsz, de szaporán.
(Lucifer mindkett jüket átalakítja a falanszterbeliekhez hasonlóvá.)

LUCIFER
 3210 Im, vedd e gúnyát. El hajfürteiddel –
 Készen vagyunk. –

ÁDÁM
 Szóljunk be e tudóshoz.

LUCIFER
 Üdvöz légy, tudós!

TUDÓS
 Meg ne háboríts
 Nagy m vemben, nem érek rá fecsegni.

LUCIFER
 3215 Nagyon sajnálom. Mink az ezredik
 Falanszterb l vagyunk tudósjelöltek,
 S ily messze útra nagy hired hozott.

TUDÓS
 Dicséretes buzgóság, mondhatom.
 De hisz művem most félben is maradhat,
 Csak a meleg ne fogyjon lombikomban,
 3220 S akaratomnak enged az anyag. –

LUCIFER
 Ah, nem csalódtam, megmaradt tehát
 Még benned is, ki a természetet,
 Embert lesz rted, mint végs salak,
 A nagy hiúság. –

TUDÓS
 Most mulathatunk már. –
 3225 De mely szakmába tartoztok sajátlag?

ÁDÁM
 Mi a tudvágyat szakhoz nem köt k,
 Átpillantását vágyjuk az egésznek. –

TUDÓS
 Ez helytelen. Kicsinyben rejlik a nagy,
 Olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid.

ÁDÁM
 3230 Igaz. – Tudom jól, hogy kell olyan is,
 Ki homokot hord, vagy követ farag:
 Nélk le nem emelkedik terem.
 De ez csak a homályban tévelyeg,
 S fogalma sincs arról, miben segít. –

3235 Csak az építész látja az egészet,
 S bár megfaragni nem tud egy követ,
 A m vet teremti, mint egy isten. –
 Ily építész nagy a tudásban is.
 LUCIFER
 S azért jövének tehozzád, óh, nagy ember.
 TUDÓS
 3240 Azt jól tevétek, méltányolni tudlak.
 A tudománynak gazdag ágai
 Egy organizmus sok külön vonása,
 Együtt igéz csak.
 LUCIFER
 Szép hölgy gyanánt.
 TUDÓS
 De mindamelllett a vegytan csupán –
 LUCIFER
 3245 Az a közép, hol élete lakik. –
 TUDÓS
 Találtad.
 LUCIFER
 Ezt mondá a matézisr l
 El ttem már egy matematikus.
 TUDÓS
 Hiúságból mindenki önmagát
 Tekinti látkörében a középnek. –
 LUCIFER
 3250 Te jól választád kedvenc tárgyadul
 A kémiát.
 TUDÓS
 Abban nyugodt vagyok. –
 De hát nézzük meg a muzeumot.
 Páratlan az egész mai világon,
 Az svilág kihalt állatjai
 3255 Valódi példányokban állnak itt,
 Mind jól kitömve. – Ezrenként lakoztak
 Apáink közt, míg barbárok valának,

3260 Megosztva velök a világ uralmát. –
 Maradt fel lök sok csudás mese,
 Például err l, hogy g zmozdonyul volt.
 ÁDÁM
 Ez *ló*, de korcsult fajta, mondhatom,
 Más állat volt ám hajdan AI-borak.
 TUDÓS
 Err l meg azt regélik, hogy barátul
 Tartá az ember, ingyen, munka nélkül,
 3265 S fel bírta fogni, h elismeréssel
 Lesvén, az ember gondolatjait.
 Mi több, mondják, hogy elsajátítá
 B nét is, a tulajdonnak fogalmát,
 S mint r, od'adta érte életét. –
 3270 Ezt úgy beszélem csak, mint írva van,
 Nem mintha hinném mind feltétlenül.
 Sok rülség volt a múltban, sok ábránd,
 Melyb l ránk szintén e mese maradt.
 ÁDÁM
 Ez a *kutya*. – Mind áll, mit róla mondasz. –
 LUCIFER
 3275 Vigyázz, Ádám, elárulod magad. –
 TUDÓS
 Ez a szegénynek rabszolgája volt.
 ÁDÁM
 Mint a szegény meg *ökre* gazdagoknak.
 TUDÓS
 Ez a puszták királya.
 ÁDÁM
 Az *oroszlány*–
 Im, itt a tigris, itt a fürge z,
 3280 Mi állat él tehát még a világon?
 TUDÓS
 Min kérdés, hát nálatok nem így van?
 Él, ami hasznos, és mit ekkorig
 A tudomány pótolni nem tudott:

3285 A disznó és a birka, de korántse
Olyan hiányosan már, mint min nek
A kontár természet megalkotá:
Azél zsír, ezhús- s gyapjútömeg,
Mely, mint a lombik, céljainkra szolgál.
De úgy látom, hogy ezt mind ösmered,
3290 Lássunk tehát mást. Ím, ásványaink.
Nézzétek, millyen roppant széndarab:
Egész hegyek valának illy anyagból,
Az emberek már készen szedheték
Mít most a légb l sz r a tudomány
3295 Nagy fáradsággal. Ezt az ércet itt
Vasnak nevezték, s míg el nem fogyott,
Az alumínért nem kellett kutatni. –
Ez a darabka az arany, nagyon
Nevezetes s nagyon haszontalan.
3300 Mert még mid n az ember, vakhitében,
Imádott fels bb lényeket magánál,
Fel állókat még a sorson is:
Ilyennek hitte az aranyat is,
Oltárain jólétet és jogot,
3305 Mindent, mi szent volt, áldozott, hogy egy
Büvös darabját bírja megszerezni,
Melyért cserébe mindent kaphatott –
Csodálatos tény, még kenyeret is.
ÁDÁM
Mást, mást mutass, ezt is mind ösmerem.
TUDÓS
3310 Valóban nagy tudós vagy, idegen.
Lássuk tehát az s növényzetet.
Im, itt van az utolsó rózsa, mely
Nyílt a világon. Hasztalan virág,
Más százezer testvérrel foglalá el
3315 A legbujább tért a leng kalásztól;
Nagy gyermekek kedves játékszere.
Sajátságos jelenség az valóban,

3320 Mint kaptak egykor ily játékokon,
Virágot terme még a szellem is:
A költészet s hit ábrándképeit,
S csalóka álmok karján ringatózva
Eltékozolta a legjobb er t,
Hogy életcélja parlagon maradt.
Itt rizünk még ritkaság gyanánt
3325 Két ily művet. Az els költemény;
Íróját akkor, még mid n büvös
Önhittel az egyén érvényt kívánt,
Homérnak hívták. Ábrándos világot
Rajzol le abban, Hádésznek nevezvén.
3330 Rég megcáfoltuk már minden sorát.
A másik Tacitus Agricolája,
Nevetséges s mégis sajnálatos
Fogalmak képe a barbár világból.
ÁDÁM
Hát fennmaradt még e néhány levél
3335 A nagy napokból, mint végrendelet,
S nem bírja mégis lángra gyújtani
A korcs utódot, tette ingerelvén,
Mely mesterkélt világtokat ledönti?
TUDÓS
Helyes megjegyzés, átláttuk mi ezt,
3340 A méreg, mellyet rejt, nagyon veszélyes,
Azért nem is szabad olvasni másnak,
Csak aki hatvan évet meghaladt,
S a tudománynak szentelé magát.
ÁDÁM
De hát a dajka tündér daljai,
3345 Ezek nem olnak-é a gyöngye szívbe
Sejtelmeket?
TUDÓS
Igen bizon, s azért
Dajkáink a magasb egyenletekr l,
A mértanról beszélnek gyermekinknek. –

ÁDÁM *(féle)*
 Ah, gyilkosok, nem féltek-é egész
 3350 S legszebb korától a sz t megrabolni!
 TUDÓS
 Menjünk tovább. – Im, itt e m szerek,
 M tárgyak mily csodás alakzatúak,
 Ez álgyu; rajta rejtélyes fölírás:
 Ultima ratio regum. – Hogyan
 3355 Használtatott, ki tudja? – Im, e kard,
 Kizárólag csak embergyilkoló szer –
 És nem volt b nös, aki ezzel ölt.
 E kép szabad kézzel készült egészen,
 Fél emberéltet vett talán igénybe,
 3360 És tárgya, nézd, csak hóbortos mese.
 Ma a nap végzi e munkát helyettünk,
 S míg az csalárdul idealizált,
 Ez mély hűséggel szolgál céljainknak.
 ÁDÁM *(féle)*
 De a művészet, a szellem maradt el –
 TUDÓS
 3365 E százszer tárgy, milyen cifra mind,
 Mí gyermekes. A serlegen virág,
 A széktámlán ábrándos arabeszk,
 Emberkezek pazarlott m ve mind.
 S üdít bb-é a víz azon pohárból,
 3370 Kényelmesb-é e széken az ülés?
 Most gépeink teszik mindezt helyettünk,
 Legcélszer bb, legegyszer bb alakban,
 És a tökélyr l az kezeskedik,
 Hogy a munkás, ki ma csavart csinál,
 3375 Végs napjáig amellet marad.
 ÁDÁM
 Azért nincs élet, nincs egyéniség,
 Mely mesterén túl járna, semmi m ben. –
 Hol leljen tért er és gondolat,
 Bebizonyítani égi származását?

3380 Ha küzdni vágyik és körültekint
 Ezen szabályos, e rendes világban,
 Még a veszély gyönyörét sem leli,
 Nem lel csak egy vérengéz vadat se.
 Csalódtam hát a tudományban is:
 3385 Unalmas gyermekiskolát lelek
 A boldogság helyén, mit t le vártam.
 TUDÓS
 Nincs-é behozva a testvériség?
 Hol szenved ember anyagi hiányt?
 Valóban, illy eszmék megérdemelnék
 3390 A megfenyítést.
 ÁDÁM
 Mondd, mi hát az eszme,
 Mely egy ily népbe egységet lehel,
 Mely, mint közös cél, lelkesíteni tud?
 TUDÓS
 Ez eszme nálunk a megélhetés.
 Mí n az ember földén megjelent,
 3395 Jól bérházott éléskamra volt az:
 Csak a kezét kellett kinyújtani,
 Hogy készen szedje mindazt, ami kell.
 Költött tehát meg gondolatlanul,
 Mint a sajtféreg, s édes mámorában
 3400 Ráért regényes hipotézisekben
 Keresni ingert és költészetet.
 De már nekünk, a legvégs falatnál,
 Fukarkodnunk kell, általlátva rég,
 Hogy elfogy a sajt, és éhen veszünk.
 3405 Négy ezredév után a nap kih l,
 Növényeket nem szül többé a föld;
 Ez a négy ezredév hát a mienk,
 Hogy a napot pótolni megtanuljuk.
 Elég id tudásunknak, hiszem.
 3410 F t szer l a víz ajánlkozik,
 Ez oxidált legt zartóbb anyag.

Az organizmus titkai közel-
Állnak ma is már a fölleplezéshez. –
Éppen jó, hogy beszédünk erre vitt,
3415 Majdnem feledtam volna lombikom,
Mert én is épp e tárgyban dolgozom.
LUCIFER
Nagyon vén l az ember, hogyha már
Lombikhoz tér, mid n organizál. –
De hogyha sikerülne is műved,
3420 Mi szörny lesz az, mi szótlán gondolat,
Szerelmi érzés, melynek tárgya nincs,
Lény, melyet a természet eltagad,
Melyhez nincs ellentét, nincsen rokon,
Ha nem korlátozandja az egyén.
3425 S honnan veendi ennek jellegét,
Elzárva külhatástól, szenvedést l,
Egy sz k üvegben kelve öntudatra?
TUDÓS
Nézd, nézd, hogyan forr, nézd, miként ragyog,
Itt-ott tűnékeny alakok mozognak,
3430 Ezen meleg, e jól elzárt üvegben,
A vegyrokonság és ellenhatás
Mind összevág, és kényszerülve lesz
Engedni az anyag kívánatomnak.
LUCIFER
Bámullak, tudós! még csak azt nem értem,
3435 Tudnád-e tenni, hogy, mi most rokon,
Ne vonja egymást, és ne lökje el
Az ellentét.
TUDÓS
Min badar beszéd;
Örök törvénye ez az anyagoknak.
LUCIFER
Ah, értem, mondd csak el, min alapul?
TUDÓS
3440 Min alapul? törvény, mert úgy vagyon,
Mutatja nekünk a tapasztalás.

LUCIFER
A természet f t je vagy tehát csak,
A többit magában végezi. –
TUDÓS
De én szabom korlátit az üveggel,
3445 S kivonszolom a rejtélyes homályból.
LUCIFER
Nem látok eddig még életjelet.
TUDÓS
El nem maradhat. Én, ki úgy kilestem
Az organizmus minden titkait,
Ki százszor boncolám az életet –
ÁDÁM
3450 Hullát fogál fel csak mindannyiszor.
A tudomány sántán követi csak
A meglev ifjú tapasztalást,
S miként bérenc költ je a királynak,
Kész kommentálni a nagy tetteket,
3455 De megjósolni hívatása nincs. –
TUDÓS
Mit gúnyolódtok, nem látjátok-é,
Egy szikra kell csak, és életre j ? –
ÁDÁM
De azt a szikrát, azt honnan veszed?
TUDÓS
Csak egy lépés az, ami hátra van.
ÁDÁM
3460 De ezt az egy lépést ki nem tevé:
Az nem tett semmit, nem tud semmit is.
A többi mind künn volt az udvaron,
A legszentebbe épp ez egy vezetne. –
Óh, lesz-e, aki egykor megteszi? –
(Ezalatt a lombik felett lebeg füst s r dni kezd s dörög.)
A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA *(a füstb l)*
3465 Nem lesz soha. – Ez a lombik nekem

Nagyon szék és nagyon tág. – Hisz te ismersz,
 Ádám, ugy-é? – most még nem is gyanítanak.

ÁDÁM
 Hallottad-é a szellem-szózatot,
 Óh, nézd, óh, nézd, te gögös, gyönges ember,
 3470 Hogy bírál azzal, aki ott lebeg. –

TUDÓS
 rült roham. Ah, aggódom miattad.
(A lombik elpattan, a szellem eltűnik.)
 A lombik eltört, újra kezdhetem
 A nagy művet. Midőn már int a cél,
 3475 Kisdéd göröngy, a d re vakeset,
 Elejt.

LUCIFER
 Végzetnek hívták hajdanán.
 S kevésbé szégyenített volt hatalma
 Alatt megtörni, mint engedni most
 A d re vakesetnek. –
(Csengetnek.)
 Mit jelent ez?

TUDÓS
 A munka megszűnt, j a sétaóra,
 3480 Itt j nek a gyárakból, a mezőre l,
 Most kap fenyítést, aki vétkezett,
 Most osztatnak be a n k s gyermekek.
 Jerünk oda, dolgom lesz nékem is.

(Hosszú sorban férfiak j nek, másban n k, néhányan közülük gyermekekkel, köztük Éva is. Az udvaron mindnyájan kört képeznek, egy aggastyán eléjük lép. Ádám, Lucifer s a tudós az el térben állnak a múzeum mellett.)

AZ AGGASTYÁN
 Harmincadik szám!
 LUTHER *(a sorból kilépve)*
 Itt vagyok.

AZ AGGASTYÁN
 Te ismét

3485 Mértéktelen főtötted a kazánt.
 Valóban úgy látszik, hogy szenvedélyed
 Veszélybe hozni az egész falansztert.

LUTHER
 S ki állna ellent a csábnak, midőn
 Szikrázva, bégve a vadult elem,
 3490 A láng ezer nyelvével vesz körül,
 Elérni kíván, hogy megsemmisítsen:
 S ott állni bátran, szítani tovább,
 Jól tudva, hogy hatalmunkban vagyunk. –
 Nem ismered te a t znek varázsát,
 3495 Ki csak fazék alatt ismered azt.

AZ AGGASTYÁN
 Hiú beszéd, ezért ma nem ebédelsz.

LUTHER *(visszalépve)*
 De holnap újra szítom a tüzet.

ÁDÁM
 Mit látok? ezt a férfit ismerem.
 Ez volt Luther.

AZ AGGASTYÁN
 Kétszázkilencedik!

CASSIUS *(kilépve)*
 3500 Itt.

AZ AGGASTYÁN
 Tégedet harmadszor intelek már,
 Hogy ok nélkül keressz verekedést.

CASSIUS *(visszalépve)*
 Ok nélkül, merthogy nem panaszkodom? –
 Pulya, ki más segítséget keres,
 Míg karja ép. Vagy gyöngébb volt-e tán
 3505 Ellenfelem, mért nem védé magát? –

AZ AGGASTYÁN
 Ne felelj. – Nem menti koponyád
 Alakzata sem e rossz hajlamot,

Mert az nemes, mert az hiánytalan.
De véred oly forrongó és szilaj!
3510 Gyógyítani fognak, amíg megszelídülsz.
ÁDÁM
Ah, Cassius! ha ismernél, ki véled
Philippinél csatáztam. – Hát odáig
Bir-é a rossz rend, a teória
Tévedni, hogy egy ily nemes kebel
3515 Csak gátjaul van, s fel sem ismeri.
AZ AGGASTYÁN
Négyszázadik szám.
PLÁTÓ *(kilépve)*
Hallom.
AZ AGGASTYÁN
Már megint
Úgy elmerültél álomképeidben,
Hogy a rádbízott marha kárba ment.
Hogy ébren légy, borsón fogsz térdepelni.
PLÁTÓ *(visszalépve)*
3520 Még a borsón is szépet álmodom.
ÁDÁM
Ah, mily szerep jutott, Plátó, neked
A társaságban, melly után epedtél! –
AZ AGGASTYÁN
A hetvenkettedik szám!
MICHELANGELO *(kilépve)*
Íme, itt. –
AZ AGGASTYÁN
Rendetlenül hagyád el m helyed.
MICHELANGELO
3525 Igen, mert mindig széklábat csináltam,
És azt is a leghitványabb alakra.
Soká könyörgtem, hagyják módosítnom,
Engedjék, hogy véssék rá holmi díszet,
Nem engedék. Kivántam változásul
3530 A szék támláját, mindent hasztalan.

Meg rüléshez voltam már közel,
S otthagytam a kint, ott a m helyet. *(Visszalép.)*
AZ AGGASTYÁN
E rendbontásért a szobába mégy,
S nem élvezed e szép meleg napot.
ÁDÁM
3535 Michelangelo, mily pokol lehet
Sz d istenének, hogy nem bír teremtni. –
Óh, mennyi ismer s mindenfelé,
És mennyi szellem, mennyi ser .
Ez vélem harcolt – az mártírhálált halt,
3540 Ez sz knek érzé a világtekét,
S mi egyformára, mily törpére sz rte
Az állam. Óh, Lucifer, j j, jerünk;
Nem bírja lelkem e látványt tovább. –
AZ AGGASTYÁN
Ma két gyerek tölté be az id t,
3545 Melyben szükséges volt az anyagond,
Most a közös növelde várja ket,
El , el !
(Éva és még egy n gyermekeikkel kilépnek.)
ÁDÁM
Mi ragyogó jelenség!
Megvan hát e rideg világnak is
Költészete!
LUCIFER
Nos, Ádám, nem megyünk?
ÁDÁM
3550 S t inkább itt fogunk csak megnyugodni.
AZ AGGASTYÁN
Tudós! vizsgálj fejalkotásukat
E gyermekeknek.
(A tudós észleli a gyermekeket.)
ÉVA
Óh, mi vár reám.

ÁDÁM
 E hang!
 LUCIFER
 De mit kapsz e közsorsu n n,
 Ki Szemirámisz csókját ízleled?
 3555 ÁDÁM
 Még akkor ezt nem ismerém.
 LUCIFER
 Ah, úgy!
 Ez régi dalja a szerelmeseknek:
 Azt tartja mind, hogy fedezte fel
 A szenvedélyt, el tte senki még
 Szeretni nem bírt, és ez így megyen
 3560 Nehány évezred óta szüntelen.
 TUDÓS
 E gyermeket orvosnak kell tanítani
 Ebb l pásztor lesz.
 AZ AGGASTYÁN
 El tehát velök.
(A gyermekeket el akarják vinni. Éva ellentáll.)
 ÉVA
 Hozzá ne nyúlj! e gyermek az enyém:
 Ki tépi t el az anyakebelr !! –
 3565 AZ AGGASTYÁN
 Vegyétek el, mit késtek még vele.
 ÉVA
 Óh, gyermekem! hisz én tápláltalak
 Szivem vérével. – Hol van az er ,
 Mely e szent kapszot elszakítani bírja?
 Lemondjak-é hát rólad mindörökre,
 3570 Hogy elvesz a tömegben, és szemem
 Fürkészhonddal hasztalan keressen
 A száz egyenl ídegen között?
 ÁDÁM
 Ah, emberek, ha van el ttetek szent,
 Hagyjátok ez anyának gyermekét.

ÉVA
 3575 Ugy-é, ugy-é, te áldott ídegen.
 AZ AGGASTYÁN
 Merész játékot zesz, idegen;
 Ha a család el ítéletét
 Éledni hagyjuk, rögtön összed l
 Minden vívmánya a szent tudománynak.
 ÉVA
 3580 Mít nékem a fagyasztó tudomány!
 Bukjék, mid n a természet beszél.
 AZ AGGASTYÁN
 Meglesz már?
 ÁDÁM
 Hah! hozzá ne nyúljatok.
 Amott van egy kard, megtanítalak,
 Hogy kell kezelni.
 LUCIFER
 Álomkép, ne mozdulj!
(Ádám vállára teszi kezét, ez megdermed.)
 3585 Érezd kezemnek végzetes hatalmát. –
 ÉVA
 Óh, gyermekem!
(Összerogy, gyermekét elviszik.)
 AZ AGGASTYÁN
 E két n pártalan,
 Jelentkezzék, ki párjaúl igényli.
 ÁDÁM
 Ezt én igénylem.
 AZ AGGASTYÁN
 Túdós! véleményed.
 TUDÓS
 3590 Rajongó férfi és idegbeteg n
 Korcs nemzedéket sz l, ez nem helyes pár.
 ÁDÁM
 De én nem állok el, ha akarja.

ÉVA

Tiéd vagyok, nagylelkű férfiú.

ÁDÁM

Szeretlek, hölgy, szívem egész hevével.

ÉVA

Szeretlek én is, érzem, mindörökké.

TUDÓS

3595 Ez rütlés. – Sajátságos, valóban,
A múlt kísértetét feltűnő látni
Világos századunkban. – Honnan ez?

ÁDÁM

Az édenkertnek egy kék sugára.

AZ AGGASTYÁN

Sajnálatos. –

ÁDÁM

Ne szánjatok. – Miénk

3600 Ez rütlés; mi józanságtokat
Nem irigyeljük. Hisz, mi a világon
Nagy és nemes volt, mind ily rütlés,
Melynek higgadt gond korlátot nem ír. –
3605 Szellembeszéd az, mely nemesb körökből
Felénk rebeg, mint édes zengemény,
Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,
S megvetjük e földnek hitvány porát,
Keresve utat a magasb körökbe. –
(Évát ölelve tartja.)

AZ AGGASTYÁN

Mit hallgatjuk tovább, kórházba kettőt!

LUCIFER

3610 Itt gyors segély kell. Ádám, utazunk!
(Elsüllyednek.)

TIZENHARMADIK SZÍN

(Az 1. Földünk egy szelete a távolban látszik, mindég kisebbedve, míg nem csillagul tükör csak fel, a többiek közé vegyülten. A szín félhomállyal kezdődik, mely vaksötétté válik lassankint. Ádám mint öreg, Luciferrel röpkölvén.)

ÁDÁM

Örjög röptünk, mondd, hová vezet?

LUCIFER

Hát nem vágytál-e, menten a salaktól,

Magasb körökbe, honnan, hogyha jól

Értettelek, rokon szellem beszédét

3615 Hallottad?

ÁDÁM

Az igaz, de ily ridegnek

Nem képzelém feljök útamat.

E tér oly pusztaság, olyan idegen,

Mint hogyha szentségsért járna benne,

S keblemben két érzés küzdelme foly:

3620 Érzem, mi hitvány a föld, hogy magas

Lelkem lezárja, s vágyom el köréből;

De visszasírok, fáj, hogy elszakadtam. –

Ah, Lucifer! nézz csak földünkre vissza,

El ször a virág tündér el szemünkből,

3625 Aztán az erdő kerek lombjai;

A jólismert táj száz kedves helyével

Jellem nélkül síksággá lapult.

Mi érdekes volt, minden elmosódott.

Most már a szirt törpül le rossz görönggyé,

3630 A villámterhes felhő, melyben ott lenn

Szent szózatot sejt a pór s megriad,

Mi nyomorú párázattá silányul.

A bömből tenger végetlene

Hová, hová lett? szürke folt gyanánt áll

3635 A gömbön, mely keringve elvegyül
 Milljó társ közt, s az volt egész világunk.
 Óh, Lucifer, aztán meg , meg --
 El kelle t lünk annak is maradni? --
 LUCIFER
 Emelkedett szempontunkból, hiába,
 3640 El ször a báj vész el, azután
 A nagyság és er , míg nem marad
 Számunkra más, mint a rideg matézis. --
 ÁDÁM
 A csillagok megettünk elmaradnak,
 S nem látok célt, nem érzek akadályt.
 3645 Szerelem és küzdés nélkül mit ér
 A lét. Hideg borzongat, Lucifer!
 LUCIFER
 Ha eddig tartott csak nagy h siséged,
 Úgy térjünk vissza porban játszani.
 ÁDÁM
 Ki mondja ezt? el re hát, el re:
 3650 Csak addig fáj, míg végképp elszakad,
 Mely a földhöz csatol, minden kötél. --
 De, hajh, mi ez, lélekzetem szorul,
 Er m elhagy, eszméletem zavart,
 Több volna-é mesénél Anteus,
 3655 Ki addig élt csak, míg a föld porával
 Érintkezett?
 A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA
 Igen, több az mesénél.
 Te ismersz már, a földnek szellemét,
 Csak én lélekzem benned, tudhatod.
 Itt a sorompó, eddig tart hatalmam,
 3660 Térj vissza, élsz – hágd át, megsemmisülsz,
 Mint ázalagféreg, mely csöpp vizében
 Fickándozik. – E csepp a föld neked. --
 ÁDÁM
 Dacolok véled, hasztalan ijesztesz,

3665 Testem tiéd tán, lelke az enyém,
 A gondolat s igazság végtelen,
 El bb megvolt az, mint anyagvilágod.
 A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA
 Hiú ember! próbáld, s szörnyet bukol.
 El bbvaló-e rózsánál az illat,
 Alak a testnél, s napnál a sugára?
 3670 Óh, hogyha látnád árva lelkeket
 A végtelen rben keringeni,
 Amint értelmet és kifejezést
 Keres hiába, idegen világban,
 S nem érez többé semmit és nem ért,
 3675 Megborzadnál. Mert minden felfogás
 És minden érzés, mely benned feszül, csak
 Kisúgárzása e csoport anyagnak,
 Mít földednek hívsz, s mely ha más leendne,
 Nem létezhetnék többé, véled együtt. --
 3680 A szépet, rútat, üdvöt és pokolt
 Csak szellememt l vontad el magadnak,
 Mely kis hazádnak rendét lengi át. --
 Óh, ami itten örökös igazság,
 3685 Egy más világban az tán képtelen,
 És a lehetlen tán természetes.
 A súly nem létez, a lét nem mozog,
 Mi itten lég, az ott tán gondolat,
 Mi itten fény, az ottan hang talán,
 S jegecül tán, mi itten n ve n . --
 ÁDÁM
 3690 Nem tántorítsz el, lelke felfelé tör. --
 A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA
 Ádám, Ádám, a végs perc közelg:
 Térj vissza, a földön nagygyá lehetsz,
 Míg, hogyha a mindenség gy rüjéb l
 Léted kitéped, el nem t ri Isten,
 3695 Hogy megközelítsd t – s elront kicsínyül. --

ÁDÁM

Ugyis nem ront-e majd el a halál? –

A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA

A vén hazugság e hiú szavát

Ne mondd, ne mondd, itt a szellemvilágban –

Egész természet átborzadna t le. –

3700 Szentelt pecsét az, feltartá az Úr

Magának. A tudás almája sem

Törhette azt fel.

ÁDÁM

Majd én feltöröm.

(Továbbrepülnek. Ádám egy sikoltással megmerevül.)

Végem van!

LUCIFER *(kacagva)* Gy zött hát a vén hazugság. –

(Amint Ádámot eltaszítja magától.)

E báb-istenség most már elkeringhet

3705 Az rben, új bolygóként, mellyen újra

Számomra fog tán élet fejledezni. –

A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA

Korán a káröröm még, Lucifer!

Csak érinté az idegen világot,

Nem oly könny országomból kitörni. –

3710 Honos szózat hív, térj, fiam, magadhoz!

ÁDÁM *(eszmélve)*

Élek megint. – Érzem, mert szenvedek,

De szenvedésem is édes nekem,

Oly iszonyatos az, megsemmisülni. – – –

Óh, Lucifer! vezess földemre vissza,

3715 Hol oly sokat csatáztam hasztalan,

Csatázzam újra, és boldog leszek. –

LUCIFER

S e sok próbára mégis azt hiszed,

Hogy új küzdésed nem lesz hasztalan?

S célt érsz? Valóban e megtörhetetlen

3720 Gyermekkedély csak emberé lehet. –

ÁDÁM

Korántse vonz ily d re képzelet,

A célt, tudom, még százszor el nem érem.

Mit sem tesz. A cél voltaképp mi is?

A cél, megsz nte a dics csatának,

3725 A cél halál, az élet küzdelem,

S az ember célja e küzds maga.

LUCIFER

Valóban szép vigasz, már hogyha még

A harc eszméje volna legalább nagy,

De holnap gúnyolod, miért ma vívsz,

Gyermekjáték volt, ami lelkesített. –

Nem vérezél-e el Chaeroneánál

A megbukott szabadság védletében,

És Constantinnal nem küzdél-e kés bb,

Világuralmát hogy megalapítsd?

3735 Nem vesztél-é el hitmártír gyanánt,

S kés bb a tudománynak fegyverével

Nem álltál-é a hitnek ellenében?

ÁDÁM

Igaz, igaz, de mindegy, bármi hitvány

Volt eszmém, akkor mégis lelkesített,

Emelt, és így nagy és szent eszme volt.

3740 Mindegy, kereszt vagy tudomány, szabadság

Vagy nagyravágy formájában hatott-e,

El re vitte az emberemet. –

Óh, vissza hát a földre, új csatára. –

LUCIFER

S feledted-é már a tudós szavát,

Ki felszámolta, hogy négy ezredévre

Világod megfagy – a küzds eláll?

ÁDÁM

Ha tudományunk nem dacol vele.

De fog dacolni, érzem, tudom. –

LUCIFER

3750 S aztán? – Van-é küzdés, nagyság, er
A mesterkéltség világban, mellyet az
Ész rendezett teóriáiból,
S melyet magad szemlélhetél imént. –

ÁDÁM

3755 Csak mentse meg a földet – elmulik
Az is, mint minden, ami hívatását
Betölté, s akkor újra felmer l
Az eszme, melly éltet lehel reája.
Vezess csak vissza, égek látni már,
A megmentett földön mi új tanért
3760 Fogok fellelkesülni.

LUCIFER

Vissza hát! –

TIZENNEGYEDIK SZÍN

(Hóval és jéggel borított hegyes, fátalan vidék. A nap mint veres, sugártalan golyó áll ködfoszlányok között. Kétes világosság. Az el téren néhány korcs nyír, boróka és kúszó-feny bokr között eszkimó viskó. Ádám mint egészen megtört aggastyán, bot mellett j lefelé a hegyekr l Luciferrel.)

ÁDÁM

Mit járjuk e végetlen hóvilágot,
Hol a halál néz ránk üres szemekkel,
Csak egy-egy foka ver zajt, vízbe bukva,
Amint felretten lépteink zaján;
3765 Hol a növény is küzdni már kifáradt,
Korcsult bokor leng a zuzmók között,
S a hold vörös képpel néz köd meg l
Halál lámpajaként a sírgödörbe. –
Oda vezess, hol pálmafák virulnak,
3770 A napnak, illatoknak szép honába,
Holott az ember lelke, erejének
Öntudatára fejl dött egészen. –

LUCIFER

Ottan vagyunk. E vérgolyó napod.
Lábunk alatt a föld egyenlit je. –
3775 A tudomány nem gy zött végzetén. –

ÁDÁM

Szörny világ! – csupán meghalni jó.
Nem sajnálandom, amit itt hagyok.
Ah, Lucifer! ki egykor ottan álltam
Az ember bölcsejénél, aki láttam,
3780 Mi nagy jöv reménye ringa benne,
Ki annyi harcát mind végigcsatáztam,
Ez órjás síron, melyre gyászlepelt
A természet dobott, mid n merengek,

3785 Els , utolsó ember a világon:
Szeretném tudni, hogy bukott fajom?
Nemes küzdésben, nagyszer en-é,
Nyomorún-é, törpülve ízrül ízre,
Nagyság nélkül és könnyre érdemetlen.

LUCIFER

3790 Ah, ah, hiú ha vagy *nagy*szellemedre, –
Amint nevezni már, úgy kedveled
Azon er t, mely a vért lükteti,
És ifjú keblet eszményért dagaszt:
Ne kívánj állni végre mint tanú
3795 Saját halotti ágyadnál. – Ez óra
Csodálatos átvizsgálása ám
A gazda nélkül készült számvetésnek.
A hagymázos láz elriasztja mind
Az életláz csillámló képeit,
Aztán ki tudja, mellyik volt való.
3800 A végs küzdés kisszer jaja
Nagy gúnykacaj éltünk küzdelmire.

ÁDÁM

Miért nem veszttem hát el a magasban,
Er m és lelkem teljes érzetével,
Inkább, mint így hallgatni önmagam
3805 Sírírátát, mit egy szellem rideg
Közönye tart, ki harcaimban és
Halálomban nem osztozik velem. –

LUCIFER

3810 Ismét fajodra ismerek könyedben,
Mellyel kíséred ébredésedet
Kedvenc ábrándból tiszta felfogásra. –
De nyugodjál meg, hisz még él fajod.
Nézd, ott is áll még egy embertanya,
S gazdája, ím, most lép ki ajtaján. –

(Egy eszkimó a gulibából kilép, fókavadászatra felkészülten.)

ÁDÁM

3815 E korcs alak, e torzkép volna-é
Nagyságomnak bitor örököse?
Mért hagyta látnom, Lucifer! valóban
A vígasz rosszabb, mint volt bánatom.

AZ ESZKIMÓ

3820 Léteznek hát mégiscsak istenek
Felettünk? ím, el ttem megjelentek.
De hát, ki tudja, jók vagy rosszak-e,
Menekszem t lük, az legbiztosabb.
(Vissza akar vonulni.)

LUCIFER

Megállj, egy szóra!

AZ ESZKIMÓ *(leborulva)*

Kegyelem, uram!

Az els fókát néked áldozom,
Mít elfogok, csak hallgass meg, s ne ronts el.

LUCIFER

3825 Hát ahhoz a fókához mily jogod van,
Hogy éltevel váltod meg a tiédet?

AZ ESZKIMÓ

Hogy bírok véle: hisz látom, kör lem
Miként eszi a férget fürge hal,
Halat a fóka, a fókát meg én.

LUCIFER

3830 S a nagy szellem veled táplálkozik.

AZ ESZKIMÓ

Tudom, tudom, de a kicsiny id t,
Melyben mozogni hágy kegyelmesen,
Vásárolom meg véres áldozattal.

ÁDÁM

Mi gyáva nézlet!

LUCIFER

3835 S mást tevé-e te?
Az a különbség csak közöttetek,
Hogy fókát, te embert áldozál

Az istenségnek, melyet alkotál
 Saját képedre, mint ez az övére.
 AZ ESZKIMÓ
 Látom, haragszol, és érzem, miért.
 3840 Ínségemben hogy fel mertem sohajtni
 A nap jótékony istenéhez, aki
 Nem kér, csak ad, ki s regénk szerint
 Itt is parancsolt egykor. – Óh, bocsáss meg,
 S elátkozom örökre.
 ÁDÁM
 Ím, nagy Isten,
 3845 Tekints le és pirulj, mi nyomorult,
 Akit remeknek alkotál, az ember!
 AZ ESZKIMÓ
 Nagyon haragszik társad, éhes is?
 LUCIFER
 S t, mert nem éhes, épp azért haragszik.
 ÁDÁM
 Mi helytelen faragsz roszt élceket!
 LUCIFER
 3850 Igazság az, nem élcs. Okoskodásod
 A jóllakotté, míg itt társadé
 Éhes gyomornak filozófiája.
 Okokkal egymást meg nem gy zitek,
 De egyetérttek rögtön, hogyha te
 3855 Kiehezél, vagy majd jóllakott.
 Igen, igen, akár mint képzeldöl,
 Mindég az állat első bennetek,
 És csak mid n ezt el bírád csitítani,
 Esmél az ember, hogy nagy-g gösen
 3860 Megvesse azt, mi első lényege. –
 ÁDÁM
 Méltó beszéd hozzád, Lucifer, ez,
 Ki minden szentet kárörvendve vonsz
 A föld porába. Hát minden nagy eszme,
 Nemes cselekmény konyhánk g ze csak,

3865 Vagy oly körülmény d re magzata,
 Mit együtt egyig a hitvány anyag
 Nehány törvénye mozgat, s tart lekötve? –
 LUCIFER
 S van-é különben? – Azt hiszed talán,
 Hogy Leonídász meghal a szorosban,
 3870 Ha ahelyett, hogy barna levesével
 Táplálkozik olyan köztársaságban,
 Melynek még pénze sincs, lucullusi
 Villában issza édes mámorát
 Kelet minden kéjének? Vagy talán
 3875 Brutus meghal, ha a szép Porciához
 Hazasiet, s a harc izgalmait
 Kiheveri egy jó ebéd után?
 Hogyan tenyész a b n, hogy a nemesség?
 Nem ronda lég, nyomor szülé-e azt,
 3880 Nem napvilág, szabadságérzet ezt,
 Átörökítve kés származékban
 Alakban és szellemben önmagát?
 Hányan mondák, hogy számoltak magukkal,
 És felköték egy fára magukat.
 3885 De ha leoldák hívatlan kezek,
 Az élet új érintkezése már
 Feledteté velök a számadást. –
 Ha nagy Hunyad nem méltó nép körében
 J a világra, hogyha szerecsen
 3890 Sátornak árnya reszket bölcsején:
 Mi lesz első h séb l a keresztnek?
 Vagy Luther, hogyha pápa lessz esetleg,
 S Leó tanár egy német egyetemben:
 Ki tudja, nem reformál-é emez,
 3895 S az sújtja átkát a dúló merészre?
 Mi lesz Napóleon, ha büszke útját
 Nem egy nép vére egyenlíti ki?
 Elposhad tán egy b zhödt laktanyában. –

3900 **ÁDÁM** *(Lucifer száját befogva)*
 Ne többet! – mind, amit csak fejtegetsz,
 Oly egyszer nek látszik, oly valónak:
 De annál károsabb. – A babona
 Bárgyút vakít csak, aki úgysem érzi
 A szellemet, mely köztünk hat, mozog;
 De testvérét felismerné a jobb, ha
 3905 Rideg tanod számokkal meg nem ölné. –
LUCIFER
 Beszélj tehát társaddal, meg nem árt
 Még egy kis lecke az önismeretb l.
ÁDÁM
 Sokan teng dtök-é még e vidéken?
AZ ESZKIMÓ
 Sokan bizon, többen, mint ujjamon
 3910 Számíthatok. – Szomszédimat, igaz,
 Agyonverém már mind, de hasztalan,
 Mindég kerülnek újak; s oly kevés
 A főkafaj. – Ha isten vagy, tegyed,
 Könyörgök, hogy kevesb ember legyen,
 3915 S több főka. –
ÁDÁM
 Lucifer, jerünk, elég volt!
LUCIFER
 No, legalább tekintsük meg nejét.
ÁDÁM
 Nem akarom meglátni, mert ha süllyedt
 A férfiú, szemünknek ronda látvány:
 De megvetést szül keblünkben csupán.
 3920 A n , az eszmény, e megtestesült
 Költészet, hogyha süllyedt, torzalak lesz,
 Mely borzadályt szül. Menj, ne lássam t.

(Ézalatt Lucifer Ádámot a gunyhó felé vonta, most az ajtót felrúgja, bent Éva mint az eszkimó neje látszik. Ádám mereven bámul, a küszöbön állva.)

LUCIFER
 Nem lelsz-e benne régi ismer sre?
 3925 Öleld meg hát, hisz e becs letes
 Ember halálba' sértve lesz, ha ily
 Tisztességet se gyakorolsz nején.
ÁDÁM
 Öleljem ezt, ki egy Aszpásziát
 Tarték karomban! Ezt, kiben derengni
 Látom megint annak vonásait,
 3930 De úgy, mint hogyha csókjai között
 Állattá válna. –
AZ ESZKIMÓ *(gunyhójába lépve)*
 N m! vendégeink
 Érkeztek ím. Lásd ket szívesen.
(Éva Ádám nyakába borul, s a gunyhóba vonja.)
ÉVA
 Légy üdvözölve, idegen, pihenj meg.
ÁDÁM *(bontakozva)*
 Segítség, Lucifer! el innen, el,
 3935 Vezess jöv mbül a jelenbe vissza,
 Ne lássam többé ádáz sorsomat:
 A hasztalan harcot. Hadd fontolom meg:
 Dacoljak-é még Isten végzetével. –
LUCIFER
 3939 Ébredj hát, Ádám! álmod véget ért. –

TIZENÖTÖDIK SZÍN

(A néz hely átváltozik a harmadik szín pálmás vidékévé. Ádám, ismét mint ifjú, még álmittasan kilép a gunyhóból s álmélkodva körül néz. Éva bent szunnyad. Lucifer a közepén áll. Ragyogó nap.)

ÁDÁM

3940 Rettent képek, óh, hová levétek?
Körültem minden úgy él, úgy mosolyg,
Mint elhagyám, míg szívem megtörött.

LUCIFER

3945 Hiú ember! Hát azt kívánod-é,
Hogy a természet rendje felbomoljon,
Új üstökös ragyogjon éjeden,
Remegjen a föld, egy féreg, ha elvesz?

ÁDÁM

3950 Álmodtam-é csak, vagy most álmodom,
És átalán több-é, mint álom, a lét,
Egy percre melly a holt anyagra száll,
Hogy azzal együtt végképp szétbomoljon?
Miért, miért e percnyi öntudat,
Hogy lássuk a nemlét borzalmaikat? –

LUCIFER

3955 Siránkozol? – csupán a gyávaság
Fogadja el harc nélkül a csapást,
Mít elkerülni még hatalma van.
De a végzetnek örökös betűit
Nyugodtan nézi, és nem zúgolódik
Miattuk az erőt, azt nézve csak,
Hogy állhatand meg még alattuk is.
3960 Ily végzet áll a történet felett,
Te eszköz vagy csak, mellyet hajt el erre. –

ÁDÁM

Nem, nem, hazudsz, az akarat szabad.
Kérdemltem ezt nagyon magamnak,

169

Lemondtam érte a paradicsomról.
3965 Sokat tanultam álmképeimből,
Kiábrándultam sokból, s most csupán
Télem függ, útam másképpen vezetni.

LUCIFER

3970 Ha a felejtés és örök remény
Nem volna a végzetnek frígyese,
Hogy, míg amaz hegeszti a sebet,
Ez színyet von a mélység fölé
S biztatva mondja: száz merész beléhullt,
Te léssz a boldog, aki átugorja. –
De látál, úgye, mint tudós, egyéb
3975 Sok furcsaság közt oly bélférget is,
Mely vércsében s macskában bír csak élni,
S kifejlése elsőkorszakát
Mégis csak az egérben töltheti.
Sem egy, sem más egér nincs kit zelve
3980 Érezni macska-, vércse-körmöket,
S mely óvatos, ki is kerülheti,
Mint agg múlván ki házias körében.
De renditetlen törvény írődik,
Hogy annyi jusson mégis ellenének,
3985 Amennyi kell, hogy ezredek után
Még a puhány is éljen a világon. –
Az ember sincs egyénileg lekötve,
De az egész nem hordja láncait;
A lelkes lélek, mint ár, elragad,
3990 Ma egy tárgyért, holnap másért megint.
A máglyának meglesznek martaléki,
S meglesznek, akik gúnyolódni fognak. –
S ki lajstromozza majd a számokat,
Következetes voltán bámuland
3995 A sorsnak, mely házasságot, halált,
Bíránt és erényt arányosan vezet,
Hitet, erőt és öngyilkolást. –

170

ÁDÁM
 Megállj! mi eszme villant meg fejemben –
 Dacolhatok még, Isten, véled is.
 4000 Bár százszor mondja a sors: eddig élj,
 Kikacagom, s ha tetszik, hát nem élek.
 Nem egymagam vagyok még e világon?
 El ttem e szirt, és alatta mély:
 Egy ugrás, mint utolsó felvonás...
 4005 S azt mondom: vége a komédiának. –
(Ádám a szirt felé halad, Éva kilép az ajtón.)
 LUCIFER
 Ah, vége, vége: mily badar beszéd!
 Hiszen minden perc nem vég s kezdet is?
 Ezért láttál-e néhány ezredévet? –
 ÉVA
 4010 Ádám, miért lopóztál t lem úgy el,
 Utolsó csókod oly hideg vala,
 S gond vagy harag van most is arcodon.
 Úgy félek t led...
 ÁDÁM *(továbbhaladva)* Mért is jársz utánam,
 Mít leskel döl lépteim után?
 A férfiúnak, e világ urának,
 4015 Más dolga is van, mint hiú enyelgés.
 N azt nem érti, s ny gül van csupán.
(ellágyulva)
 Mért nem szunyadtál még csak egy kicsinyt:
 Nehezebb lesz most már az áldozat,
 Mít a jöv nek hozni tartozom. –
 ÉVA
 4020 Ha meghallgatsz, még könnyebb lesz talán,
 Mert ami eddig kétséges vala,
 Most biztosítva áll már: a jöv . –
 ÁDÁM
 Hogyan?
 ÉVA
 Tudom, fel fog mosolygni arcod,

4025 Ha megsugom. De j j hát közelebb:
 Anyának érzem, óh, Ádám, magam.
 ÁDÁM *(térdre esve)*
 Uram, legy ztél. Ím, porban vagyok
 Nélk led, ellened hiába vívok:
 Emelj vagy sújts, kitárom keblemet.
 LUCIFER
 Féreg! feledted-é nagyságodat,
 4030 Melyet nekem köszönhetsz. –
 ÁDÁM
 Hagyd el azt!
 Hiú káprázat volt; ez nyugalom!
 LUCIFER
 S te, d re asszony, mondd, mit kérkedel?
 Fiad Édenben is b nnel fogamzott.
 Az hoz földedre minden b nt s nyomort.
 ÉVA
 4035 Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik
 Más a nyomorban, aki eltör li,
 Testvériséget hozván a világra. –
 LUCIFER
 Fellázadsz-é, rabszolga, ellenem?
 Fel a porból, állat.
(Ádám felé rúg. Az ég megnyílik: az Úr dics ülten, angyaloktól környezve megjelen.)
 AZ ÚR
 A porba, szellem!
 4040 El ttem nincsen nagyság.
 LUCIFER *(görnyedezve)*
 Átok, átok!
 AZ ÚR
 Emelkedjél, Ádám, ne légy levert,
 Mid n látod, kegyembe veszlek újra.

LUCIFER *(félre)*
 Mint látom, itt családi jelenet
 Fejl dik, szép talán az érzelmeknek,
 4045 De értelmeknek végtelen unalmas.
 Legjobb elsompolyognom. *(Indul.)*
 AZ ÚR
 Lucifer!
 Szavam van hozzád is, maradj tehát.
 Te meg, fiam, beszélj el, hogy mi bánt úgy.
 ÁDÁM
 Uram! rettent látások gyötörtek,
 4050 És nem tudom, mi bennök a való.
 Óh mondd, óh mondd, min sors vár reám:
 E sz khatáru lét-e mindenem,
 Melynek küzdése közt lelke szür dik,
 Mint bor, hogy végre, amid n kitisztult,
 4055 A földre öntsd, és béigya porond?
 Vagy a nemes szeszt jobbra rendeléd?
 Megy-é el bbe majdan fajzatom,
 Nemesbedvén, hogy trónodhoz közelgjen,
 Vagy, mint malomnak barma, holtra fárad,
 4060 S a körb l, melyben jár, nem bír kitörni?
 Van-é jutalma a nemes kebelnek,
 Melyet kigúnyol vérhullásaért
 A kislelk tömeg? Világosíts fel,
 S hálásan hordok bármi végzetet;
 4065 Csak nyerhetek cserémben, mert ezen
 Bizonytalanság a pokol. –
 AZ ÚR
 Ne kérdd
 Tovább a titkot, mit jótekonan
 Takart el istenkéz vágyó szemedt l.
 Ha látnád, a földön múltékonan
 4070 Pihen csak lelked, s túl örök id vár:
 Erény nem volna itt szenvedni többé.
 Ha látnád, a por lelkedet felissza:

Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt,
 Hogy a muló perc élvér l lemondj?
 4075 Míg most, jöv d ködön csillogva át,
 Ha percnyi léted súlyától legörnyedsz,
 Emel majd a végtelen érzete.
 S ha ennek elragadna büszkesége,
 Fog korlátozni az arasznyi lét.
 4080 És biztosítva áll nagyság, erény. –
 LUCIFER *(kacagva)*
 Valóban, melyre lépsz, dics a pálya,
 Nagyság s erény leszen tehát vezéred,
 E két szó, mely csak úgy bír testesülni,
 Ha babona, el ítélet és
 4085 Tudatlanság álland mellette rt. –
 Miért is kezdtem emberrel nagyot,
 Ki sárból, napsugárból összegyúrva
 Tudásra törpe, és vakságra nagy. –
 ÁDÁM
 Ne gúnyolj, óh, Lucifer, csak ne gúnyolj:
 4090 Láttam tudásod tiszta alkotását,
 Nagyon hideg volt ottan e kebelnek. –
 De, óh, Uram! ki fog feltartani,
 Hogy megmaradjak a helyes uton?
 Elvontad t lem a vezérkezet,
 4095 Hogy a tudás gyümölcsét ízlelém.
 AZ ÚR
 Karod er s – szived emelkedett:
 Végtelen a tér, mely munkára hív,
 S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
 Szünetlenül, mely visszaint s emel,
 4100 Csak azt kövesd. S ha tettdús életed
 Zajában elnémúl ez égi szó,
 E gyöngö n tisztább lelk lete,
 Az érdekek mocskától távolabb,
 Meghallja azt, és szíverén kereszt l

4105 Költészetté fog és dallá szür dni.
E két eszközzel álland oldalodnál,
Balsors s szerencse közt mind-egyaránt,
Vigasztaló, mosolygó génusz. –
Te, Lucifer meg, egy gyür te is
4110 Mindenségemben – m ködjél tovább:
Hideg tudásod, d re tagadásod
Lesz az éleszt , mely forrásba hoz,
S eltántorítja bár – az mit se tesz –
Egy percre az embert, majd visszatér.
4115 De b nhödésed végtelen leend
Szünetlen látva, hogy mit rontni vágyol,
Szép és nemesnek új csirája lesz. –

ANGYALOK KARA

Szabadon b n és erény közt
Választhatni, mily nagy eszme,
4120 S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll Isten kegyelme.
Tégy bátran hát, és ne bánd, ha
A tömeg hálátlan is lesz,
Mert ne azt tekintse célul,
4125 Önbecsét csak, ki nagyot tesz,
Szégyenelve tenni másképp;
És e szégyen öntudatja
A hitványat földre szegzi,
A dics et felragadja, –
4130 Ámde útag felségében
Ne vakítson el a képzet,
Hogy, amit téssz, azt az Isten
Dics ségére te végzed,
És éppen rád szorulna,
4135 Mint végzése eszközére:
S t te nyertél t le díszet, ha
Engedi, hogy tégy helyette. –

ÉVA

Ah, értem a dalt, hála Istenemnek!

ÁDÁM

Gyanítom én is, és fogom követni.
4140 Csak az a vég! – csak azt tudnám feledni! –
AZ ÚR
4141 Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál!

TARTALOM

Els szín	7
Második szín	13
Harmadik szín	21
Negyedik szín	29
Ötödik szín	40
Hatodik szín	53
Hetedik szín	65
Nyolcadik szín	85
Kilencedik szín	95
Tizedik szín	106
Tizenegyedik szín	113
Tizenkettedik szín	138
Tizenharmadik szín	156
Tizennegyedik szín	162
Tizenötödik szín	169